○ ○ ○ ○ Pripoviest ○ ○ ○ ○

iz francezkog doba u Hrvatskoj.

▲ IGRAČKA ▲ VALOVJA.

NAPISAO

HINKO PL. DAVILA.

ZAGREB

Tisak i naklada Antuna Scholza

1905.

Igračka valovja.

Pripoviest

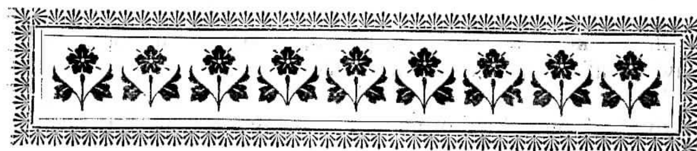
iz francezkog doba u Hrvatskoj.

Napisao

HINKO PL. DAVILA.

ZAGREB
TISAK I NAKLADA ANTUNA SCHOLZA
1904.

I.

U karlovačkom predgradju Židovskoj varoši, poznavalo je svako diete kuću čestitoga gradjanina i člana bratovštine sv. Nikole t. j. plemenitoga ladvarskoga ceha, Nikole Bosiljevca. Nije to bila tko zna kakova zidanica. Takove se onda nisu ni smjele graditi bez posebne dozvole, ni unutar tvrdjave, a nekmo li tek izvan gradskih pališaka. Tako su naime Karlovčani nazivali palisade, što su uz obkop štitile grad. Oni na generaliji rekoše, da bi takove tvrde zidanice bila očita pogibelj tvrdjavi za slučaj, da ju nepritelj podsjedne. A toj rješitbi nije se moglo prigovoriti. Ako je Karlovac i slovio slobodnim i kraljevskim gradom, imale su vojne oblasti odlučujuću, i štono se kaže, prvu i posliednju rieč. I tako moradoše se gradjani karlovački, koji su se smjestili izvan pališaka i obkopa, zadovoljiti drvenjarama, koje su se mogle u slučaju rata brzo odstraniti, ako bi to vojna oblast za shodno pronašla.

Takova drvenjara bila je i ona Nikole Bosiljevca. Nu ona se ipak od drugih ponešto razlikovaše time, što je vrlo naličila plemičkim kurijama, kojih je onda bilo razsijano bezbroj po našoj domovini. Bila je na sprat. S pročelja redalo se šest ne velikih prozora, koji su gledali na Kupu, štono je lagano tekla i žamorila preko ceste duž ciele Židovske varoši. Strm i visok krov blo je pokriven šindrom, a vrh krova baš po sriedi zajašila vjetrenica, pokazujući susjedom, gospoduje li zračištem oštra bura ili topli i kišljivi jugo. Ti susjedi Bosiljevčevi nisu se doista

odlučili na kositbu ili slični posao, a da se ne bi prije posavjetovali s njegovom vjetrenicom.

Nu ako je cio njen izgled bio gospodski, ne manje pokazivaše i ono šest prozora, na kojima se ljeti i zimi blistaše i cakliše stakla kao ogledala, a iza njih se bielili kô snieg bieli zastori, da u njenoj nutrini vlada marna ruka kućanice. A cvietni lončići, što su se redali izmedju doprozornica, puni bosiljka, resede i inoga cvieća, dali su naslućivati, da ima u kući mlado i nježno biće, koje ih brižno goji i njeguje. I bilo je tako. Iz Bosiljevčeva braka sa ženom Rozalijom nikla je krasna mladica, jedinica Klarica.

Nikola Bosiljevac bio čovjek visok, krjepka, da koščata tiela. Njegovo bieloputno gladko obrijano lice s modrim ponešto vodenim očicama, imalo je dobroćudni izraz, a i oko usana, nad kojima su se potezali kratko odrezani i gusti, nekad crni, a sada već dobrano bielim nitima izpremješani brci, igrao je uviek dobroćudni smiešak. I bio je on zaista dobričina, koji ne bi ni muhe uvriedio, a zlatnoga srca i poštenja. Stoga su ga Karlovčani cienili i počastili ga čašću gradskog ašešora, što je u ono doba mnogo značilo. A on, ako je bio i ponosan na to odlikovanje, ostao je uviek onaj stari dobrodušni Nikola.

Nu nisu Karlovčani cienili samo njega. I njegova Rozalija slovila je kao vriedna i radišna gospodarica, koju su muževi običavali svojim ženama predočiti kao uzor valjane gradjanke. Ovako pokarane znale bi onda planuti na nju. Nu u duši priznavala joj je svaka da je kućanica, kojoj treba ravne tražiti. I najzlobniji jezici zašutili su, priznavajući tu istinu.

Nu ako je kućanica, kojoj na daleko ravne nije, znalo se i to, da Rozalija ima prvu rieč u kući. Ma kako se Bosiljevac kostrušio i rogoborio u gradskim sjednicama i cehovskim skupštinama, kod kuće mu posve zabjegla rieč. Tek samo onako iz daleka usudio bi se prigovoriti mnienju svoje predrage ženice. Nu brzo bi se predomislio i dao njoj pravo. A činio je to iz čvrsta uvjerenja, da je pravo i u redu, kako njegova Rozalija kaže. Naravno da je radi te njegove slaboće bilo dosta peckanja od bližnjih mu znanaca. Nu to ga nije ni najmanje vriedjalo. Na takova pec-

kanja slegao bi mirno ramenima i rekao uz smiešak: A zar ne znate da žena drži tri ugla u kući, a muž tek jedan?! A kada je tako, neka ima i rieč za tri. Razumieva se, da toj posve jasnoj i ubjedljivoj argumentaciji njegovi prijatelji nisu mogli ništa prigovoriti A on bi se onda pobjedonosno nasmiešio, e ih je tako pobio. —

Tako su živjeli Bosiljevčevi mirno i bezbrižno, dok gospodara Nikolu ne potresoše iz njegova mira, burni dogodjaji na početku XIX. vieka.

U Francezkoj stao revoluciji za vrat mali Korzikanac, zacariv se. Njegovi pobjedonosni orli, stali se sve više zalietavati Europom. Priestolja se uzdrmala. Stara kraljevstva padala, nova uskrisivala. Napoleonove čete smrviše Njemačko carstvo. Habsburgi se odrekoše naslova sv. rimskoga carstva i prihvatiše onaj austrijskoga. Nu Napoleonove čete ne sustanu na granicama novoga carstva, već su prodirale i u austrijske zemlje. Ugniezdile se u Dalmaciji godine 1805., a prodrle i u Kranjsku, došavši tako i u neposredni dodir s Banovinom.

Bosiljevac, koji je još za dobe velikoga prevrata u Francezkoj, gledao u Francezima sinove pakla, sav se uznemirio. Znajući Franceze u takoj blizini postade mu čisto tjeskobno oko srca. I on reče svojoj Rozaliji, da bi bilo mudro seliti se iz blizine tih pasoglavaca. Pa da nije bilo odrješite rieči Rozalijine, on bi bio napustio i ašešoriju i plemeniti ladvarski ceh, te se preselio preko Save. Prvi put što se je odrješitije opro svojoj ženi, da se na posljedku i ako preko srca podvrgnuo opet njenoj odluci, kimajući glavom, da to nikad ne će dobro svršiti. Osvanuti će taj Antikrst (tako je on zvao Bonapartu) jednoga dana u Karlovcu i Gospode Bože! viditi ćeš, što ćemo još doživjeti.

A po gotovo uznemirio se, kada se u proljeću god. 1809. Austrija opet zaratila s Napoleonom i gubila bitku za bitkom. Napoleon je (za malo) prodro do Beča, a s juga žurio se dubrovački vojvoda Marmont, da mu bude na pomoć u austrijskoj priestolnici. I ako su hrvatske čete pod generalom Kneževićem liepo napredovale u Dalmaciji, krvava bitka kod Vagrama na 5. i 6. srpnja, odluči za

ovaj put sudbinu Austrije. Smrvljena, morade zamoliti primirje u Znaimu, za kojim je onda sliedio Schönbrunski mir, utanačen na 14. listopada. Austrija bude tim mirom lišena skoro trećine svoga zemljišta, medju njima i sve Hrvatske od mora, pa do desne obale Save; do Jasenovca. Opet se obistinila ona stara: Vae victis! — — — — —

Na Felicijanovo t. j. dne 20. listopada, stajao je ašešor Bosiljevac oko treće ure po podne kod prozora u svojoj kući i brojio zareze na „rovašu." — Dan prije natovario je svoja dva tumbasa (vrst ladje) žitom i odposlao ih put Siska. Brojio zareze, i kod svakoga desetoga zareza povukao kredom potez po ormaru, što mu je stajao na dohvat; a kod svakoga desetoga poteza, načinio bi znak X. Ta oznaka vriedila je očito stotinu. Ormar bio je već dobrano izšaran, a lice ašešorovo izgledalo je vrlo zadovoljno. Taj čas, vidilo se, nije ga mučila francezka napast. I doista, taj čas nije on mislio ni na Napoleona, ni na njegove pobjedonosne grenadire, već se bavio samo svojim brojkama, računajući koliko će dobiti tovarine za ukrcato žito. Da će to biti liepa svotica pokazivaše legija kredinih poteza na ormaru.

U tome ugodnom poslu smete ga najednoč jaki kucaj na vratima.

— Slobodno! — ozove se Bosiljevac i skoro ljutito pogleda na vrata.

Vrata se otvore a unutra zaviri najprije debela okrugla glava, a za njome dovuče se malo zdepasto tielo na izkrivljenim tankim nogama.

— Dobar dan, gospodine ašešore.

— Bog daj, Bog! majstore Petre — odzdravi Bosiljevac i nastavi svoj posao, povukavši kredom novi potez na ormaru.

— Vi u poslu — reče Petar Mikić, gradski desetnik, a po zvanju gumbarski majstor sa Gaze i pristupi bliže.

— E tako po malo. Sbrajam jučer odposlani žitak do Siska. Nu dedte, sjednite majstore.

Majstor zahvali i sjedne.

— Zli glasi, zli glasi! — primjeti on, vadeći iz džepa okruglu burmuticu iz roga.

— Zli glasi? A što je opet? — zapita začudjeno Bosiljevac i položi kredu na stol.

— Prodani smo! — svojim će plačljivim glasom Petar Mikić, natrpavajući burmutom svoj debeli nos.

— Prodani? Kako? Tko? Kome? — uznemiri se Bosiljevac, odklanjajući pruženu mu burmuticu.

— Odašta ste se uviek bojali gospodine ašešore, ono se zbilo. Došli smo djavlu u ruke.

— Bez zamjere majstore Petre — pogleda Bosiljevac gumbara izpod oka, nu čini se, vi kao da ste pogledali u čašicu malo dublje, no što vam je bilo koristno.

— Francezi — nastavi Mikić — ne obazirući se na Bosiljevčeve rieči.

— Što je s Francezima?! — presječe mu naglo rieč Bosiljevac i probliedi.

— Njihovi smo! Karlovac je njihov, sve do Zagreba je njihovo — uzrujano će Mikić, pa kihne u veliki modri rubac. — Tši!

— To nije moguće! — skoči ašesor, a njegove bliede obraze podbije krv, — na zdravlje majstore.

— Hvala! — Istina je, kruta istina. Njihovi smo. Prodani smo! — ponovi on.

— A odkuda vam ti glasi?

— Od gospodina župnika Hanžića. Uprav se vraćam iz Dubovca, kamo sam nosio nekoliko palica žnora, koje će gospodinu župniku trebati za novu surku.

— Župnik Hanžić otišao je u Zagreb.

— Danas o podne povratio se iz Zagreba i doneo tu novost sa sobom.

— Dakle istina! Pali smo pod toga Antikrsta! Naš slobodni i kraljevski grad da bude francezki. Bože, Bože, čega li ne doživismo!... Ta to je gore od kuge! Sad ne će biti ništa sigurno, ni žena, ni diete. Tim bezbožnikom, koji skidaju glave svojim kraljevima, kao mi makovima nije ništa sveto — jadikovaše Bosiljevac.

— Da, zla se vremena spremaju za naš slobodni i kraljevski grad — kimnu Mikić svojom debelom glavom.

— Nikola, jesi li čuo?! — bane taj čas na vrata čvrsta i jedra a ljepušna žena, odjenuta u gradjansko

odielo, zasukanih rukava i rubcem na glavi, gospodarica Rozalija.

— Zar su već ovdje? — uplaši se Bosiljevac.

— Dakle ti već znadeš?

— Majstor Petar, donio mi je glase.

— Za sada još nema tih napasti, hvala i dika sv. Trojstvu. Nu doći će. Doći će ti luterani. Znala sam ja. Naš je sviet griešan. To se ne moli, to se ne posti! I evo nam sada pokore. Dobar dan gospodine majstore.

— Bog daj, gospo ašešorice. Da, zao je sviet. Starih i dobrih navika nestalo je u purgarskim kućama.

— Gospode Bože, što ćemo još doživiti — uzdisaše ašešor.

— Biti će to velika pokora za kršteni sviet. Kako mi je pripoviedao moj susjed opančar Šestak, a on je to čitao u nekom koledaru, ti Franzezi ne vjeruju ni u Boga, ni u vraga. Potari ga sv. Križ.

— I ne idu nikad k svetoj izpoviedi — dometne Bosiljevac.

— Niti poste na kvatre i druge zapoviedane poste — nadometne Rozalija.

— Bože pomiluj nas! — uzdahne Bosiljevac.

— Ne poštuju ni „hižni zakon“ — Mikić će. A najgore prolaze mlade djevojke. I ja sam pomislio na vašu Klaricu.

— Na našu Klaricu? E, vidiš! A za što smo onda mi tu? Nije li tu Nikola, njezin otac. Nisam li ja, njezina mati. Pa sve da i nema moga Nikole, znala bih ju ja već i sama obraniti od napastnika. Neka pokuša koji od tih Franceza, samo jednim pogledom, koji se ne pristoji za djevicu, pogledati Klaricu, izgrebsti ću mu oči ovim mojim noktima.

Bosiljevac potvrdjivaše glavom. Odriešite i oštre rieči Rozalijine osokoliše plahu ćud ašešorovu i on će ljutito:

— Eh, neka samo pokuša! Znao bi on tko je gradski ašešor i član plemenitoga ladvarskoga ceha, Nikola Bosiljevac!

— Čast vama gospodine — ašešore, a čast i gospoji ašešorici. Nu da imate zeta — — — —

— Zeta?! — prihvati Rozalija dosta oštro. — Kao da ovi na vrbi rastu.

— Našlo bi se uviek gradjana i majstora, koji bi rado vodili pod svoj krov tako čestitu djevicu, kao što je vaša Klarica — gorljivo će Mikić, a njegove izbuljene oči zasjaše kao u mačka.

— Vjerujem da ima takovih. Nu biti će možda još više onakovih, koji bi htjeli svoj šuplji krov pokrpati s Klaričinim cvancigama — šikne oštrim pogledom i još oštrijim jezikom Rozalija gumbarskoga majstora. — Nu nije naše diete za svakoga. Neka se još nauživa mladosti. A kada dodje doba, da ide iz kuće, tada neka bira po svome srcu. Kuda je srce privuče, onamo neka se i prikloni.

Dok je Rozalija govorila, namještao se Mikić nemirno po stolici, a njegove debele ustne s nekoliko riedkih crvenih štetinjastih dlaka, razteglo se na kiseli posmieh. A kada je ašešorica svršila odvrnu on kao preko duše.

— Da, da. Imate pravo. Djevojka je još mlada. Nije sile. Ja to spomenuh u dobroj namjeri.

— To se zna — primjeti Bosiljevac.

Mikić šmrknuo opet duhana, digne se i reče:

— Zadržah se dugo. Moram još do kuma Miška. Ne zamjerite ništa. Laku noć, gospodine ašerore! Laku noć, gospo ašešorice! Bog nas čuvaj svake napasti!

— Laku noć majstore Petre! — izprate Bosiljevčevi Mikića do vratih.

— No stari, jesi li ga čuo? — pogleda Rozalija muža, kada se je Mikić udaljio. — Htjelo bi mu se naše Klarice. Zna on, da će Bosiljevčeva Klarica donieti i koju vrećicu cvanciga i škuda. Nu sad će ga proći volja na to pomišljati.

— Samo nisi li bila nešto malo preoštra? — usudi se ponizno primjetiti ašešor.

— Šta preoštra! Još sam mu premalo rekla. Naša mila i nježna ružica, da se priljubi uz taki gubavi panj. Da prohtjelo bi mu se takove golubice, a po gotovo, kada ima u nje srebrena a bome i nešto zlatna perja. Idi Nikola, gdje ti je pamet!

Bosiljevac prihvati opet rovaš i kredu pa će ženi:

— Draga dušice, izvadi mi moju plavu surku, dok ću ja to svršiti.

— Kuda ćeš — zapita ga žena.

— Idem do kuma Dugonosa, da se malo porazgovorim — odvrati on i potegne opet kredom potez po ormaru.

II.

Sunce je već bilo posve nizko i prve sjene sutona se već lagano povlačile karlovačkim ulicama, kada je Bosiljevac izašao na vrata svoje kuće. Odjenut u surku iz modra sukna, natukao pusteni okrugli šešir duboko na čelo i, podupirajući se o debeli štap od trstike s omašnim srebrnim držkom, prolazio je ulicom mrka i nekud zabrinuta lica. Ni okom nije svrnuo na dječurliju, što se igrala i natjerivala pred kućama. A to bijaše proti njegovu običaju. Inače bi prolazeći ulicom popostajao, gledajući njihove velike vesele nestašne igre, smiešio se prijazno i šalio se s njima.

Danas su ga djeca začudjeno gledala. Njihova nasmiešljiva lica poprimila su ozbiljni izraz, ali je ipak pritajeno virila ona nevina djetinska veselost, spremna svaki čas da provali. Odkud bi znali ti maljiši, da si protumače tu njegovu ozbiljnost.

Nu nisu se toj zbilji čudili stariji izkusniji ljudi, karlovački gradjani i gradjanke, što se nadjoše na domjenku izpred svojih kuća. Oni su posve dobro znali, što ima značiti ona ozbiljna zabrinutost, što se je toli jasno odrazivala s lica gospodina ašešora.

Glas, da će Karlovac pasti pod Franceze, razširio se poput munje gradom. Došao je tako nenadano, tako neočekivano, da je sve bilo kao omamljeno. O kakovu radu nije više bilo ni govora. Majstori i kalfe baciše blanje, šila, kladiva, već kako koji, u kut i uzeše razpravljati o novosti. A i gospodarice zaboravile, da je blizu doba večeri, pa umjesto da okreću valjke i kuhače, okretale one jezike, pripoviedajući jedna drugoj strahote o Francezima. Pa nije to ni šala. Doći onako s neba, pa u rebra pod drugoga kralja, drugoga gospodara. Biti najednoč odtrgnut od ostale braće i pasti pod tudju vlast, tudje zakone.

Zemlja, koju su ti predji viekove zalievali svojom krvlju i branili od tudje najezde, sada da spane pod tudjina, pod Franceza! Njome da zagospoduje tudjin, a da jê nije ni mačem osvojio! Vjerni i odani inače podanici svoga kralja, stali se pitati, kojim pravom da ih kralj trga od njihove domovine, i da ih prodaje tudjinu kao stoku!?

Sve to činilo se nevjerojatno i gotovo nemoguće. Pričinjalo se kao zla šala, što ju je izmislio kakav dobrijan, koji nije imao pametnijega posla.

Nu videći Bosiljevca onako mrka i zabrinuta, pobojaše se odmah, da to neće biti nikakova obmana. Svi su znali kako Bosiljevac preza pred novim gospodarima. Sa zebnjom pomišljali su na budućnost i plašljivo i uzrujano nastavljali razgovor.

Medjutim je Bosiljevac zakrenuo u tvrdju. Unišavši na zapadna vrata, podje rakovačkom ulicom i pokraj vrta samostana Franjevaca i stane na uglu pred odugom prizemnom zidanicom. Kuća ta, imala je dvoja vrata. Jedna velika dvokrilna za kola i druga manja, koja su vodila izravno u sobu. Debela voštenica, što je visila na svakom krilu širom raztvorenih vanjskih vrata, te limeno srce izšarano raznim bojama, što se njihalo nad njima, pokazivalo je svakomu, da ovdje stanuje medičar ili licitar Alois Duginos.

Duginos porietlom Kranjac, došao je još pred dvadeset godina kao kalfa k Vidu Jednaku. Bio je spretan i radišan momak. U Jednaka bila kći Malčika, živo i veselo djevojče. Nakon dvie godine a po Karlovcu se već govorilo, da Duginos prosi Jednakovu Malčiku, i za godinu dana bili su već vjenčani. Jednak, kako je bio bolježljiv, prepusti posao zetu, koji zamalo steče ugledno mjesto medju karlovačkim gradjanstvom. Njegova medica bila je daleko na glasu i po susjednoj Kranjskoj i do na Bistrici, kuda je on za velikih proštenja rado zalazio. U kući obdarila ga žena s troje djece, s dva dječaka i jednom djevojčicom, i oni živili sretno, dok ne dodje nekakav pomor na djecu. I kod Duginosovih tražila opaka boljetica svoje žrtve. U osmici zakopali oni oba dječaka. Ostade im samo djevojčica Nežka, koju su bili, dok su braća bolovala, zaklonili

kod kumova Bosiljčevih. Razumljivo je, da im je sada djevojče još više omililo. Djevojčica se liepo razvijala, te bijaše već desna ruka majčina, kada je Malčika legla u rani grob. Sad bijaše Duginos udovac, kome je kućanstvo vodila Nežka.

U tu dakle kuću údje Bosiljevac. Nu tek što je stupio na prag i otvorio nutarnja staklena vrata, izleti pred njega mlado plavokoso djevojče od osamnaest godina, nasmiešljiva lica, blagih modrih očiju.

— Dobar večer gospodine kume! — No ipak vas se jednom vidi. Ta već od Terezinja nije vas bilo u nas. A gdje je gospoja kuma? gdje Klarica? — i prihvati Bosiljčevu ruku poljubi ju, kako se to pristoji za kumče.

— Uh! Ala ti ide Nežice! — nasmieši se Bosiljevac kome nestane za čas ozbiljnosti s lica i on ju pogladi ljubežljivo po rumenim i punim obrazima. — Kuma i Klarica te liepo pozdravljaju. A jeli kum kod kuće?

— Kod kuće je — Nu šta je vama gospodine kume? Vi ste danas nekako posve drugčiji no obično. Da nije tko bolestan, ili da vam nije koja ladja potonula?

— Hvala budi sv. Valentinu i sv. Nikoli, nije drago diete ni jedno ni drugo.

Pa da što je onda? — izvedljivoga ga pogleda Nežka.

— Zlo — veliko zlo. Nu to nisu ženski posli. A gdje je kum?

Nežka pogleda na nj upitnim pogledom i pokaže rukom na vrata, što su vodila u drugu sobu. — U sobi je.

— Sam?

— Nije. Gospodin Šporer je čas prije došao. Nu to nesmeta, možemo i mi unutra. — I, poletiv do vrata, raztvori ih širom i vikne u sobu:

— Tata — Kum je ovdje!

Kod čvrsta hrastova stola sjedila su uz čašu vina dva mužkarca. Jedan od njih malen i krupan, velika trbuha. kovrčavih vlasi i gladko obrijana, crvena lica, medičar Alois Duginos. Drugi vitak, ovisok, fino crtana izrazita lica, vatrenih crnih očiju, Josip Šporer, bogati trgovac i drug Bosiljevčev u ašešoriji.

— Ded' sjedni kume — reče Duginos, iza kako se je pozdravio š njime i Šporerom. A kako zdravlje?

— Hvala, kod nas dobro! A kako kod vas?

— Kako vidiš, onako sudi — reče Šporer.

— Ne daj Bog gore — Duginos će. — Nežice, donesi čašu i za kuma.

— I vi tu tako mirno sjedite i pijete — prikori ih Bosiljevac.

Pa što ne bi? — zapita Šporer.

— Zar još ne znate?

— Da smo došli pod Franceze? nehajno će Duginos. Bosiljevac kimnu glavom.

— Pa neka dodju! — klikne Šporer.

— Što? . . . Kako? . . . zine Bosiljevac.

— Neka dodju! — ponovi Šporer. Nedaj Bog samo većega zla.

— Nije to baš nikakova nesreća — pristane u za nj Duginos.

— Manite se šale — ljutito mahne rukom Bosiljevac.

— Kakva šala! Kako mislimo, onako i rekosmo, zar ne Lojze?

— Tako je. I koja bi nam bila korist od toga, da se opiremo. To mi ne ćemo preinačiti. Oni u Beču prodaše nas Napoleonu, pa što sada možemo protiv toga? Ništa i opet ništa.

— Pravo govoriš — povladi Šporer. Glavom se ne da razbijati zid.

— Francezi doći će ovamo — nastavi Duginos — i mi ćemo pasti pod njihova cara, pod njihove zakone. Pa kad je tako — (a tako jest) to nije drugo, nego nastojati, kako ćemo se laglje prilagoditi novom gospodaru. Možda će nas bolje sunce grijati pod Napoleonom.

— Pod tim Antikrstom?! — presječe mu rieč Bosiljevac.

— Taj Antikrst je sada naš gospodar, naš car! I tko zna, ne čekaju li nas bolja vremena. Ta i sam znaš, kako ovo posliednje doba trgovina postaje sve slabijom. Novac gubi od dana na dan u vriednosti — razlagaše Duginos.

— Sve je to istina. Nu sve je to manje zlo, nego da spadnemo pod Napoleona — uporno će Bosiljevac.

— A molim te zašto. Zar su Francuzi gori od nas? uplete se Šporer.

— Djavoli su i pasoglavci — ljutito će Bosiljevac.

— Ali ti djavoli, ti pasoglavci — zagrije se sada Šporer — radin i prosvjetljen su narod, koji će nam samo dobro donieti. Ta vidimo, što su u našem susjedstvu, u Dalmaciji, učinili za to kratko vrieme, odkako ondje vladaju. Tek su tri, četiri godine ondje, pa kako ih narod blagosivlje. Dalmacija je bila zapuštena zemlja, bez puteva, bez trgovine. Narod gol i gladan kruha. A danas? Nije već poznati tu zemlju! Narodu dadoše zarade, izgradivši krasne ceste, narod ima kruha i zaslužuje si dnevno. Pusti krajevi oživiše, a novim cestama oživila i trgovina. I tako danas kukavni Dalmatinac laglje unovči svoja vina, masline, smokve i sol, što mu nosi onaj njegov krš.. Pa kada su Francezi i taj Antikrst, kako ti zoveš Napoleona, učinili toliko u onom zapuštenom kraju, što će tek moći učiniti ovdje, gdje će naći već uredjenu trgovinu, koju treba samo malo podpomoći, pa da opet što jače oživi.

— Sve to liepo pripoviedate! — Bosiljevac će. Velite da će biti bolje za našu trgovinu. Pa neka je i to istina! Ali ne mislite, da će kod toga poći po kvaru naše stare i poštene purgarske navike, naše pravice.

— Naše pravice! — klikne Šporer uz ironički posmieh. — Te nam baš čuvaju i brane oni na generaliji! Stalo je tim raznim Hildburgshausnom, Beckom i kako se sva ta čeljad zove, za naše pravice kao za lanjski snieg! Pa kada se već moraju strići te naše pravice, to volim da ih strižu Francezi, koji će ih barem zamjeniti svojim slobodoumnim uredbama, kakovih ovo novo doba iziskuje, nego kojekakovi njemački grofi i baruni, koji si našim pravicama krpaju svoje šuplje-džepove.

— Ali oni bar poštivaju naše cehove i bratovštine, a Francezi će nam to sve zatrti. —

— Neka ih zatru! Koja šteta od toga? Ta i onako se samo medju sobom grizete i svadjate, tko će u obhodu biti prvi, a tko drugi. Vi ladvari držite se plemenitim

cehom, dok vam to drugi poriču. Francezi za sve te tričarije, što su se već preživile, ne daju ništa. Na njihovoj zastavi su zato tri zlatne rieči: Sloboda, bratinstvo, jednakost — razglagoljao se Šporer.

— Hu! tri sta ti muka — žestio se Bosiljevac. — Koja šteta, veliš? — Naš plemeniti ladvarski ceh da zatru, koji već stotinu i stotinu godina postoji! Naš plemeniti ceh da zatru, koji ima svoje artikule i povlasti potvrdjene od sv. Oca pape, od kraljeva do banova i raznih generala. I to sve pod njihovim pečatima. Sve to da zatru ti pasoglavci, ti Francezi u ime slobode, u ime bratinstva. Hvala na takovoj slobodi! Hvala na takovom bratinstvu. Tfu! Ta prije bi sašao na dno Kupe, nego što bi s takovim pasoglavcem pio bratinstvo! — I to rekavši lupi Bosiljevac šakom o stol.

Duginos je mirno i tiho slušao tu prepirku. Sad prihvati on čašu i progovori:

— Ne žesti se kume. Pijmo radje čašicu vina.

Nu Bosiljevac odkloni čašu i nastavi:

— I vas dvoje hoćete, da ste purgari!... a ti i ašešor. Ovako govoriti! Ta ljudi božji, jeste li sašli s pameti. Branite Franceze, ljude bez vjere, bez srama i poštenja!

— Babje pripoviesti. — dobaci Šporer.

— Nisu — poreče odlučno Bosiljevac.

— Od koga si to čuo? — zapita Duginos.

— Od koga — klikne Bosiljevac. — Vidi se da, da ste i nekakovi luterani. Vidi se da i vi ne hodite na sv. mise i propoviedi. Jer onda ne bi tako govorili. Trebali ste čuti, što je propoviedao onu nedelju prije Miholja fra Andrija. A on to dobro zna. Imao je on prilike da upozna Franceze. Da ste bili u crkvi, čuli bi iz njegovih usta, kakovi su pogani ti Francezi. Njihov Bog je nekakovo drvo slobode. Sve, počamši od sv. Krsta, pa do ženitbe i pogreba obavljaju oni pod tim drvom. Ne ma tu ni križa ni popa. Sve to obavlja nekakav njihov „majer“. (Mislio on tu maire)!

— Čast fra Andriji — nasmije se kod posliednjih rieči Šporer — ali ne smiješ zaboraviti, da on mrzi Fran-

ceze. A ima i zašto. Ta oni su na njegovu glavu razpisali ucjenu. Zato ih i tako oštro sudi. Istina i Bog po Francezkom zakonu vode se matice rodjenih u magistratskim knjigama a ne u župnom uredu. I brakovi se sklapaju pred načelnikom, da imaju krjepost pred zakonom.

— Ha! ha! ha! udari sada u smieh Duginos. — Ja već vidim Kreča (tadanji Karlovački načelnik) kako se pri tom poslu drži.

— Tebi su samo šale na pameti — dobaci mrko Bosiljevac. — Nu udovac si. Pazi da i ti ne dodješ pred Kreča, pod to vražje drvo slobode. A prijatelji Francezi kako su bezbožni, ne drže se devete zapoviedi božje. Još će ti koji zasaditi roge.

— Za to ne treba baš Franceza — primetne Šporer. I austrijanski častnici razumiju se u taj posao.

— Idem kući! — digne se zlovoljno Bosiljevac. Vidim da danas nema s vama pametna razgovora.

— Kuda ćeš — uhvati ga Duginos za kaput.

— Čekaj, pa idemo zajedno — reče mu Šporer zaustavljajući ga. — Pustimo Franceze. Reci mi radje kada bi mi mogao kojih 500 vagana žita odpremiti do Siska — skrene Šporer razgovor drugim smjerom.

Kasno u sumraku izadjoše Šporer i Bosiljevac iz medičareve kuće.

III.

Okretalica na uri, što je visila na zidu uDuginosovom dućanu, pokazivaše treći sat poslije podneva. Nasred sobe stajaše velika drvena škrinja sa željezom obitim uglovima u slici piramide, kojoj je odpiljen šilj. Ponad škrinju, kojoj bijaše dignut poklopac, nagnula se Nežka, te primala i slagala u nju raznu licitarsku robu i voštanice, što joj je donosio kalfa Stipe.

Sutradan bili su Svisveti, te u obližnjem Trgu kraj Ozlja crkveni god. Trebalo se zato već rano zorom dići, da se dodje za doba u selo.

Stipe Ljubić bio je liep i pristao momak. Tamna zagasita put, orlov nos, izrazite oštre crte lica, gusta vrana kosa, crni brci i vatrene oči odavale su južnjačku krv. I

bio je Stipe porietlom Dalmatinac. Otac mu Mate Spliječanin, a mati Vice iz roda Dorotićeva na otoku Braču, dodjoše prije dvadeset i dvie godine u Karlovac. Tu si Mate uredio trgovinu s južnim voćem i prekomorskom robom. Dućan bio mu u susjedstvu Duginosovom. Stipe već kao dječarac zagledavao se rado u žute licitarske kolače, a kod kuće znao bi onda gnječiti kruh ili ako bi zahvatio od matere tiesta, te bi iz njega pravio srca, konjanike i slične stvari, po uzoru onih, što su ih stvarali Duginosovi kalfe.

A kada je nešto poodrasao i naučio čitati i pisati navali na roditelje, da ga dadu Duginosu u nauk. Otac se niečkao, nu napokon kad uvidi, da ne pomažu ni liepe rieči ni batine, učini mu po volji.

I tako dodje Stipe u nauk k Duginosu. Tu je sad učio praviti medene kolače, voštanice i sve što već spada u licitarski zanat. Učio on, a uz to se igrao s jedinicom majstorevom. Kada su prošle naučne godine, bude po svim tada obstojećim cehovskim navadama i regulama oslobodjen i ode u sviet ili „fremd," kako su majstori u ono vrieme govorili.

Proboravivši nekoliko godina u tudjini, povrati se k svome bivšemu majstoru kao prvi kalfa. Duginos ga voiio, jer je bio okretan, veseo i radin, a i Stipe se u brzo opet udomio, samo s Nežkom nije mogao više da bude onakav kao prije.

Kada je otišao u sviet, ostavio ju još gotovo djetetom, a povrativši se, nadje odraslu djevicu. Na djetinje igre i šale nije bilo sada više ni pomisliti, a prijašnji povjerljivi „ti", zamjeni sada s poštovanim „vi", te on inače veseo i razgovorljiv, postade u njezinoj blizini nekako smeten.

Nu kada bi mislio, da ga nitko ne gleda, znao bi svrnuti oči na nju, a u njima sjala bi sreća. Ali kad bi se njegov pogled slučajno sukobio s Nežkinim šiknula bi mu krv u glavu i on bi sav smeten svrnuo oči druguda.

I sada, kada joj je donosio i podavao robu, pa mu se prsti nehotice dotakli njezine ruke, uzdrhtao bi mladić

i topli val krvi jurnuo bi mu k srcu, a sjajno mu oko sievnulo još jače, još življe.

Nu i Nežka nije bila ravnodušna ili hladna spram liepoga mladića, ako bi se na oko i takovom pričinjala. I ona je onako, sagnuvši se ponad škrinju, izpod dugih, crnih trepavica pogledavala na momka i nešto ugodna zatalasalo se u njezinoj unutarnjosti.

Danas bijaše Stipe još više šutljiv no obično, kad je bio uz nju, a na njegovo lice sjela neka izrazita sjeta. Kada bi mislio, da ga djevojka onako sagnuta ne vidi, upro bi svoje crno oko u nju s nekom mješavinom razdraganosti i boli, da ga za čas s uzdahom odvraća od nje. Muče joj je donosio i podavao robu, a muče ju ona primala.

U to najednoč započe Nežka:

— A šta ste vi Stipe danas tako smrknuti i šutljivi? — zapita ga ona iznenada, kada joj je podavao svežanj kolača.

On se strese. Umalo što nije izpustio svežanj kolača.

— Smrknut, šutljiv?! Ne samo to, već i zlovoljan, jadljiv, tužan, nesretan. Sve štogod hoćete!

— Aj, aj! A rad šta takvi? — digne djevojka glavu i sjekne ga onako vražki svojim modrim okom, da se Stipi sve zavrtilo u glavi.

— Ej, šta ja znam. Došlo je tako! — smrska on smeteno.

— Gle, gle gospodina Stipu! Tu se nešto krije. Nu hoćete se okladiti samnom, da bih ja pogodila uzrok?

— Izgubili bi ste jamačno okladu.

— Mislite li? Pa ajde da pokušamo. Meni se sve čini, da uzrok toj vašoj zlovolji mora da je ovdje — vragoljasto će ona, dotaknuvši se lieve strane svojih djevičanskih grudi . . . No jesam li pogodila?

Stipe se sav zbuni pa jedva smuca: — Ma kuda to vi opet okrećete?

— I stislo vas vražki — doda ona, lukavo se smiešeći.

— Kažem vam da se varate — poricao Stipe.

— No pak što je onda?

— Kada hoćete silom da znate, pa ću vam reći. Francezi!

— Francezi? — začudi se djevojka nešta razočarana

— Ja mislim, da je kod srca, a vi velite Francezi. A molim vas, što su vam oni učinili?

— Dosad ništa!

— Pa bez uzroka mrzite na nje? Kakov ste vi to kršćanin! Svakoga čovjeka kao svoga bližnjega mora se ljubiti, a ne mrziti.

— Bližnjega da. Ali ove pasje sine ne — odreže Stipe.

— Ali budi Bog s vama, Stipe, zar Francezi nisu ljudi kao i mi?

— Nisu. Pasji su sini! — poreče on ljutito. — A napokon nisam ja sam, kome njihov dolazak zadaje brigu. I gospodin kum im baš nije osobiti prijatelj.

— A zašto Stipe? Zašto, da si vi radi njihova dolazka tarete glavu? Vidite, ja se pače vrlo veselim njihovu dolazku.

— Zbilja? Imate čemu, da se veselite! — otrese se mladić, a oči mu sievnu kao bljesak prije no će udariti grom.

— Pa zašto ne? — pogleda ga ona začudjeno.

— Naprosto zato, jer su Francezi zli, opaki ljudi. Ljudi bez duše, koji ne poštivaju ništa na svietu. Pa kad pomislim, da će se možda i u našu kuću zavući takova francezka napast — onda — škrine mladić zubima, a lice mu primi neki strastveni, da divlji izraz.

— Onda? — upita Nežka, koju kao da je počela zanimati mladićeva srčba.

— Onda je zlo gotovo — iztisne muklo mladić. — Kažu, da su Francezi sladki kao med. To umije da šara i plete, da se cifra i previja. Pa kada to dodje medju naš nepokvareni sviet, koji misli, da je sve zlato, što se sja — biti će svašta, samo ništa dobra.

Mladić izgovarao je te rieči na mahove, sgrčenih piesti i plamnoga oka.

Nežka gledaše začudjeno, ali i nasmiešljivo, kako mladićem prevladjuje uzbudjenost, strast, što li. Svojim iztančenim, ženskim instinktom, ona je stala pogadjati izvor toj uzbudjenosti i ona je bila vrlo zadovoljna. Nu nestašan, da obiestan prkos silio ju, da ga još malo nadraži.

*

— Velite da su gladki, sladki — veselo uze ona. — Ej, onda neka slobodno dodje kakav liepi Francez s malim brcima i šiljatom bradom. Ta kod kuće imamo i tako samo žuhkoga pelina — i po sobi se začuje njezin zvonki smieh.

Mladić se trgne, probliedi. Ledeni mlaz prodje mu tielom. Nu ne odvrativši ni crne, ni biele, okrene se i podje do ormara, da nastavi posao, koji su za toga razgovora prekinuli bili. I dok je on stupao prema ormaru, okrenuvši Nežki ledja, pratila ga ona sretnim pogledom, a oko njezinih kao višnja rumenih ustna zatitra dražestan smiešak. Ona je sada razumjela, ona je dobro znala, kuda su smjerale njegove rieči. Za nju sada nije više bio tajnom, onaj njegov izliev strastvene uzbudjenosti, jer mu je poznavala uzrok. Sve joj je bilo jasno kao na dlanu. Ona se je taj čas znala ljubljenom! A sve to izbilo je tako nenadano, neočekivano na javu, da se još ni sama nije mogla pravo snaći. Samo jedno je osjećala, da je sretna, neizmjerno sretna! I u tom osjećaju sreće tjeralo ju nešto da mu dovikne: Neka ga ne muči bojazan za nju! Njoj ne prieti nikakova pogibelj od tih Franceza. U njenom srcu ugnjezdio se već drugi, južnjak crne puti, vrane kose i plamnih garavih očiju, koje pale kao živa vatra. I tjeralo ju nešto, da mu reče, neka zaviri u to srce, neka vidi sliku, što se u njemu krije, da li će biti onda smiren, zadovoljan! Nu stidljivost djevojačka silila ju, da sve te osjećaje guši i tlači u sebi, što su se svom silom tiskali na javu. Tek jedno je smjela, podavati se sladkoj nadi, da će naskoro doći i taj čas, kada će mu smjelo i otvoreno odkriti svoje osjećaje. Ali da ona prva prozbori, to nije nikako mogla da učini.

I ona nastavi svoj posao, redajući robu po škrinji.

Kako su Nežka i Stipe bili okrenuti ledjima spram vratima, nisu primjetili, da je još za vrieme njihova razgovora, unišla u sobu na staklena vrata s ulice, mlada djevojka, na oko vršnjakinja Nežkina. Ona pritvori nečujno vrata i ostade uz njih stajati. Bila to crnka visoka i vitka, krasna plavooka, oči joj se sjale kao dvie zviezde. Gusta, crna kosa kao ugljen, spuštala se u dviema težkim pletenicama niz ledja, te dizala bieloću njena zamamna lica. Te velike svietle oči kružile su vragoljasto po sobi, a bilo je u tome pogledu, kojim je gledala na to dvoje mladih, što nije ni slutilo njezinu prisutnost, mnogo nestašnoga jogunluka. Vidilo se, kako je gušila u sebi provalu obiestna smieha, koji joj se neodoljivom silom namitao. Zato je stiskala i grizla svoja usta, samo da ne prasne u glasan smieh, a na njenom licu zrcalila se velika zvjedljivost, kako će se ta prepirka medju njima svršiti. Sad, kada je vidila, da će biti skoro odkrivena, pristupi ona brzo k Nežki i zagrliv ju obima rukama rekne:

— Tako, liepo Nežkice! Umjesto da slažeš mjedenjake, a ti se igraš žmirke.

— Ma Klarice, što to govoriš? — zatvori joj Nežka rukom usta. — Da te tko čuje, mislio bi još da je istina.

— No pak, što bi to bilo? Istini uviek prvo mjesto — nasmije se Klarica. — A što vi to sve slažete? — zaviri ona u škrinju. — A gle! Lutke, konjanike, mjedenjake. Aj, aj, i srca. Koliko ih imade! Uh, da ta sva oživu!

— Sreća, što su od tiesta! — primjeti Stipe.

— Srcima se igrati, to je opasan posao. Vidila sam na svoje oči. Pa zato pazite se Stipe. Mogla bi vam i ta tiestena srca naškoditi, a navlaš kada vam ih pomaže slagati Nežka.

— Nemajte brige za me gospojice — Stipe će.

— Lahko za nas! — primjeti Nežka. — Čuvaj ti samo sebe, Klarice.

— Ja se ne bojim te napasti — mahne Klarica nehajno rukom.

— Ne junačite se odviše gospojice Klarice. Mogli bi ste se grdno prevariti.

— I nestati tvoga junačtva, samo neka dodje onaj pravi. Sjećaš li se, kako ti je ono proljetos stara Frankovićka gatala iz karata.

— Na što ne mislim, ono i zaboravim.

— Kazale ti karte, da će doći u kuću mlad vojnik iz strane zemlje. Uz njega ležala desetica od srca, a ta znači veliku ljubav.

— A sada evo već jeseni, a ja još uviek čekam. Da

je do Frankovićkinih karata, ja bi ostala stara parta — nasmije se Klarica.

— Sada dolaze Francezi. Tko zna, što se još može dogoditi.

— Brrr! Francezi! — strese se Klarica, namrštiv lice. — Otac ih ne voli. Kaže, da su gori od vukodlakâ. A mi žene, treba da ih se klonimo kao kuge. Sačuvaj nas od nje sv. Antun Padovanski — prekrsti se djevojka.

— No vidite Nežko! — upadne Stipe. — Nisam li vam i ja malo prije isto govorio o Francezima. A gospodin ašešor pametna je glava.

— Da, otac ih ne voli — potvrdi Klarica. — Nu ako ih on ne voli, ja ih se ne bojim.

— Ni ja — upadne živo Nežka, žmirnuv izpod oka na Stipu.

— Eto na! Tako liepo ste počele, a sada — smrknu se Stipe. — Što je žensko, to je prevrtljivo.

— Pa zašto da ih se bojimo — nastavi Klarica. — Ta valjda nam ne će nosove poodgrizati?

— To bi bilo najmanje! — dobaci Stipe.

— Tako! Vi bi ste dakle htjeli, da nas ciele izjedu ti Francezi!... Hvala liepa na takovoj želji. Nu ja nemam ni najmanju volju, da se kuham u kakovomu francezkomu želudcu — nasmije se Klarica.

— A ja još manje — nasmije se i Nežka.

— Vi zbijate šale i ne ćete da vjerujete pametnim ljudima. Nu sve se bojim, da ćete se jednom ipak osvjedočiti, da smo imali pravo. Samo da ne bude prekasno! — izlane mladić uzrujano i naglim korakom izpade iz sobe.

— Ma što je to Nežko? — začudjeno pogleda Klarica prijateljicu, kad je Stipe tako naglo izpao iz sobe.

— Ne znam. Ludi dječak, ja ga ne razumijem — izbjegavaše Nežka jasan odgovor.

Nemoj se Nežkice igrati sa srcem. Ovo je živo, nije od tiesta, a tvoje je već odavno. Pazi, da ga ne proigraš. Stipe je mladić, kome nema prigovora, a rado te gleda.

— Pa neka gleda, zato mu je Bog oči dao — nasmieši se Nežka.

— Mani se doskočica. Reci radje da i ti njega voliš.

— Ma volim ga baš od srca, — prizna Nežka napokon zastidjeno prijateljici, i obujmiv ju desnicom oko vrata, rekne: — O ja sam vrlo sretna!

U to je zazvonilo zvono na tornju sv. Trojice, a Nežka s Klaricom Bosiljevčevom odpute se u crkvu na večernju.

IV.

Schönbrunski mir stao se provadjati. Organizatorski talenat Napoleonov laćao se namah posla. Znao je on dobro, što za nj znače nove tekovine. Novo stećene pokrajine i kraljevstva imale su postati novim izhodištem moći i slave. Njegov pronicavi um uvidjao je i predobro svu važnost Hrvatske, a naročito Vojne krajine. On, novi cezar, znao je, da će iz njih dobivati nove legije za razširenje svoje vlasti. I zato se on riešio, nečaseći časa, sazdati na jugu novi, nepredovi bedem svojoj moći U tu svrhu prikupio je u jedno Hrvatsku od Save sve do mora, pa Dalmaciju, Istru i Kranjsku. Iz te skupine učini on novo kraljevstvo: Iliriju. I domala govorila sva Europa: Ilirija, to je straža, postavljena pred vrata Beča. Novoj kraljevini učini glavnim sielom bielu Ljubljanu, gdje namjesti za generalnog intendanta, državnoga viećnika d' Auchy-a, povjerivši mu predbježno upravu novoga kraljevstva.

Od svih tih zemalja najljuće je zacvililа i najteže snosila novi red Hrvatska. Hrvate, premda vični tekom više od dva stoljeća, na ciepanje svoje djedovine, zapeče ta najnovija rana ljuće, no ikoja dosad. Tu srčiku svoje hrvatske domaje branili su i obranili dosad uviek, a sad im tudjin vadi upravo čest srca iz živa trupla. Pa da ih je oružjem svladao, neka bi bilo. Onda bi bili podlegli sili. Al ovako osjećali su i predobro, da su samo žrtvom, koju doprinaša Beč, e bi spasao svoje bližnje zemlje.

A ta spoznaja bila je gorka i prevladjivala bol prouzročenu nemilom sudbinom. I oni se pitali: Čemu im sva hrabrost?! Čemu prolivena krv njihovih otaca, kada se evo bez pitanja i mimo njihove volje, jednim potezom pera izručuje veliki dio njihove domaje tudjinu?

S ove i s one strane Save zavladao danomice sve

veći očaj i zebnja pred budućnosti. Jer tko im je jamčio, da ih za godinu, dvie ne će snaći još jače ciepanje. Žrtvovani sada tako naprečac, čemu da se nadaju u buduće. Ta ono, što je još preostalo od staroslavnog i nekoč moćnoga kraljevstva hrvatskoga, to su samo još ostatci od ostataka.

Ako su u prvi čas pomišljali, da su te crne glasine tek zloguka naklapanja, poduči ih kraljevski proglas o drugome. Taj proglas njihova kralja, kojim ih lišava vjernosti i podaničke poslušnosti i ujedno pozivlje, da sve to prenesu na novoga vladara, uništi i posliednju nadu. Prosvjedi i predstavke poslane u Beč, najprije od županije zagrebačke, s zatim od staleža i redova kraljevina Hrvatske i Slavonije ostadoše tek glas vapijućega u pustinji. Odgovori i poruke iz Beča glasile su hladno, osorno: Tako je moralo biti! Oni neka strpljivo snašaju svoj udes! Pače, kralj im poruči, da se to lih njega tiče, a na njima je slušati njegove zapoviedi! Ojadjeni, ogorčeni, zapušteni od svih i od istoga svoga kralja, podadoše se napokon težkim srcem svome udesu.

A Napoleon, kome je bilo dobro poznato razpoloženje u Hrvatskoj, nastojao je okoristiti se njime. On izda proglas pun laskave hvale za Hrvate, a prepun obtužbe na Austriju.

Ta zla sudbina pritiskala je poput težke môre svu Hrvatsku. Nu nitko nije osjećao svu težinu gorkog udesa jače od biskupa zagrebačkoga Maximilijana Vrhovca, Rakitovečkoga, ujedno i banske časti namjestnika. Umni i plemeniti biskup krvario je kao nitko s hude kobi, što mu je snašla otačbinu.

Bio je prekrasan dan, a biskup je zabrinuta lica šetao odajama svoje rezidencije. Njegovo visoko, oblo čelo sakupilo se u nabore, a pogled mu letio preko Harmice i dalje prema Savi, što se je suncem obasjana kao srebrena zmija vijugala po širokoj savskoj ravni, i sve sjetniji postajao je pogled njegovih jasno modrih očiju. Kadšto provukao bi svojom uzanom, bielom desnicom, na kojoj se blistao skupocieni ametistni prsten obtočen draguljima, kroz mekane, biele vlasi, što su mu u dugim uvojcima padali

na ljubičastu reverendu. — I to dakle dočekasmo! — prošapta on. — I ta gorka čaša nije nas mimoišla! To je plata za našu u tolikim prilikama zasvjedočenu vjernost. To nagrada za sve one rieke krvi, što smo je prolili širom svieta na obranu priestolja. — I biskup uzdahne težko, duboko. Bilo mu, kao da gleda u daleku budućnost. Njegovo duševno oko kao da je prodiralo u buduća stoljeća. Pred njim kao da je nestajalo koprene, što je poput saiske zavjese zastirala tajnu budućnosti. Na njegovu licu pojavi se najednoč posve drugi izraz. — Derite samo te haljine s izmučene Hrvatske, ona će ipak opet osvanuti zaogrnuta u svoj kraljevski plašt — prošapta on. — I nekako spokojan, umiren uvali se biskup u svoj naslonjač.

Još uviek je biskup razmišljao, kada ga lagani, tihi koraci trgnu iz razmišljanja.

— Oprostite illustrissime, što vas bunim, nu neki fratar želi na svu silu, da s vama govori — javi se mlad svećenik, njegov tajnik.

— Fratar?!

— Na službu presvietli. Neda se nikako odbiti. Reče mi, da vam kažem, da je fra Andrija ovdje.

— Dovedi mi ga. Za njega sam uviek kod kuće — živo prihvati biskup.

Tajnik izadje. Nu dok se on vrati imamo mi vremena, da se upoznamo s fratrom, koji je igrao veliku ulogu za doba francezkoga vladanja u Hrvatskoj.

Fra Andrija Dorotić, Dalmatinac, Bračanin, exprovincijal franjevački, bio je ovih poslednjih godina mnogo spominjana osoba. Ljuti protivnik i mrzitelj Franceza, huškao je i bunio narod proti njima već za vrieme njihova prvoga zaposjednuća Dalmacije. Fra. Andrija, mrzio je Franceze i njihovu revoluciju, kao pleme djavola. Iza pada mletačke republike, on se prvi u Dalmaciji živo upro, da se ova priključi Austriji, odnosno da se prisjedini Hrvatskoj. Francezi su to dobro znali, kao i ništa manje to, da je njegov upliv u Dalmaciji vanredno moćan. Pa za to ga nastojaše laskanjem i raznim obećanjima predobiti za sebe. Ali nisu uspjeli. Fra Andrija, koji ih je mrzio kao tlačitelje vjere i kraljoubojice, ostade vjeran Habsburgom. Tada su ga stali

progoniti. A upravitelj Dalmacije, inače po Dalmaciju velezaslužni Vicko Dandolo, ucieni pače njegovu glavu sa 100 dukata. Nu fra. Andrija umače i sretno spasi glavu. Skrivao se i lutao djelom po Bosni, a dielom po Dalmaciji, gdje je neko vrieme proboravio u nekoj špilji na svome rodnom otoku. Kada je general Knežević 1809. provalio u Dalmaciju, našao se fra. Andrija opet uz njega. Pošto se je i taj pohod izjalovio i Dalmacija schönbrunskim mirom imala opet spasti pod vlast Napoleonovu, pohrli on na carski dvor, da to, ako ikako moguće još u zadnji čas zaprieči. Nu stvar bila je je već riešena, Dalmacija ostade Francezima.

Tajnik udje, a s njime pojavi se na pragu ovisoki fratar u odielu franjevaca.

Kada su izmienili pozdrave, zapita biskup:

— A odkuda ti sinko?

— Odkuda će takovo svjetsko potucalo, kakovo je siromašni fratar, nego iz daleka svieta — odvrati fra. Andrija Dorotić.

— Nu sviet je širok, — nasmieši se biskup.

— Ali još uviek premalen za sinove djavolove — primetne fratar.

— Misliš Bonapartu!

— Ta nije li taj usurpator, arcidjavao, koga je izrigao sam pakao, najvećom pokorom za kršteni sviet.

— Napoleon je kršćanin.

— Liepoga mi kršćanina, koji drži u zatvoru njegovu svetost.

— To su drugi poslovi, — mahne biskup rukom. — Tu je politika po sriedi. Ipak moraš priznati, da je Napoleon uzpostavio razorene oltare božje u razvraćenoj Francezkoj.

— I to je politika, presvietli gospodine! Za to je on ipak za mene drugi Atila, bič božji.

— Bič božji! — živo prihvati biskup. — A ne bi li ga zaslužila ta jadna Evropa. Ne šalje li sam Bog ovakovu pokoru, da se ljudi kane grieha? Zar se ne gaze sve uzvišene nauke Sina božjega? Ne gaze li ih upravo oni, koji bi morali u izvršenju istih prednjačiti? Da, sviet je prepun grieha i opačine, pa zato bi trebalo oštre šibe, da ga opet skrene na pravi put. Onaj, koji je gore i čija mudrost sve to ravna i redi, služi se raznim orudjem, da zabludjelo ljudstvo svede opet na stazu krieposti. A takovo orudje gledam ja sada u tom novom cezaru. Pa ne mogu da slomim štap nad njime. A uz to se divim njegovu geniju. Jer genij je to, kakova nije rodila zemlja od vremena Cezarovih. I on može poput ovoga reći: Veni, vidi, vici!... Nu ti mi još uviek nisi rekao, odakle dolaziš, — prekinu biskup svoju živu rieč.

— Iz Olomuca, toga moravskoga grada, kamo se je bečki dvor sklonio pred tim korzikanskim banditom.

— Tako i nagadjah. Nu pa što kažu gore? — izvjedljivo će biskup.

— E, šta će reći? — slegnu fra Andrija ramenima. — Naprosto, da su nas morali žrtvovati.

— I to je sve!... — nasmieši se bolno biskup.

— Nije bilo druge — nastavi fratar. — Bilo im je, da biraju izmedju nas i austrijskih nasliednih pokrajina.

— Tako! — klikne biskup. — I onda izabraše nas.

— Tako je već na svietu, vaša milosti, da je svakome košulja bliža od kaputa.

— Istinu govoriš! — jedko prihvati biskup. — Bio sam toli lud, pa na čas zaboravih da na svietu zahvalnosti nema. Niti sam trebao biti toliko djetinast, da si za čas umišljah, da će se Habsaurgovci sjetiti svih onih žrtava, što smo ih za njih doprinieli. O vrlo mi je žao, što se za čas uzdignuh u neke idealne visine i smetnuh s uma, da je ta država moloh, koji našu djecu jede!

— Sve je to istina, presvietli gospodine! Ali tu sada sve obtužbe, svi protesti, sve jadikovke ne mogu ništa promieniti. Stvar je riešena.

— I to proti pravu božjemu i proti pravu ljudskomu — plane biskup odlučno i ponosno. — O, to me peče, ljuto peče! Razkomadaše nas, a nas niti ne zapitaše. A kada mi, stališi i redovi ovih kraljevina, zatim županija zagrebačka, prosvjedovasmo protiv toga, dobili smo odgovor iz Beča, kakova doista nismo zaslužili. Poručili su nam, neka si dobro upamtimo onu: Regis voluntas suprema lex

esto! (Kraljeva volja, najveći zakon). O, razumili smo mi to dobro i predobro! Hrvat da bude opet poslušan i pokoran sluga! Hrvat da još cjeliva ruku, koja ga bije. Ta dosta je milosti, da mu i to dozvole.

— Da, gorka je sudbina, koja nas već stoljeća proganja! — povladi fra Andrija. — Nu za to ne smijemo očajavati. Zašto da gubimo nadu u ljepšu i bolju budućnost. Nisu li to same kušnje, što nam ih šalje Bog? I zlato se u vatri kuša... Za to bih se usudio reći, da vaša presvietlost prestrogo sudi.

— Prestrogo? Reci radje preblago!

— Prestrogo, prestrogo, presvietli gospodine! Jer ako su časovito nepovoljne prilike za nas, ja s pouzdanjem gledam u budućnost.

— Nisi li ti, moj dragi sinko, preveliki optimista?

— Nisam vaša milosti! Prejasni car i kralj Franjo reče mi, da ne gubimo vjere u nj.

— Daleko budi od mene svaka sumnja u dobre i otčinske namjere njegova veličanstva. Da je volje dopuštam, nu da li će biti i sile!?

— To će dati Bog! A na nama jest, da složno podupremo prejasnoga kralja. Pri tom računa dvor na što izdašniju podporu vaše presvietlosti.

— Ja sam uviek radio za dobrobit predrage mi domovine.

— Zato poručuje njegovo veličanstvo vašoj presvietlosti, da cielim svojim ugledom i cielom svojom moći radite kod slavnih staleža i redova ovih kraljevina, e da se ova krasna insurekcija, što ju je prikupila vaša presvietlost, pod banskom zastavom drži na okupu!

— Hu! Još i to! — plane biskup. — Presveta Bogorodice! Kako samo mogu što takova od nas zahtjevati? Ili možda žele, da mi sami još podstrekavamo i dražimo silnoga neprijatelja, pred kojim je gotova klonuti ciela Evropa. Mi sami da utisnemo u gvozdenu šaku Napoleonovu, koji ne zna šale: casus belli? Nikad!... Jesi li me razumio? Nikad! A da se djelo okruni, neka se vlastita braća pokolju medju sobom. I opet velim: Nikad! Ja uztežem svoju pomoćnicu ruku za takovo herostratsko djelo!

— Ja sam vam saobćio želju njegova veličanstva i prejasnoga dvora. A na vama je, presvietli gospodine, da ju prihvatite ili odbijete.

— Ja svoju rekoh.

— Pa bila ma kakova odluka vaše presvietlosti, to će ju njegovo veličanstvo i sav presvietli dvor milostivo primiti na znanje. Jer neograničeno je povjerenje, što ga uživa vaša biskupska milost gore.

— I mogu ga imati, — živo prihvati biskup. — Ta sav moj rad, sve moje misli koncentriraju samo u vrućoj želji, kako ću što bolje, što sdušnije služiti kralju i domovini. Pa baš za to ne ću se ovaj put pokoriti želji kraljevoj. Ni očita nemilost ne bi me mogla na drugi put skrenuti.

— Šta se toga tiče, to može vaša presvietlost posve spokojna biti.

— Što oni to traže od mene? — opet će biskup. Ja sam da zatjeram nož u srce svoje domovine? Ako to ne vide, onda su sliepi oni gore. Nisam ja! A onaj je tek pravi i vjerni sluga svoga gospodara, koji ga i protiv njegove volje čuva od zla. Ti veliš sinko, da se kralj i dvor posve pouzdaju u mene. To zasluženo priznanje mi godi. Ali ma i kako ono bilo častno po mene, opet mi pritište dušu tuga i bol. Samo od sebe namiče mi se pitanje: A šta ima Hrvatska od toga?! Odgovor nije ni najmanje utješljiv. Ništa i ništa... To je odgovor! I to je ono, što me boli, što mi izpija dušu, izjeda srce. I ja plačem krvave suze, kada gledam, kako se kockaju za moju domovinu, kao Pilatove sluge za kabanicu Spasiteljevu. Bog i duša, poduzeo sam sve, da to zlo odvratim od nje. I nije moja krivnja, da je sve pošlo po zlu. Jer dok se je ban Gjulaj potezao sa svojim regulašima po talijanskim poljanama, sakupih insurekciju, kakovu već odavna nije vidila Hrvatska. Sve je listom grnulo na moj poziv pod bansku zastavu. Spoznaja, da je domovina u pogibelji, činila je, da su se povratila vremena Zrinskih i Frankopana, kada je sve hrlilo na obranu otačbine i svete vjere. I ta prekrasna vojska sva je gorila od želje, da se pobije s neprijateljem. Mi pohrlismo prema Velebitu, da pomognemo

braći. Pred tom silom, pred tim oduševljenjem, morao je neprijatelj uzmicati. Neka neizkazana vatra uzhićenja razpirila se u našim grudima kod pomisli, da ćemo stupati po tlu, kojega utroba krije kosti kraljeva naše krvi, našega jezika. I onom svetom zanosu bili smo kadri zadiviti sviet nevidjenim junačtvom. Tako stupasmo pobjedonosno napred! Nu pusta nam sva naša radost! Pusto nam sve naše oduševljenje! Mi, pobjeditelji, morali smo platiti odkupninu za druge! . . . Nu što ti to govorim, — prekinu se biskup, otirući si znojno čelo, — ta to ti je i onako sve poznato. Ta svima nama bijaše isti cilj. I časak bilo, kao da ćemo se dohvatiti žudjene mete! . . . Nu gospodin dosudio je inače, a nama, slugama božjim, nepristoji se nego sagnuti glavu pred voljom njegovom.

— Tako je vaša biskupska milosti. Vjera u Boga i njegovu pravednost mora da nam je čvrstim oslonom.

— To me jedino još i podržaje.

— Nu nešto se moramo pouzdati i u ljude.

— Tu je već moja vjera slabija.

— I u kralja!

— Kralja! . . . . Kralja?! — zaustavi se biskup pred fratrom. Da ti iskreno kažem, ne vjerujem ni njemu! — odrješito će on.

— Presvietli, vi sumnjate? — smeteno će fra Andrija.

— Šta će mi njegova najbolja volja, kada je i sam pomoći potreban! Nu, ti se tješiš nadom u budućnost.

— Tako je. Tvrdo vjerujem, da će osvanuti i po nas bolji dani. A i sam kralj nada se u sretnije dane. Pa zato poručuje vama, presvietli gospodine, i cieloj kraljevini, da ne gubite vjere u njegovo otčinsko srce, koje nas nikada zaboraviti ne će, — gorljivo će fra Andrija.

— Kraljevska rieč — sveta rieč! — ozbiljno će biskup. — Uvjeren sam u duši, da kada bi bilo samo do volje našega predobroga kralja, da bi bezbrižno mogli ići u susret budućnosti. Nu mi ne smijemo zavaravati sami sebe. Kralj nije sam. Njega okružuju razni savjetnici. I prema tima je on uz najbolju volju sasvim nemoćan. Oni dolaze u takim časovima s raznim državnim obzirima, interesima same dinastije, koji onda potisnu u kut i najple-

menitije vladareve namjere. Pa kada uzmemo, da su svi ti savjetnici i doglavnici kraljevi sami Niemci i drugi tudjinci, čemu bi se imali onda nadati od njih? Ti se lje ne zagrijavaju za nas. Mi smo njima tek pigra massa. Mi smo za njih barbari! Mi smo njima na njihovom šahovskom polju, na kome se igraju velike diplomacije, neznatni prostaci. I oni će takova prostaka lake duše žrtvovati, e da samo spase koju figuru.

— I opet preoštar sud, vaša milosti!

— Ne govori! Poznam ih u dušu. Nisi ti njima tako zagledao u karte, kao ja. A znadeš li, kako je ono pjevao nesretni Fran Frankapan: Ne viruj Nimcu, ko ni zimskom suncu. Jer izdati će te jedan, kao i drugo! A nije li imao pravo? Te rieči posvjedočio je knez svojom krvlju, koga prava, zdrava prevariše na poštenoj rieči. Pa to su i sada dokazali. Nisu li nas lake ruke žrtvovali samo da spase svoje njemačke pokrajine. Nož, kojim su obavili tu operaciju, nije zarezao u njihovo meso! A ti eto hoćeš, da se uzdam u te ljude.

— Imate pravo, presvietli gospodine! Mi smo se već toliko puta opekli, pa se moramo čuvati vatre.

— Ta njemačka gospoda, ti ministri utvaraju si, da su prvi diplomati svieta. A kada tamo ne vide dalje od nosa. Napoleon, taj gorostas umom i snažnom voljom, vidi im, što no rieč, u crieva. I on će te jadnike prevezti žedne preko vode! Nisu li slavljeni državnici, baš gledom na nas, pokazali svu plitkoću svoje državničke mudrosti? Nije li upravo obzirom na nas dokazao taj umišljeni veliki diplomata grof Stadion, da ne shvaća svoje zadaće.

— Njegovi dani su već odbrojeni, — upane fra Andrija.

— I pravo je, da ide. Nu koja korist od toga? Doći će drugi. Promjeniti će se ime, nu u jezgri ostati će austrijska diplomacija ista.

— Vele, da će ga zamjeniti grof Meternich.

— Meternich? Ne će ni on biti nikakovo svjetsko čudo. I on je stare austrijske diplomatske škole. Dobri su za male spletke, ali stalna, izvjestna cilja, do kojega bi energično kročili, oni ne poznadu. To je Napoleon drugi

čovjek. On je namah shvatio, što je potrebno Jednim potezom pera uzkrisio je Iliriju! A to je ono, što su već odavna trebali da učine austrijski državnici. Nu oni nisu dorasli za tako velike stvari. Sva njihova mudrost stoji samo u sićušnom: Divide et impera. A ta politika prije ili kasnije vodi do sveobćega razsula. I ja drhćem ne radi njih, već radi moje drage otačbine. Ne ćemo li se i mi s njima survati u ponor. Na dvoru kao da su sliepi. Oni ne uvidjaju, da su nadošla druga vremena. Novi duh, nove misli šire se svietom. Narodi, što su vjekove čamili u nekom mrtvilu, bude se, počimaju osjećati svoju vriednost. Puk, t. j. ona velika masa naroda, što je dosad tek prezrena bila, dobra, da plaća porez i da lije svoju krv, i ona počima osjećati, da su napokon svi ljudi stvoreni na istu sliku i priliku. Stare stoljetne uredbe tresu se uzdrmane u svojim temeljima. Još malo i one će pasti u prah, da se više ne podignu. Predsude, što su viekove vladale svietom, izvučene na svietlo, pokazuju svu svoju golotinju, sve svoje ništavilo. I kao što ljuti i britki sjevernjak, kada zadre u naoblačeno nebo, raztjera magluštine i razbistri cielo obzorje, tako će i bura revolucije, što se je razmahala iz Francezke, doskora razbistriti i pročistiti obzorje Evrope. Mnogo toga nestati će za uviek. Iz stoljetna zatvora provaljuje na javu misao čovječanstva! Ono divno sjeme ljubavi, što ga je bacio Isukrst i koje kano da se ugušilo, stalo je klicati i razvijati se u prekrasno stablo. Ti se, sinko, po svoj prilici čudiš, što tako govorim ja, biskup, plemić?! Ne čudi se! Razmisli dobro, mogu li inače? Ne bi li bio sliep i gluh za sve, što se sbiva oko mene? I u mene bije ljudsko srce. A uz to kao pravi sluga božji imam na umu onu uzvišenu nauku: Ljubi bližnjega svoga kao sama sebe. Zato stojim uz nevoljnike i patnike. I ja gledam, kako se danomice ta nova nauka sve više širi, i sve dublje pušta korien medju narodima. A razsadnici te nauke, što će u brzo i uzprkos svih vlastodržaca zavladati svietom, francezki su vojnici. Napoleon, taj despota, taj samodržac u podpunom smislu rieči, raznaša ih pod okriljem svojih pobjedonosnih orlova Evropom. Da, u prvi mah čini se to nekako čudno. A ipak je tako! Jedan dokaz

više, kako su često nedokučivi putevi Providnosti. Sada se evo zaletio do nas. Naš sviet, kako je lako zapaljiv, poprimiti će koješta. I ta će vatra, što dolazi sa zapada, mnogo šta progutati. Sve se bojim, ne će li kod toga planuti i one naše pergamene, kojima se obvezasmo na Cetinu i kašnje Karlu VI. habsburžkoj lozi.

— Tradicionalna je hrvatska vjernost prema svome kralju. Pa za to mislim, da tu nema opasnosti, — primjeti fra Andrija.

— Misliš? Da, vjerni smo, možda i prevjerni! Nu tko može znati, ne će li se ta vjernost kraj tolikih razočaranja, što ih doživismo, uzkolebati? Nije li ovo novo ciepanje i razdiranje kadro uzdrmati vjerom mnogoga i mnogoga. Ta mi svi gorko osjećamo nož u srcu. Bi li čudo bilo, da se i naša golubinja ćud pretvori na očigled svega toga u divlji bies! I u tome biesu mogli bi se potrgati svi vezovi, što nas vežu s prošlošću. Rekoh, da su nadošla nova vremena. Narodima biva sve jasnija spoznaja, da nisu oni ovdje radi kraljeva, već kraljevi radi njih. Pa ako još uzmemo, da Napoleon ima tako protančeno osjećanje za kucaje narodnoga srca, onda je vrlo vjerojatno, da će on i ovdje kod nas sve poduzeti, e bi nas primamio k sebi, to jest otudjio našem kralju. A da je ta moja predpostava opravdana, dokazom je njegov proglas.

— Kakov proglas? — zapita začudjeno Fra. Andrija.

— Ti još ne znaš?

— To mi je prvo, presvietli gospodine!

— Evo ti ga. Čitaj! — dohvati biskup sa stola komadić otiskanoga papira i pruži ga fra Andriji.

Očitom izvjedljivošću prihvati ga ovaj i stane čitati:

Hrvati![1])

Ja spoznajem nevolje, koje je šiba rata vašoj zemlji utisnula. Vaša me žalostna sudbina tim više dira, što poznajem vaš narodni značaj, koji je sav u ljubavi domovine i vjernosti prema vladaru; priznajem i znadem, da je vašemu padu pomoglo upravo vaše sveobće oduševljenje

[1]) Historički.

za blagobit austrijske monarkije, koja se radovala vašoj sliepoj privrženosti.

Vi ste pali žrtvom vaše prijašnje vlade, ali s vama i njena najjača podpora, na kojoj se je dugo vremena uzdržavala njezina trošna vladalačka zgrada. Vašim padom pala je i ona koprena, što ju je austrijska vlada pred vašim očima savijala, pogled vaš dostizava onaj cilj, komu ste vi odlučeni bili, vi ostaviste spokojno vaše žene i djecu kod kuće, uzdajući se u njenu zaštitu; svoju krv na potoke prolievaste u stranom svietu za njezino dobro, za koje ste vi više radili, nego li sami za sebe. Koli silno mora da je vaše udivljenje, koli neopisiva vaša bol, kada se vratiste brazgotinama, dapače krvarećim ranama, umoreni od tegobnoga rata k vašim nesretnim obiteljima, a nje nadjoste, gdje se s gladom i nevoljom bore. Uzprkos vašemu junačtvu izpao je ovaj rat zlo za Austriju, ona niti u ovom slučaju nije odustala od starih svojih načela, te je odstupom vaše domovine gledala osigurati sebi svoje njemačke pokrajine.

Utješite se, božja je providnost meni dala, da satrem ovo jadno djelo i ovu zlobnu politiku. Ja mogu, ja i hoću brzu i trajnu pomoć donieti vašim bezkrajnim bolima, ja ću vas odmaknuti od ruba propasti, na koji vas dovedoše, da vi niti ne opaziste, ja ću biti vaš spasitelj.

Ne vodi me k vama pohlepa za zlatom i novim zemljama, ja ištem vaša srca, koja bi rad osvojiti kao najdražu mi dragocjenost. Moje vojske ne dolaze k vama kao neprijatelji, već kao prijatelji i zaštitnici vaše napuštene i izsisane zemlje, oni će s vami u bratimskom vezu dizati sreću i blagostanje, koje vam nosi nova kriepka vlada, što je zanemarila prošla pospana vladavina, te će vam moći osigurati trajni i vječni užitak.

Pouzdajte se u Boga i u mene, komu ste predani, zadržite vaš značaj, kojim ste si pribavili poštovanje Evrope i stekli moju naklonost, budite mirni, poslušni, vjerni i uztrajni, pa ću na vas obratiti svoju otčinsku brigu, kojom vladam s narodima osobitim načinom, pokazati ću vam za malo, da niste dobili samo vladara, već podjedno brižnoga otca.

Fra Andrija čitao je vrlo pomno taj proglas. Vidilo se, kako svaku rieč promišlja i važe. Na njegovu licu jasno se odrazivalo, da osjeća svu težinu obtužbe, što ju je sasuo Napoleon na Austriju. Dočitavši pruži papir muče biskupu.

— No, pa što veliš na to? — zapita biskup i upre svoj pronicav pogled u fratra.

— Težke su osvade, što ih taj usurpator baca na Austriju.

— Ali na žalost istinite! — doda biskup.

Fra Andrija je šutio.

Biskup medjutim nastavi:

— Danas se taj proglas čita u tisuće i tisuće primjeraka, ne samo s onu stranu Save, već i s ove. I ta činjenica me uznemiruje. Napoleon ne će sigurno sustati na pol puta. On će kovati željezo, dok je vruće. Jer kako čujem, on ima već svu upravu za Transavanumu na okupu.

— Da, još u Beču podpisio je dekret, kojim imenuje Karla Karmelića velikim županom civilne Hrvatske, — potvrdi fra. Andrija.

— Nu s Karmelićem nije bio baš najsretnije ruke.

— Zašto, presvietli?

— Nije on za taj posao. Čast bivšemu velikomu županu severinskomu, ali on nije kadar udovoljiti onim zahtjevom, što će ga njegovo novo zvanje od njega tražiti.

— A kao podžupana pridielio mu je Grlicia.

— Grlicia! — klikne biskup. Onda se ne čudim imenovanju Karmelićevom. Taj će uz Grlicia biti samo kao za paradu.

— Mislite vaša milosti?

— Kažem ti nikad boljeg izbora. Da je Napoleon pitao mene, ne bih mu mogao boljega svjetovati. S njim je stekao Napoleon takovu silu, koja će nam mnogo posla zadati. Poznam ja Franceka, (to je bilo krstno ime Grlicijevo).

Fra Andrija uzeo nekako zabrinuto gledati u biskupa, slušajući tu pohvalu Grlicija.

— A sielo vlade misle Francezi smjestiti u Karlovac.

— U moj rodni grad! — živo i toplo će biskup.

— On je kao stvoren za to. Blizu je granice Bosne i

Kranjske. A uz to je na pragu Zagreba. Odande će moći lasno francezki pauk razpresti svoje mreže i vući niti ovamo u te krajeve, što su još ostali pod našim kraljem, a da u njemu lovi hrvatske muhe.

— Neka samo prede! Mi ćemo ih već prekinuti, — dobaci fra Andrija, nasmijavši se lukavo.

— Prekinuti?! Misliš, da bi to bio tako laki posao?

— Ništa laglje nego to.

Sada je bio red na biskupu, da začudjeno pogleda fratra.

— Ako je mudar taj Korzikanac, nisu ni nama vrane mozag izpile. Mudra su i austrijska gospoda.

— Pa što su izmislili tako mudra?

— Presti ćemo paukovo prelo i mi odavle.

— A tko je taj mi?

— Tajni policajni ured.

— O, o, — začudi se biskup.

— I dvor želi, da vi, presvietli gospodine, osobno rukovodite taj ured.

Biskup se naglo osovi. Najednoč postane mrk.

— Ja? Ja? — zapita on iznenadjeno.

— Želja je dvora.

— I željom će ostati! — odsječe on odlučno.

— To će u Beču silno žaliti.

— Brige me za to. Čudim se, da su na što takova i pomisliti mogli. Ja znam, što sam dužan sebi i svojoj časti. Ne dolikuje se plemiću, a još manje biskupu, da bude uhodom.

Biskup je stajao ponosno i gledao u fratra sjevajućim pogledom.

— Vaša presvietlost to odklanja?

— Bezuvjetno!

Na tu odlučnu rieč biskupovu zavlada muk u sobi. Fra Andrija bijaše očito zbunjen, u neprilici.

— Dakle ne će mi preostati drugo, nego da se sam prihvatim toga mučnoga posla, — prigušenim će glasom on.

— Ti to možeš.

— A smijem li računati na podporu vaše milosti?

— U koliko se ne kosi s mojom čašću, možeš uviek

računati na moju podporu. I moja je iskrena želja, — da ti tvoj rad urodi obilnim plodom.

— Hvala presvietlosti vašoj. Težka i pretežka zadaća zapala me tu.

— Samo jedno bih ti svjetovao. Budi vjeran svome kralju. Izvršavaj savjestno dužnosti, što si ih preuzeo. Nu ne smetni nikad s uma svoje domovine. To ti stavljam osobito na srce. Čuvaj se, da vršeći službu kralju, ne zapostaviš onu grudu, koja te je rodila i koja krije kosti tvojih otaca. Čast kralju! Ali ja zazirem od njegovh doglavnika. Jer kralj samo kraljuje, a njegov okoliš vlada. Pa sve se bojim, da će ti ta njemačka gospoda zasliepiti vid. I taj policajni ured promicati će možda više ciljeve njihove, nego naše. I zato ti još jednoč stavljam na srce, budi oprezan! . . .

V.

Već odavna nije sjednička dvorana karlovačke viećnice bila tako bučna, kao drugi dan iza sv. Kate. Sakupili se svi gradski ašešori, pače i isti Atanas Janković, te ridji debeljko barun Josip Dietrich, osvanuše medju prvima u dvorani. A to nije bilo štogod, ako se znade, da su ta dva gospodina dolazili inače u času, kada je sjednica već svršavala.

Moralo je dakle ovaj put biti nešto neobična i izvanredna, dočim su i ova dvojica pohitila na sastanak.

A i bilo je! Gradski sudac Ivan Kreč, inače zvanjem odvjetnik, sazvao je gradske otce na dogovor, što i kako će sutra, kada dodju Francezi. Za dvadeset i četiri sata imao je zaposjesti grad u ime cara Napoleona general barun Delzons, koji je sa pet hiljada vojske već dva dana logorio pod Novigradom na Dobri.

U samomu gradskomu vieću stvorile se dvie stranke. Jedna i to velika većina pod vodstvom Josipa Šporera, bila je za što svetčaniji doček Franceza. To je izazvalo ne mali odpor manjine s Nikolom Bosiljevcem na čelu. Ašešor Nikola oborio se je bujicom žestokih rieči na Franceze i Napoleona.

— Namah u početku — reče on — treba pokazati

tima nezvanim gostovima, da ih mrzimo. Najzad zahtjevaše i to, da kada ih već carski generali i carska vojska tako kukavno napustiše, da se uzbuni gradjanska garda i sve, što može nositi oružje, neka se lati puške, pa što komu Bog da! Sila neka se silom suzbije. Jer bolje je, da se Karlovac sa zemljom sravni, no da njime zavladaju sinovi sotone.

Nu sva vatra njegova govora bila je uzaludna. Sve te striele promašile su cilj. Njegove rieči nisu nalazile odziva. Sudac Kreč mirio je ugrijane i uzbudjene duhove. Ipak se opažalo, da je obća uzbudjenost i njega, toga inače mirnoga i flegmatičnoga odvjetnika obuzimala. Nekim u njega neobičnim, žurnim kretom, otirao si je velikim modrim rubcem znoj sa zažarena čela i on izjavi, da sada nije doba prkositi, već se liepo držati one naše „dušu u se, pa šuti". Jer kada smo već spali pod Franceze, treba steći njihovu naklonost namah u početku. Svaki propust mogao bi se ljuto osvetiti gradu, a to ne smije da bude.

Njegove rieči nadjoše krjepku podporu u Šporera, koji je u istoj mjeri dao oduška svome oduševljenju za Franceze, kojom ih je Bosiljevac napadao. I ogromna većina pristade uz Kreča i Šporera, da se Francezi što svečanije dočekaju i da im cjelokupni magistrat do gradske medje u susret izadje.

Taj zaključak silno razpali ašešora. On da ide Francezom u susret i da im zaželi dobrodošljicu! Ne nikad! Radje se odreći i ašešorije. I razjadjen ostavi Bosiljevac dvoranu.

Ljuti, debeli mraz prekrio poljane oko Karlovca. Tek tu i tamo uzdiglo se koje crno stablo kao neki memento na prolaznost svega. Bilo je hladno i duvao je oštri vjetrić i poigravao grančicama, na kojima je gdjegdje zaostao koji sada već hrdjavi listić. Zračište je bilo čisto, samo te je hladni povjetarac grizao za oči i štipao za uho. Po golim grančicama skakutala pjevajući svoju jutarnjicu živahna sjenica, zadirajući oštrim kljunom po drvenoj kori, ne bi li što našla za svoj gladni želudac. A visoko gore, u zračištu, plovilo vasionom jato gavranova grakćući. Tamo nad Kupom i Koranom, koje kao da su opasale grad Karlovac, raztegla se

maglica, mekana i prozirna kao paukovo prelo. Sedam je sati jutrom. Ranim jutrom stupaju liepom karolinskom cestom, što vodi put Rieke, magistratska gospoda. Bosiljevac manjka. Odjenuli se u svečane odore, pa se žure, da što prije dodju do gradske medje, gdje će pozdraviti Franceze. Neki su vesela, bezbrižna, a neki opet zabrinuta lica. Nu na licima sviju čita se važnost toga časa. Za njima idu cehovi i bratovštine, a pridružilo se i drugoga ljubopitnoga ljudstva. Svih je vukla izvjedljivost, da svojim očima gledaju vojnike, koji su obašli skoro dvie trećine Evrope. Vojnike, koji su se odmarali pod cedrima libanonskim, znojili pod žarkim suncem afričkim, kupali u vodama Nila, šetali po cvietnim poljanama Italije i gazili po vječnom sniegu Mont-Ceniskom. A uz to da vide i to, kako će gospoda pozdraviti nove gospodare.

Na podnožju starodrevnoga Dubovca, s kojega je na samu sv. Katu nestalo dvoglava orla, sustave se gospoda, a sustavi se i svjetina. Sve je s napetošću gledalo na mjesto, gdje se je vijugala staza za brdo, da za nekoliko časova baci poglede na toranj sv. Trojice, odakle je francezka trobojnica trebala da pozdravi sinove Galije.

Najednoč se svjetina uzkomješa. S tornja sv. Trojice stala se lagano razvijati francezka zastava. U isti mah donese povjetarce gore s vrška brda veseo zvuk vojničke trublje, a hladne zrake zimskoga sunca razbiše se o svietle palaše francezkoga konjaničtva.

Oštrim kasom spuštala se nizbrdice četa francezkih konjanika u svietlo-modrom odielu cheveau-legers-a. Konjanici, njih dvadeset i pet na broju, mladi, stasiti momci nisu mogli ni pod oštrim vojničkim zaptom sakriti svoj obiestni jogunluk. Predvodjeni mladim poručnikom, lagano se gurali, potiho razgovarali i prigušeno se smijali. Poručnik Pierre Lefort od 6. pukovnije cheveau-legersa, mladić od najviše dvadeset i tri godine, nešto tamne puti, a živahnih, vatrenih očiju, pričinjao se, da to ne opaža, te je mirno jašio njima na čelu.

Došavši na zaokret ugleda poklonstvo. Poručnik pritegne uzde, konjić uzme laganiji kas. Sada se činilo, kao da nešto razmišlja, nu onda popusti ponovno uzde, pod-

bode konja mamuzama i za čas osvane zajedno sa svojim momcima pred magistratskom gospodom.

— Bon jour, mesiers! (Dobar dan, gospodo!) — pozdravi on na vojničku.

— Dobro jutro, gospodine poručniče! — odzdravi sudac Kreč francezkim jezikom.

Poručnik pogleda začudjeno. Bio je očito ugodno iznenadjen, slušajući u tudjemu kraju zvukove materinjega jezika.

— Vi govorite francezki, gospodine? — prihvati on živo i veselo.

— Ima nas nekolicina, koji govorimo francezki.

— Prekrasno! Prekrasno! — zagrijao se poručnik. — Vi ste gospodine bez sumnje karlovački maire i dodjoste, da se poklonite njegovoj ekscelenciji gospodinu generalu Delzonsu.

— Da, gospodine poručniče.

— O, izvrstan vam je to čovjek. Osvjedočiti ćete se sami. A još više biti će vam sklon, kada sazna, da govorite francezki, jer on ne voli tumače.

Kreč se nakloni.

— Biti ću već poradi grada sretan, stečem li blagonaklonost ekscelencije.

— Nemajte brige, — sve življe će poručnik. — Ekscelencija će vam učiniti sve, što želite. Ta mi Francezi dolazimo k vama kao prijatelji. Nu ja sam tu predugo zabavio, kao da me ne čeka nikakav posao, a ako me moje uši ne varaju, evo će naskoro prispjeti ovamo i njegova ekscelencija, gospodin general. Do vidjenja gospodo! — i pozdravivši okrenu se k svojim momcima, podigne visoko sablju i zapovjediv glasno: — Allons! — poleti poput lastavice niz brdo, a njegovi cheveau-legersi za njim.

Čim se je poručnik sa svojom momčadi udaljio, sgrnu se svi oko Kreča, da im razjasni, što je poručnik govorio. A ujedno se čuli poklici, da ipak nisu Francezi nikakovi ljudožderi, kakovima ih je prikazivao Bosiljevac, već posve ljubezni ljudi.

Okružen generalitetom i svojim stožerom, spuštao se general korakom niz brdo. Sunce je već bilo poodskočilo

na nebosklonu, pa je sada svojim sjajnim zrakama obasjavalo sjajne odore francezkih častnika. General se uozbilji, ugledavši magistratsku gospodu i rukom pritegne čvršće uzde.

Kada je došao na kojih deset koračaja, skinu svi šubare na pozdrav, a sudac Kreč stupi napried.

General sustavi konja, a i ciela povorka, koja ga je pratila, stane.

— Vaša exelencija, gospodine generale, — oslovi ga sudac francezki, naklonivši se duboko — presretan sam, što me je zadesila ta osobita čast, da vas na čelu magistrata i zastupnika slobodnoga i kraljevskoga grada Karlovca i u ime gradjanstva, kojega smo zakoniti predstavnici, najsmjernije pozdravim s iskrenim i srdačnim: Dobro došli!

— Hvala! Vi ste, gospodine, valjda maire karlovački, — prijazno se nasmieši general. — Nu gle, nisam se zaista nadao čuti ovdje tako dobru franceštinu, — dometne on.

— Jesam, gospodine generale! I molim vašu excelenciju, da mi dozvoli još nekoliko rieči. Vama će, gospodine generale, biti pojmljivo, ako rečem, da taj čas prevladjuju nama osobita čuvstva i da smo puni uzbudjenja. Ta inače i ne može biti. Bezbrojni niz godina, da stoljeća bili smo s našom braćom, od koje smo sada razstavljeni pod habsburžkom krunom. Vojevali smo tisuć puta, prolievali smo rieke krvi za nju i mislili, da će tako ostati do u nedoglednu budućnost. Nu Bog, taj vrhovni i nedokućivi sudija, dosudi inače. Ratna sreća učini, — da zamienismo našega dosadanjega premilostivoga kralja Franju, s njegovim veličanstvom Napoleonom Bonapartom, kojega pobjedonosni orli, zalepršaše i nad našom starodrevnom kraljevinom. Poznata je hrvatska vjernost svome kralju. I kao što bijasmo dosad vjerni podanici kralju Franji i njegovoj kući, tako ćemo odsad biti vjerni i odani sinovi novoga vladara. I u tom času, kada vaša exelencija stupa na tlo ovoga slobodnoga i kraljevskoga grada, molimo vas, gospodine generale, da budete tumačem naše iskrene sinovlje ljubavi i odanosti njegovu veličanstvu caru Napoleonu i da njegovu veličanstvu preporučite taj slobodni i kraljevski grad u milost

i blagonaklonost. Dviesto i trideset godina navršilo se od osnutka ovoga kraljevskoga i slobodnoga grada. Četiri vrata vode u nj. Nu ključeve tih vrati nije još nitko posjedovao do njihova zakonita i pravnoga vlastnika. Ja vam ih, gospodine generale, predajem kao zalog naše vjernosti i odanosti. Čisti su i neoskvrnuti! Vive l' empereur'! — I, pristupivši bliže, pruži generalu svežanj, ključeva, što ih je dosad držao u ruci gradski kapetan Jurjević Franjo.

Delzons uzme ključeve pa, pruživši desnicu gradskomu sudcu, obreče, da će biti viernim tumačem njegova pozdrava kod cara Napoleona, koji goji velike simpatije za hrvatski narod i komu leži na srdcu napredak sviju njemu podložnih naroda.

Za to vrieme — dojurilo je ono tridesetak cheveaulegers-a do glavnih (zagrebačkih) vrata. Tu se sustave. Trojica njih sjaši i za čas zaleprša nad glavnim vratima na motki, na kojoj se još jučer vila crno-žuta zastava, pozlaćena jutarnjim suncem, francezka trobojnica. Trubljač zatrubi u počast, a iz tridesetak krjepkih grla zaori; Vive l' empereur!!

A gore na vrhu brda, uz koje se vijugala karolinska cesta, grunu top — i ponovi se dvadeset i jedan put.

I čete medjutim silažahu niz brdo, pa kada su prolazile pokraj generala Delzonsa, koji je svojim štopom stajao uz magistratsku gospodu, a za njima svjetina, koja je zablenuto gledala u tu vojsku vičnu pobjedjivati, kliktahu oduševljeno, da se je čulo dolje u grad: Vive l' empereur!...

VI.

Po svim kućama karlovačkim vladaše toga dana velika žurba i uzbudjenost. Muškarci razgovarahu o novoj vladi i vojsci, što je imala stići. Ženska čeljad pako imaše pune ruke posla, da uredi kamo i kuda će se smjestiti vojnici, jer je slavni magistrat već unapried oglasio, da će se veliki dio Franceza ukonačiti po gradjanskim kućama.

Samo jedna kuća stajaše pusta, kao izumrla. Bijaše to ona Nikole Bosiljevca.

Gazda Nikola već pred zoru vlastoručno zaključao sva vrata, a ključeve uzeo k sebi. Obavivši taj posao sazove svu kućnu čeljad na okup, te im strogo zabrani, da se ikoje pokaže na ulicu. Ako bi se koji usudio prekršiti njegovu zapovied, taj se neka više ni ne kaže pod njegov krov. Pače ni u vrt, što no se je sterao iza kuće prema žitnomu trgu, nije smio nitko saći.

Uredivši sve to ode u svoju sobu. Tu se uzšetao sve razmišljajući, kako da svoju kuću očuva od dodira s Francezima. Mrk, zlovoljan, razdražljiv hodaše po sobi, pa sve snovaše, kako da nagovori ženu, da odu preko Save. Smišljao simo, smišljao tamo, razmišljao dugo, nu nijedna mudra ne dodje mu na pamet, koja bi bila kadra sklonuti Rozaliju da pristane na to. On da sjekne odlučnom voljom, a žena da mu se pokori, na to nije ni pomišljao.

Ljutio se silno na magistrat i na svoje drugove ašešore, a ne manje i na plemeniti ladyarski ceh, koji je unatoč tome da je razložio sakupljenoj braći kod cehovske ladice, da Francezi ne drže ništa do njihovih pergamena, podjoše takodjer pod zastavom pred te bezbožce. A njegov jad nad Karlovac i na sugradjane, zazpali se još jače, kada oko osam sati zazvoniše sva zvona na počast Francezima. — Uh! — najradje bi si bio taj čas zalio uši voskom, samo da ne čuje tu zvonjavu, koja mu se pričinila svetogrdjem. Posvećena zvona pa gle! zvone ljudem, kojima je drvo Bog. A kako mu tek bijaše slušati pucnjavu topova. Svaki hitac kao da je shvatio njega sama. Pa kašnje još nikad nečuveni u Karlovcu poklik: Vive l' empereur!, što je dolazio od četa sakupljenih na žitnomu trgu i od kojega su se potresli prozori njegove kuće. U tome času želio si je samo jedno, da su mu sile Samsonove, pa da podrma tim Karlovcem i da pod njegovim ruševinama pokopa sebe i Franceze. Sve, sve!

Nu ujedno uvidi, da mu je bezkoristan sav njegov jad i rezignirano dosegne za Sv. Pismom, što je ležalo na polici i sjednuvši pokraj stola stane ga čitati. — — —

Zamuknula zvona. Zaniemiše bubnjevi. Ušutjele trublje. A ašešor Nikola sveudilj sjedi i čita Sv. Pismo. Zbuni ga Klarica.

— Tatice! vidila sam Franceze — klikne djevojka, dotrčavši u sobu, vesela lica i pljeskajući rukama.

Bosiljevac digne oči s knjige, u koju se tako zadubio da nije u prvi mah ni čuo, što djevojka govori.

— Pa nisu to nikakovi vukodlaci tatice.

— Franceze? Pa gdje si ih vidjela? — izdere se gromkim glasom Bosiljevac na kćer.

— S tavana tatice. Znate naš mali prozor u krovu gleda uprav na Žitni trg. A ja sam digla limeni zaklopac, pa sam sve motrila. Oh! tatice, kako vam je bilo to liepo vidjeti. Nisam još nikad vidila toliku vojsku na okupu. Pa kako su samo liepo obučeni ti Francezi. A ja sam si ih predstavljala kao divljake, kao neka strašila. Pa njihovi generali! kako to sve sjaje od zlata. Sasvim inače od naših austrijskih vojnika. Zaista ti mi se bolje svidjaju od naših. Znate tatice, meni se čini, da vi ipak nemate pravo, što toli mrzite Franceze.

Bosiljevac otvori široko oči i gledaše preneraženo u kćer. Nije vjerovao ni svojim očima, ni svojim ušima. A onda sakupi obrve, te će strašnim glasom:

— Šuti nesretnice! Nisam li ja svim zabranio ići gledati Franceze.

— Meni tatice niste ništa zabranili.

— Da istina — lupi se Bosiljevac po glavi. Krivnja leži na meni. Od tebe nisam to izrično tražio, jer sam mislio, da si dosta pametna i da ne ćeš činiti ono, što nije ocu za volju. Nu i ti si prava Evina kći.

— Ali tatice, da ste mi to zabranili, ja ne bih ništa učinila protiv vaše zapoviedi.

— No, no, šuti Klarice — otrese se on srdito, kao i prije, nu ipak mekšijim glasom. — Ti nipošto nisi smjela to učiniti.

Jaki kucaj na kućnim vratima prekine tu Nikolu Bosiljevca. On digne glavu.

S ulice čuli se težki koraci, zveket sabalja i topot konjskih kopita.

Klarica poleti do prozora.

— Tko je to? upita Bosiljevac kćer.

— Oče, eto ih! — klikne djevojka. — Stoje pred

kućom. Sada možete viditi i sami, da sam istinu rekla. — I djevojka se posve prisloni uz staklo.

— Nosi se otale! — srdito će Bosiljevac i potisne kćer od prozora.

Kucaj se ponovi. Ovaj put jači, oštriji.

Nu Bosiljevac se ni ne mače, dočim je Klarica uplašeno gledala čas na oca, čas na prozor.

U sobu udje taj čas i Rozalija.

— Nikola, netko kuca. Daj ključeve, da otvorim.

— Ah k biesu! Ne dam.

— Nu. —

— Ne dam, pa ne dam!

Kucanje se u to već prometne u lupanje.

Rozalija pogleda muža, zaklima glavom a onda pristupi k prozoru i prihvati za zasunak.

— Da vidim barem, tko je. —

Kao da ga je tko opekao usijanim gvozdjem, skoči Bosiljevac k ženi.

— Ajde natrag, ja ću sam pogledati.

On otvori prozor.

Pred kućom stajaše kojih tridesetak cheveau-legersa.

Konjanici sjašili s konja, te su ih držali za uzde i nekom izvjedljivošću motrili kuću, što se je pred njima zatvarala.

Ugledavši ih, uzkipi opet krv u Bosiljevcu.

— Uh! vi nekrštene duše, nosite se otale. Što ste se tu pred mojom kućem ustobočili. Pa kakovu to pravite buku i galamu. Zar i po bielomu danu ne date mira poštenim i čestitim ljudem. Vi bezbošci! Vi kraljoubojice — grdio on Franceze i zgrčiv pjest zagrozi im se.

A vojnici stajahu mirno, gledahu i smijahu se.

I bio bi još dalje nastavio, da nije začuo na kućnim vratima poznati plačljivi glas Mikićev:

— Gospodine ašešore, otvorite mi vrata.

Sad opazi Bosiljevac gumbara, koji je stajao pred kućnim vratima, a do njega mladi poručnik Pierre Lefort.

— Ej, ej, majstore Petre, kako ste vi došli medju te razbojnike?

— Za Boga šutite, gospodine ašešore. Mogli bi ste

zlo proći, ako koji od Franceza razumije hrvatski. Već ajde otvorite radje vrata, da može gospodin poručnik u kuću.

— Poručnik u kuću?! — uzprotivi se Bosiljevac gnjevno.

— Na zapovied slavnoga magistrata.

— Čast slavnomu magistratu, ali iz toga brašna ne bude nikad pogače.

Mikić se počeše za uhom. Čas je gledao poručnika, čas Bosiljevca. A poručnik opet sa svoje strane, pogledavao je sada gore na prozor, sada na svoga vodića i kao da se čudio, što znači to dugo parlamentiranje. A i vojnici, željni odmora stali su mrmoriti.

Mikić bijaše u sto neprilika, nije znao, kako da si pomogne. Tu je poručnik, koji mora u kuću, i Bosiljevac koji ne će da otvori vrata. A ašešor je, pa tko zna ako mu se zamjeri, ne bi li ga to i desetničije stajalo.

A opet nije bilo druge. On će pokušati još jednoč pa ako ne uspije, otići će na magistrat da to najavi.

— Gospodine ašešore, ratna su vremena ne mojte se šaliti. A kako sam na vlastite oči vidio, i na vlastite uši čuo, vode sada na magistratu prvu rieč gospoda častnici. Biti će zla, ako se oprete naredbi slavnoga magistrata. A odredjeno je, da se gospodin poručnik sa svojim momkom i konjem kod vas ukonači.

— Što, kod mene ašešora gradskoga?

— I gospodin gradski sudac ima svoj dio.

— Šta je mene briga za gospodina sudca. On je svoje kuće gospodar, a ja svoje.

— Vjerujem, da vam je teško radi gospoje Rozalije, i navlaš radi Klarice Nu i tu se da doskočiti, kako vam već jednoć napomenuh.

— A šta se to majstor Petar brine opet za našu Klaricu — zaviri sada Rozalija uz muža na prozor. Kao da ju mi ne znamo čuvati i sami. Što se mene tiče imam još koju metlu u kući. — A onda se obrati k mužu:

— Nikola, daj ključeve, da otvorim. Ta vidiš da su ti Francezi sasvim kao i mi drugi kršteni ljudi.

— Ne dam! odsječe ljutito Bosiljevac. Bilo je to prvi put u njihovu braku, što nije htio učiniti po volji ženi.

Široko otvorenim očima gledaia ga žena, nu ne reče ništa.

— Dakle vi zbilja ne ćete da otvorite. Mikić će, zažariv se na Rozalijine rieči. — I označivši rukom Pierru Lefortu, koji se je već nestrpljivo stao obazirati na okolo, da pričeka, jurnu prema tvrdjavi.

Bosiljevac zatvori prozor.

Ne prodje ni četvrt sata, kada se ukaže u židovskoj varoši opet Mikić, nu ovaj put u pratnji kapetana u francezkoj odori. Bila to visoka ljudeskara orlova nosa i velika ravno zasukana crna brka. Za kapetanom stupahu dva francezka lovca s puškom i nataknutim bodom.

Došavši do Bosiljevčeve kuće, stane kapetan k poručniku Lefortu i progovori s njime nekoliko ričie. A onda se okrene k lovcem, od kojih je jedan držao u ruci sjekiru.

— Razbijte vrata! — glasila je zapovied.

I sjekira grune na vrata, jedan put, dva put, tri put... a vrata se sa štropotom raztvore.

Kako je pala prva sjekira, poleti Bosiljevac dolje, a za nj'm žena i kći. Sav biesan, drhćući na cielomu tielu, zaleti se Bosiljevac prema vratima.

— Vi provalnici! Vi hrdje! Striela vas božja satrla!

— A, ti si taj bundjija! — hrvatskim jezikom zagrmi sada na nj, trgnuvši sablju kapetan i mjestni zapovjednik Petar Tomić.

Bio Tomić Ličanin, te je prestupio iz austrijske u francezku vojsku.

— Nu čekaj, — nastavi on — naučiti ću te ja, kako se dočekuju vojnici njegova veličanstva cara Napoleona! — te okrenuvši se k svojim lovcima reče:

— Vodite ga! —

Lovci pristupe k Bosiljevcu, i svaki ga uhvati za jedno rame.

Bosiljevac probliedi, a žene zavrisnu!

— Nikola!

— Tata!

— Allons! Napried! — zapoviedi kapetan.

Lovci gurnu Bosiljevca, nu Rozalija i Klarica objese mu se oko vrata.

Tomić izda ponovno zapovied:

— Maknite ih!

Vojnici otisnu Rozaliju i Klaricu i gurnu opet Bosiljevca. On pokroči.

U to pridošlo i nekoliko cheveau-legersa, koji se utisnu izmedju žena i Bosiljevca.

Rozalija i Klarica očajno su gledale okolo tražeći milosrdja, ali svuda zurila u njih samo stroga vojnička lica. U to susretne se pogled Klaričin s onim poručnika Pierra Leforta, koji je postrance motrio taj prizor. A bio je to pogled pun boli, očaja, ali se u njemu jasno čitala i obtužba, da je on krivac svemu tomu.

I mladoga poručnika zahvati taj pogled u srce. Djevojka je izgledala tako tužno, tako biedno. On se sjeti svoje majke, svoje sestre. Neka uzrujanost potrese mu bićem i u tren stvori se u njemu odluka. On pristupi kapetanu.

— Gospodine kapetane, ja mislim, da je dosta kazne. Udielite milost umjesto pravde, jer ne bih htio, da možda prvi unesem žalost u tu kuću. — I on pogleda Klaricu, koja je, zagrliv majku, zajedno s ovom plakala.

Taj pogled nije izbjegao kapetanu. Časak je promatrao ljepušno Klaričino lice, onda se osmjehnu.

— Razumijem, gospodine poručniče!

— Vi se varate, gospodine kapetane! — uzbuni se Pierre Lefort.

— No — no. Znamo mi to. I mi smo jednoč bili mladim poručnikom. — A okrenuv se k lovcem zapoviedi: Pustite ga! —

Lovci stupe natrag.

— Pustiti ćemo vas ovaj put, — obrati se kapetan prema Bosiljevcu. — A i to zahvalite jedino gospodinu poručniku. Želim sreću, nadometne on tiho Pierru — i ode.

Rozalija i Klarica ogrle Bosiljevca. I opet sretnu se pogled djevojkin s onim mlada poručnika. Nu ovaj put zatjera samo topli val k srcu Pierra i Klarice.

VII.

Bila je baš prava zavjetrina. Zadunuo sjevernjak i potresavao golim drvećem i živo vitlao gustim, velikim, sniežnim krpama, da je bilo mučno prolaziti karlovačkim ulicama. Ulice bile su puste i prazne, riedko bi njima prošao koji prolaznik. Nu što je vani ljuće brijala bura i nosila hrpe sniega prolaznikom u oči, to je tim ugodnije moralo biti u toplim sobama, kraj ugrijane peći.

U Duginosovom dućanu sjedile su pokraj prozora Klarica i Nežka. Unatoč nevremenu došla je Klarica prijateljici, da joj pomogne sašiti opravu. Djevojke se nagnule nad djelo, te marljivo šivale.

— A molim te, Klarice, je li se gospodin kum već nešto umirio? — zapita Nežka prijateljicu.

— Primirio? Jest i nije — odvrati Klarica, ne dignuvši glavu.

— Oh, moralo je to biti užasno!

— I bilo je. Kada pomislim na to, krv mi se uledi u žilama. Moj dobri, dobri otac! — zasuze se oči Klaričine.

— Nu samo kada je tako sretno svršilo.

— Da, hvala Bogu! Ja sam se uviek bojala, da će ta nesretna mržnja na Franceze, pribaviti otcu neugodnosti. I bilo je tako.

— A sada ima ipak zahvaliti Francezu, da je sve tako liepo svršilo.

— Istina, da nije bilo gospodina Pierra, možda bi još sada moj dobri otac sjedio u kome vojničkomu zatvoru.

— A kakvi je čovjek taj gospodin Pir-Pijer?

— Pierre, — izpravi Klarica.

— Dakle Pierre! Ti si već ciela Francezkinja, a meni nikako ne idu u glavu te njihove rieči, — nasmije se Nežka.

— Naučiti ćeš ih već! — dobaci Klarica.

— Možda, da dobijem tako liepoga učitelja, kao što je taj gospodin Pierre.

— Ne zanovietaj, Nežko! Akoprem, da ti istinu kažem, gospodin Pierre je vrlo dobar čovjek — gorljivo će ona.

— Klarice! Klarice! — zaprieti Nežka prstom prijateljici.

— I moja majka to kaže. — Uf! Ala sam se ubola — stisne Klarica prst, na komu se zarumenila kapljica krvi.

— Znak, da ću se u toj opravi nekomu dopasti, — obiestno će Nežka. — Da mi je znati komu?

— Možda gospodinu Martinvillu, — bocne sada Klarica u šali Nežku.

— Brrr! . . . — strese se Nežka.

— Doduše ja ga ne poznam, nu biti će svakako pristaliji od Stipe, — sagnula se Klarica nad djelo, da sakrije svoj smieh.

— Mani me se i sa Stipom! — mahne Nežka rukom.

— Oho! A što se zbilo?

— Ni ne pitaj. To ti je ludjak. Odkako je taj nesretni Martinville u kući, sav se je izmienio. Hoda mrk po kući. Petdeset puta kroz dan zaviri ovamo. Hoda za mnom kao sjena, a po gotovo, ako opazi gdje u blizini to francezko strašilo. Onda ga mrko gleda i škripa zubima. Ma gotov ludjak!

— A možda mu ti ipak daješ povoda k tomu?

— Molim te, prestani! Valjda ne misliš i ti, da mi se svidja onaj stari ludov.

— Pa što ne kažeš tako Stipi?

— Ne ću. Zašto je tako lud, da takova šta i pomišlja. Nu, gle ga, već opet ide ovamo! — mane Nežka glavom na staklena vrata, što su vodila s hodnika u sobu i na koja za čas udje Stipe, natmurena lica i mrkoga pogleda.

— Stipe, vi hodite, kao da vam je kuća pogorila? — Klarica će.

— A što ću? Medjutim, ako želite, ja mogu i plesati! — kroz stisnute zube izrekne napokon.

— Uf! Ali ste kiseli — tiho progovori Nežka.

— E, nu šta ćete? Ne mogu, mili Bože, svi biti slatki.

— Kako to mislite? — pogleda ga Klarica.

— Težko li je pogoditi? Kao da ne imate i vi takova slatkiša pod svojim krovom.

— I mi? — začudi se tobož Klarica.

— Nu kod vas je ipak drugčije. Vama su ga silom nametnuli. A imate oca i majku, koji će već pripaziti, da škanjac ne počini kvara. Ali gospodin majstor sam si ga svojevoljno smiestio u svoje gniezdo, a to je za moju slabu pamet nedokučivo — razdraženo i zlovoljno govorio Stipe.

— A molim, vas Stipe, je li dosad koga taj škanjac izjeo? — dobaci sada Nežka.

— Što još nije, može biti! Da sam ja gospodin Duginos, ne bi ga nikad bilo pod mojim krovom. Kako je samo danas vrludao oko te sobe i nalukivao kroz vrata. Vidio sam ja to sve. I zapeklo me u dlanovima, da pograbim tu izpitu vranu za kiku i da ju zapitam, kakova ima ovdje posla! — iztiskivao je Stipe kroz stisnute zube.

— Vi ste bolestan Stipe, težko bolestan, — nasmieši se Klarica. Dobro bi bilo, da legnete u postelju i da si stavljate mrzle obloge na srce. Vi ste ljubomorni, Stipe!

— Ja ljubomoran? Ni najmanje! Zašto? — izpričavao se Stipe u zabuni.

— A po što ste došli Stipe? — krene Nežka razgovor na nešto drugoga.

— Ja? No pošto sam došao? Ne znam ni sam. Prokleti Francezi! — zbuni se silno Stipe, okrene se naglo i izadje iz sobe.

Djevojke udare u smieh.

— No, jesi li ga vidila?

— Znaš, Nežkice, meni ga je žao.

— Ma što je tako lud?

— Možda se ti ipak previše zabavljaš tim Martinvillom? — primjeti Klarica.

— A što bih. Ta tih četrnaest dana, što je kod nas, nisam progovorila ni deset rieči s njime na samu. Istina, opazila sam, da nešto uhadja za menom, što mi nije ni najmanje ugodno. Pa mu zato izbjegnem, gdje je samo moguće. Ipak se ljutim na Stipu, što je tako djetinast.

— E, što ćeš, kada je zaljubljen. A ljubav nije šala već je bolest prava, — zapjeva Klarica.

— Mi o vuku, a vuk izpred vrata, — prigušeno će Nežka, odvrnuvši glavu od staklenih vrata za kojima je zapazila Martinvilla.

Na vratima se saču kucaj.

Djevojke su šutjele. Sagnule glavu nad djelo i provlačile iglu žurno kroz tkaninu. Kucaj se ponovi, a u sobu stupi suhonjav čovjek srednje veličine, tamne, žućkaste puti, duboko upalih crnih očiju, velika zavinuta nosa, što mu se poput srpa nadvio nad debele usne. Bio je posve obrijan, tek postrance spuštali mu se pokraj uha dva okratka za-

listka. Šešir je skinuo već pred vratima, te kako je unišao gologlav, vidili se glatko počešljani gusti vlasi, koji su nekom matematičnom točnošću bili uredjeni. Vlas je padala do vlasi, a tako zvana stazica po sriedi, što je dielila vlasi na dvie jednake pole, išla je takodjer kao ravnalom povučena. Odjenut je bio kicoški po francezkom kroju. Preko šarena prsluka sjajio se težki lanac sa privjesama, dok su mu suhi prsti bili puni prstenja.

— Klanja se najljepšemu karlovačkomu cvieću, najveći štovatelj! — približi se Martinville djevojkama, duboko se klanjajući.

— Dobar dan, gospodine! — odzdravi Nežka ni ne dignuvši glavu, dočim je Klarica, tiho naklonivši glavu izpod oka, gledala na nadzornika, koji je takodjer motrio djevojke sa zanimanjem, a onda reče.

— Gospojica je valjda prijateljica ili rodica.

— Da, prijateljica!

— Veseli me nemalo, što imam sreću upoznati gospojicu, jer što je milo gospojici Nežki, ono je milo i meni. Čast mi je predstaviti se: Ja sam Jean Martinville, nadzornik mitnica.

— Veseli me, gospodine! — Ja sam Klarica Bosiljevac.

— Bosiljevac? Hm . . . hm! . . . To ime čuo sam već negdje spomenuti — reče Martinville zamisliv se.

— Moguće.

— Gospojica mi je već nešto skrivila.

— Ja? Molim vas što?

— Mnogo! Premnogo! — uzdahne Martinville i pogleda zaljubljenim pogledom na Nežku.

— Ne znam što, — osmiehne se Klarica.

— Vaše prisutstvo, nema sumlje, uzkraćuje mi pogled gospojice Nežke. A ja sam tako zaljubljen, da ne mogu živiti, ako ju ne vidim, — posve sentimentalno će nadzornik.

— A kako ste onda dosad živili i tako se visoko u godinama popeli? — primjeti Nežka malo zlobno.

Martinville se zažari do ušiju.

— Ala ste okrutni, gospojice Nežko! — prisiljeno se osmiehnu on.

Martinville bio još u rieči, kada se vrata naglo

otvore i u sobu bane Stipe. Oči su mu se blistale kao u orla, kada se spušta na plien, žurna koraka podje spram djevojaka, u ruci je držao medeni kolač u slici vojnika konjanika. Idući kraj nadzornika pogleda ga biesno i stupi tako nespretno, da mu je stao na nogu.

Martinville izusti kletvu i izkrivi lice od boli. — Oprostite, — reče onda — moram se udaljiti. Nu prije nego je izašao ošine on mrkim pogledom mladića, pa mu dobaci: — Kod nas se kaže „Pardon“, ako se već takova nespretnost počini.

Stipe se samo zadovoljno nasmieši. Bilo se sasvim smirilo u njegovoj nutrinji, kada je vidio onu jadnu, izobličenu i smiešnu sliku, nadzornikovu.

— No takova te lje ne će zavoljeti Nežka! — govorio on u sebi.

— A šta ste to za Boga učinili, Stipe? Mogli ste čovjeku zdrobiti prste, — prekori ga Nežka, boreći se sa smiehom.

— E, šta sam mu ja kriv? Neka ne zalazi ovamo. Ja nemam vremena paziti, kuda stanem.

— A pošto ste došli Stipe? — zapita ga Nežka opet.

— Pošto? Vjere mi, ako znadem. Biti će, da sam došao potjerati škanjca, — reče i izadje. Nu ovaj put nekako vedar, smiren.

— No, jesi li ga vidila? — upita Nežka.

— Koga, Stipu ili toga staroga ludova? Jer to je u istinu ludov.

— Ma jednog i drugoga. Jer ne znam tko je veći, ili ta stara uobražena tikva, ili Stipe, koji ako me ljubi, ne bi smio posumljati o meni. Nu bojim se, — doda za čas — da će se otac silno ljutiti, ako mu se prituži Martinville. Izmedju otca i njega veliko je prijateljstvo, da me je često i strah toga. Ja sama ne znam zašto, nu volila bih, da nije toga Martinvilla nikada bilo pod našim krovom.

— Ne budi diete! Ta odašta da se plašiš? Dok je Stipe ovdje, ne treba ti se ničega bojati.

— Da dok je on ovdje. Ali ako ode? Jer, kako rekoh, otac je postao nekako posve drugčiji odkako su ti Francezi ovdje. — — — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

Stipe u radionici gnječio i obličivao medenjake i veselo si fićukao, što se nije od njega čulo, odkako su bili došli Francezi u Karlovac.

U radionicu udje Duginos.

— Čuješ, Stipe? — ljutitim će glasom Duginos. A što je to bilo čas prije!

Što to mislite, gospodine majstore? — upita Stipe i položi na stol izradjenu lutkicu.

— No, ono s gospodinom nadzornikom Martinvillom!

— Ništa, gospodine majstore! Stao sam mu malo na kurje oko! — nasmieši se Stipe.

— Do biesa malo, gdje su mu prsti natekli, te si mora stavljati mrzle obloge.

— Šta ja mogu za to, da ima tako slabe kosti.

— Čuješ, Stipe — ozbiljno će Duginos, — ne čini mi u buduće takovih gluposti. Gospodin Martinville drži, da si ti to navlaš učinio.

— A što hoda onuda, gdje ga ne treba? — Neka ide liepo za svojim poslom, pa mu se ne će ništa slična dogoditi. Gospodine majstore, oprostite, ali ja ga na vašemu mjestu ne bih hotio imati pod svojim krovom. To doduše na me ne spada, nu bilo mi je na srcu, da vam rečem. Oprostite!

— Brini se ti samo za posao, a drugo prepusti meni. Ja već znam, što radim. I još jednoč ti kažem, da susrećeš gospodina Martinvilla s poštivanjem.

VIII.

Nešto postrance od Lujzinske ceste, a skoro tik uz obalu Kupe, stajao je stari župni dvor dubovački. Bijaše to jednokatna zgrada s drvenim triemom, koji je gledao prema Karlovcu.

Prvom polovicom siečnja 1810. godine, šetahu se jedno dopodne palačom toga dvorca. Nikola Hanžić domaći župnik i gradski senator Josip Žerjavić.

— Admodum reverende — eto i mene jednom k tebi na čašicu . . . razgovora — u šali će senator.

— To je liepo, dragi spectabilis. Naći će se obojega

u dubovačkoga župnika — prihvati šalu župnik, krupan prosied čovjek inteligentna lica.

— Znam, da je u tebe uviek dobre stare. A kod te pasje zime zagrije takova stara uledjenu krv.

— A tebe je zaista klipsajući ovamo, propuhala bura do kosti — primjeti župnik, vadeći iz ogromna ormara, što je zapremao polovinu jedne stiene njegove palače, omašnu bocu, na kojoj je stajalo pisano „anno 1800“. Pa natoči dvie čašice.

— Nude prihvati — ponudi on Žerjaviću.

Žerjavić uzme čašicu, srkne ponajprije, a onda ju izprazni i cmokne jezikom.

— Aha! Ta ti valja! Baš ljudski grije!

— Bili još jednu? — nasmieši se zadovoljno župnik, na to priznaje, koji je sveudilj držao bocu sa šljivovicom u naručaju lieve ruke.

— Pa može se! Poslie u razgovoru mogli bi zaboraviti.

— A imaš li tako važna razgovora samnom? — pogleda ga župnik široko i začudjeno.

— I dali je važan! — potvrdi Žerjavić gucnuvši i drugu čašicu, s ozbiljnim izražajem na licu.

Župnik postavi bocu i čašice natrag u ormar i okrene se Žerjaviću.

— Daj, sjedimo malko. Pa ako ti je po volji, a ti govori. Nu čini mi se, da nije težko pogoditi što te tišti.

— Ti nagadjaš? A molim te, o čem drugomu da se sada i govori.

— Istina. Kod nas promienilo se toliko toga preko noći, de se moramo pitati, što se to zbilo s nami?

— Ja se još nikako ne mogu snaći. Sve mi se čini kao da sanjam zao i težak san.

— A k čemu baš zao? Mogao bi biti i dobar.

— Dobar? To je nemoguće.

— A tko to kaže? Svaka stvar na svietu ima i svoje dobre strane.

— Ja ih ovdje ne vidim.

— Ne vidiš, jer ih ne tražiš.

— Dakle ti simpatišeš s Francezima? klikne senator iznenadjen.

— Ne nalazim uzroka, mrziti ih — mirno će župnik.

— Čudim se da tako govoriš ti kao svećenik — živo će senator. A ono, što je Napoleon učinio sa Sv. Ocem papom?

— Za to će on odgovarati pred Bogom.

— Nu pa dobro. Ako te već to kao svećenika pušta hladna, zar ti se ne uzbunjuje krv kao patrioti?

— Još manje. Ne znam zašto? — pogleda župnik senatora.

— Čudno li pitaš. Zar nam Francezi ne razciepaše domovinu? Zar nas ne odtrgnuše od ostale naše braće.

— Dobro. Francezi su to učinili. Ali dato sed non concesso. Nu pitam te, koji su veći krivci i više mržnje vriedni, dali oni, koji su na to ciepanje dozvolili, ili oni, koji su nas laka srca žrtvovali, i to iz vrlo sebičnih razloga. Pa ako bih već morao koga mrziti, vjeruj mi, da bih prije mrzio prodavača nego kupca. Jer kupac napokon kupuje ponudjenu robu.

— Da, s našega stanovišta, sa stanovišta hrvatskoga imaš pravo. Nu ako mirno i objektivno stvar promislimo što su drugo mogli učiniti. Sila kola lomi. Pa ja zato ne mislim, da će nas se Austrija za uviek odreći.

Kamo sreće, da hoće — upane župnik. — Ta molim te, što imamo mi od te hvaljene Austrije? Veliš; razciepaše nas Francezi! A ne ciepa li nas i Beč otkako se š njime spojismo?! Ta tko nam ote Rieku i pokloni ju prekodravskoj tobožnjoj braći? Beč! Tko nam je odtrgnuo kus po kus od strane svoje generalije? I opet Beč! Pa tko je u nedalekoj prošlosti, za ono Jozefinsko doba, trgao naše županije? Beč! Dosljedan svojoj devizi: „divide et impera“ uviek nas je žrtvovao, uviek nas je slabio, znajući dobro, da je jaka Hrvatska najjači bedem germanskoj bujici, što se potiskiva na iztok i na jug. Pa za nj da se ugrievamo, zaista nemamo razloga — zašao župnik u vatru.

Senator, slušajući rječitoga župnika bijaše u očitoj neprilici, što da na tu filipiku odvrati. I sam je morao priznati, da su to sve činjenice, što se poreći ne dadu. Nu

i ako je to priznavao u sebi, ipak ga je nešto vezalo s prošlom vladavinom, a bijaše u tome i dobre primjese dinastičkoga čuvstva.

— Priznajem — reče on nakon podulje stanke — da je sve istina, što si naveo. Nu tko ti veli, da će i u napredak tako biti.

— Šta? Prošlost! Znadeš, kako se ono veli: Što dikla navikla . . .

— Vidiš, ja opet mislim drugčije. Ja mislim, da će oni iz prošlosti mnogo toga naučiti, te se čuvati starih grieha. Pa kada se opet povratimo pod žezlo našega zakonitoga kralja, izpraviti će se sve pogrieške prošlosti — ubjedljivo će senator.

— Ti dakle misliš, da ćemo mi ubrzo opet pod našu staru vladarsku kuću? — upre župnik pogled u senatora.

— Ako Bog da! — krjepko će senator. Opažalo se, da on goji živu nadu.

— Varaš se, dragi moj spectabilis amice! Ne ćemo ti mi više tako brzo iz pandja francezkoga orla. Što taj jednoć pograbi, to i drži. A ja, ako sam dobro proniknuo Napoleona, držim, da on ima svoje osnove s nama Hrvatima.

— Ti misliš — prekine ga senator.

— Ja u njemu gledam uskrisitelja naše stare djedovine, uskrisitelja naše stare slave. Ti me gledaš začudjeno. Gledaj me, samo gledaj! Tako ti je, kao što ti kažem. On ima svoje osnove i to velike osnove s nama,

— A po čemu to sudiš?

— Po čemu? Ta nije li on uzkrisio Iliriju, u kojoj su dvie trećine naše hrvatske grude? Kako je pronicava duha doskora će uvidjeti, da je Ilirija tek mrtvo ime. Ime tek! . . . ime. On, hladni račundjija, u brzo će posegnuti za životom. I samo od sebe nametnuti će mu se uzkrisenje Hrvatske! A da je tako i da on već počima graditi na toj zgradi, dokazom je evo i netom uzsliedjeno imenovanje maršala Marmonta vrhovnim upraviteljem Ilirije.

— Ali mi zato svejedno ostajemo razciepani! — primjeti senator.

— Za sada da!

— Nu dakle?

— Rekoh, za sada! Jer ne mislim, da će se Napoleon sustaviti na obalama Save. Poseći će on i preko.

— Ne će. Nu da i posegne, što ćemo imati od toga Promieniti ćemo gospodara. To je sve.

— Ali promieniti na našu korist.

— Kakova će to sreća biti pod Francezima, pitaj Bosiljevca i druge gradjane.

— Ne miešaj tu stvar ovamo. To su drugi računi, — mahne župnik rukom. — Bosiljevac si je sam kriv. Dozvoljavam, da je u prvi čas bilo i nešto nezgrapnosti od strane francezkih častnika i vojnika. Nu tko je kriv, pita se? Krivi su mnogo i gradjani sami. U ostalom i to je prestalo. Odkako je koncem prošloga mjeseca bio Marmont ovdje, postali su častnici drugčiji. Ta evo, vojsku je većim dielom uzeo Iz gradjanskih kuća. Kapetana Tomića, koji je, ali mimogred rečeno, naše je gore list, maknuo je sa mjestnoga zapovjedničtva. A on je najviše smutnje pravio.

— Ti si cieli francezki odvjetnik, reverendissime, — sada će senator. — Ja bih samo htio znati, što bi tvoj duhovni nadpastir, da te čuje ovako govoriti?

— Što? Povladio bi mi.

— To sumnjam. Ta znade se, da je Vrhovac neprijatelj Franceza. I ja držim, da te on čuje, poslao bi te u samostan.

— Ljuto se varaš. Biskup je odviše pametan i liberalan, e bi me radi mojih političkih nazora kaznio. U ostalom mislim, da ne će dugo ni in spiritualibus upravljati s nami.

— Nu šta? Ta valjda ne ćete postati luterani, — izvjedljivo će senator.

— Zar misliš, — nastavi župnik, — da će Napoleon htjeti, da njegovim svećenstvom upravlja njegov očiti protivnik. Čuo sam, da je za boravka Marmontova ovdje, njegov pobočnik bio u tom poslu kod Vrhovca.

— Ne mislim, da bi se Vrhovac htio odreći svojih prava A šta će s vama?

— Nas će pripojiti ljubljanskoj ili senjskoj biskupiji. I ljubljanski Kaučić i senjski Ježić, oba su vatreni privr-

ženici Franceza. Samo sumnjam, e će to tako lahko ići. Vrhovac je žilav, te ne će bez borbe prepustiti svoje polje neprijatelju.

— Čuješ reverendissime, kada te ovako čujem govoriti, sve mi se čini, da je možda i tebe mitra zamamila u francezki tabor, — reče senator i upre pronicavi pogled u župnika.

— Mitra?!... — osupne se župnik i pogleda iznenadjeno u senatora. — Ne govori tako ludo. Ta valjda znaš, da Nikola Hanžić ne prodaje svoga osvjedočenja, — oštro odbije on.

— No, no, ne važi svaku cum gra no salis, — mirio ga senator. — Znam, da si čvrst i nepokolebiv. I baš zato žalim, što nam se mnienja razilaze.

— Pa ti si valja naumio pokrenuti borbu protiv Franceza?

— Hoću! I mislim složiti austrijsku stranku.

— Pazi samo, da te ne izrabe u svoje svrhe, pa da nisi na posljedku za druge kuhao čorbu.

— Ne boj se! ali kako rekoh, žalim, da ne ću imati tebe uza se, jer znam, da si vidjen i uplivan.

— Čudim se, da si mogao i pomisliti na me, gdje znadeš, da sam prisegao vjernost novomu vladaru.

— To je bila prisega pod moraš.

— Bila, kakova bila, krivorotnik ne ću da budem. Naš bivši kralj Franjo riešio nas je svake dužnosti spram njega i poručio nam, da našu poslušnost i vjernost prenesemo na Napoleona. Ja to činim i ostajem vjeran svojoj prisegi.

Još za posliednjih rieči župnikovih začuo se iz daleka zvuk praporaca, koji se za čas sve jasnije razabirao, dok se napokon posve ne utiša. Župnik stane k prozoru. Pred župnim dvorom stajale su saonice, s kojih je silazio čovjek zamotan u bundu. Konji su medjutim nemirno tapkali po sniegu, ili bi stresli glavama, da su praporci glasno zaječali.

— Ako se ne varam, Šporer, — reče župnik okrenuvši se od prozora.

Sa stubišta začuli se elastični koraci, zatim smicanje

cipela po slami, a na posljedku živ kucaj na vratima. Ni ne dočekavši poziva, raztvore se vrata.

— Zdravo, reverendissime amice! — pozdravi došljak, stresavši sa svoje kućme kape fine pahuljice sniega, a zatim baci kapu na stolac. — A i ti si tu, senatore? Baš mi je drago, što vas obojicu zatekoh, — reče, rukujući se sa obojicom.

— A odkuda ti? — zapita župnik.

— Izpod Novigrada, — odvrati Šporer.

— Bio si kod Haraminčića?

- Da, bio sam tamo. A kod njega nadjoh Grlicija, koji se jučer vratio iz Ljubljane, pun novostih, kao šipak koštica. Uz put navratih se k tebi, da ih i ti čuješ.

— Smije li ih čuti i moje profano uho? — nasmije se Žerjavić.

— Eh, dakako. Ta tiče se i tebe kao gradskoga ašešora.

— No dakle počmi, mi te slušamo, — reče župnik i povuče dvie stolice do svoga pisaćega stola, kraj kojega je stajao Šporer. — Nu bi li možda prije čašicu domaće?

— Znam, da imaš finu kapljicu. Pa nude dohvati jednu. Ne će biti loše kraj te studeni.

Župnik natoči tri čašice. Kucnuvši izprazne ih sva trojica.

— Sada smo ti razriešili jezik, govori!

— Prvo i najglavnije, a to će poglavito tebe zanimati, gospodine senatore jest, da je njegova ekscelencija, gospodin vojvoda dubrovački, a vrhovni upravitelj Ilirije, milostivo potvrdio slavni magistrat u cielome stalusu, do jedinoga Jurjevića.

— Jurjevića?! A zašto nije njega? — zapita senator, kojega se neugodno dojmila ta viest. — Gradski kapetan Jurjević bijaše njegov stričević i posve pod njegovom moći.

— Veli, da nije dosta okretan i energičan za tu službu. A što je ponajglavnije, ne zna ni rieči francezki.

— A tko dolazi na njegovo mjesto? — upane župnik.

— Mirko Lopašić.

— Lopašić? — začudi se senator.

— Tako je, — potvrdi senator. — On govori francezki. A ujedno je imenovan i zapovjednikom gradjanske garde, koja će se preustrojiti po francezkom uzoru.

— Ja sudim, da je izbor dobar, — primjeti župnik. — Lopašić je inteligentan i energičan čovjek, a pozna dobro Karlovac i njegove prilike.

— Sada i treba za to mjesto takov muž, — potvrdi Šporer. — Agende gradskoga kapetana zahtjevati će agilnost i okretnost, tim većma, jer će u Karlovcu biti i državno redarstvo za cieli Transavanum. Lopašić znati će sve svladati, a toga radi preporučio ga je Grlici i njegova preporuka bi uvažena.

— Da, treba uhadjati, da se ne bi razdvojena braća sastajala na domjenke pogibeljne po nove gospodare. To ti je ta tvoja hvaljena francezka vlada, — zagrižljivo će senator.

Šporer ga mrko pogleda.

— Prijatelj senator ne može se još nikako priviknuti na nastale prilike, — dobaci župnik.

— Ti se prijatelju ljuto varaš, ako misliš, da se nova vlada boji saobraćaja stanovničtva s jedne i druge strane Save, — uzdignutim će glasom Šporer.

— A čemu onda zabranjuje prelaz preko Save? Čemu to državno redarstvo?

— Državno redarstvo traže viši državni interesi, — — razlagaše Šporer. — A što se tiče zabrane saobraćaja, to je ista dignuta, te je saobraćaj dozvoljen, naravno uz dozvolu oblasti. I to je najboljim oprovrgnućem tvoje predmnieve, gospodine senatore!

— Ipak samo uz dozvolu oblasti.

— A da će oblasti postupati najliberalnije, — nastavi Šporer — zato jamčim ja. A iste upute primio je od njegove ekselencije maršala Marmonta i novi karlovački intendant.

— Zar Lettardi odlazi? — upita župnik.

— Da. A na njegovo mjesto dolazi barun Viney. Vrlo ljubezan i fin čovjek. Vele, da je to pouzdanik njegove ekselencije maršala Marmonta... Nu sada još jednu novost i to zamašnu!... Napoleon se ženi!...

— Ženi?!... A koga? — upitaše župnik i senator u isti mah.

— Nadvojvodkinju Mariju Lujzu!...

— Kćer cara Franje! — osupnu se obojica.

— Austrijsku princesu! Hm! A što to opet znači? — zakima glavom župnik.

— Napoleon hoće imati nasljednika, pa misli, da je najbolje, ako ga njime obdari prejasna nadvojvodkinja! — doda Šporer.

— Čuješ amice, ne ću da budem zao prorok, nu... nu ja ne vjerujem, da će ta ženitba Napoleonu donesti sreće!... ozbiljno će župnik.

— Hm!... Hm!... Čudno... zaista čudno... u po glasa mrmljao Žerjavić.

I tako su još dalje i dugo razpravljali o tom.

Čelija fra Andrije Dorotića u zagrebačkomu franjevačkomu samostanu, bila je poput svih čelija samostanskih, malena i uzana sobica s jednim prozorom, štono je gledao prema Sljemenu, bez ikakova uresa, kao što to odgovara zavjetu Malobraćana. Jednostavna drvena postelja sa slamnjačom i biljcem, nad posteljom omašno drveno razpelo, škuro oličen stol i dva stolca, to joj je bilo posoblje. Tek kao neki luksus bio je u njoj smješten i jedan priprosti pisaći stol, na kojemu je ležala hrpa debelih knjiga uvezenih u nažutu kožu, drvena tintarnica i nekoliko guskinih pera. Pisaći stol imao je dvie povlake sa strane. Taj čas bila je jedna otvorena i u njoj se vidila hrpa pisama. Nad pisaćim stolom visjela je ovelika slika sv. Franje Assiskoga u uljenim bojama. Ta čelija bijaše ujedno i uredom tajnoga redarstva austrijskoga, što je pod vodstvom fra. Andrije imalo, da budno prati dogodjaje u Transavanumu i po mogućnosti uzdržaje ondje sveze, kako bi se u danoj zgodi ti krajevi opet našli pod žezlom Habsburgovaca.

Oko polovice mjeseca svibnja, bijahu u toj čeliji fra Andrija Dorotić i karlovački senator Žerjavić.

Fra Andrija sjedio je za pisaćim stolom, dočim se senator smjestio na drugu stolicu njemu nasuprot. Razgovarali su vrlo živahno.

— Mi moramo, dragi spectabilis, uzdržati uviek budnim osjećaj, da smo samo silom otrgnuti iz zgloba austrijskih zemalja — govorio je fra Andrija Žerjaviću.

— Lako je to reći, ali težko izvršiti.

— Ma zašto, molim vas.

— Zato, jer si Francezi stiču danomice sve više novih privrženika.

— A čime?

— Svojim redom, brigom, što ju vode za narod. Ta vi me znate, častni oče, da im nisam prijatelj, jer kada bi to bilo, ne bih bio sada kod vas. Nu što je istina, istina je. I ja priznajem, da se brinu za puk više no se je ikada brinula Austrija. A navlaš odkako je maršal Marmont obašao naše krajeve dolaze odredbe jedna boija od druge. A sve pune koristnih intencija po blagostanje i dobrobit naroda.

— Ne znam, što imate svi s tim Marmontom. Ta kako čujem priredili ste mu ovih dana čitavu paradu — primjeti fra Andrija s nešto prikora.

— Priredili, jer ju je i zavriedio.

— Nu pa što je takova učinio? — mahne omalovažujući fra Andrija rukom.

— Nemojte tako, častni otče. Njegov pohod u Bosnu? Zauzeće Cetina? Sve to junačka su djela. Tomu je dokazom silni strah, što je obuzeo ljute inače Turke krajišnike. Odkako planu Izačić i Klokot, te još neka sela i zadrhta ponosni i kraljevski Bihač pred jarom francezkoga maršala, tihi i pokorni su, obiestni inače Turci. Pa kako je samo gordi Hasan aga Pečki bez ijednoga hitca predao tvrdi Cetin. A koliko su si austrijska gospoda na njemu razbijala glave. Neodlučna austrijska politika jarila je samo zute krajišnike na sve veću obiest. Francezi su im pokazali zube i snažnom rukom pograbili ih za šiju i eto iz ljutih vukova prometnuše se u krotke jaganjce. Pa danas ide medju njima rieč: Da si Hrvati navukoše francezku kožu A narod gleda sada u njima svoje izbavitelje, dok Marmota stavlja o bok Zrinjskim i ostalim junakom narodne predaje.

— Kada vas čovjek tako sluša i kada ne bi znao kako mislite, držao bi vas za oduševljena gallomona —

reče fra Andrija. — Pa kada ste vi takav, koje čudo da onda drugi zadju na stranputice, te se bace u taj babilonski metež. Nu sve to još uviek neopravdava ono, što mi rekoste, da si Francezi danomice stižu privrženika.

— Ne opravdava možda s našega gledišta. Nu pogledajmo kroz druge naočale, možda bi našli i to opravdano. Jer nije samo taj pohod u Bosnu. Ima tu još i drugih stvari, koje stiču Francezima ljubav i poštovanje medju narodom. Zar mislite da je narod sliep? Vidi on, što se je radilo prije, a što se radi sada. Vidi i osjeća tu razliku. Uzmimo samo jedno. Kakova je bila zavladala nesigurnost po zemlji. To sve je bilo puno pustaija i razbojnika. A evo sada, tek što je prošla jesen i zima nestalo je hajdučtva. Marmont dao je drakonskom strogošću hajduke vješati pred njihovim kućama. Isto tako proglasio je prieki sud u gornjoj krajini na kradju i otimačinu. I danas nestalo je tih poroka, kao da ih je magla odnesla. Po javnim mjestima izvjesiše oni prsluke sa zlatnim pucima, a nitko se nije prodrznuo skinuti ma jedno puce s tih francezkih prsluka (Tako ih je narod okrstio). Zabranili su stavljati brave na staje i sienike, nedozvoljavaju ni da se poljsko orudje nosi kući i sve to leži mirno i sjegurno na polju. Uz to grade putove, izgradjuju mostove. I naš narod, koji ima zdrave oči sve više ih zavoljuje. A nama, koji smo ostali vjerni našoj bivšoj vladavini, otešćuje se danomice snošaj. Pa ako tako potraje u napredak, izbjeći će nas sve.

— Pa zar i u Karlovcu raste broj njihovih privrženika?

— I kako! — Svakim danom doživim koje razočaranje.

— Trebalo bi nam takovih agitatora, koji bi svojim utjecajem, svojim položajem i zvanjem više imponovali. I zato nastojte, carissime senatore, da što više uglednika oko sebe prikupite. Ponajprije vam stavljam na dušu Hanžića.

— Manite se čorava posla. Dubovački župnik već je cieli Francez.

— Ma što vi to kažete?! Nu možda bi se ipak dao predobiti za nas?

— Nikad!

— I vi to tako stalno tvrdite.

— Bio sam nedavno š njime, pa znam kako misli.

— Dakle šugava i izgubljena ovca? — opet će fratar grajući se bielim konopcem, što mu je pâsao kutu.

— Šugava ne, nu svakako po nas izgubljena — izpravi senator. — On mrzi Austriju.

— A moj častni brat u Kristu, otac Chrisostom? — izpitivaše fratar dalje.

— Fog!?... He, i karlovački gvardijan puše u isti rog u koji i dubovački župnik.

— I on?! — prenerazi se fra Andrija.

— Oduševljen je pristaša Bonapartin.

— Ne, tomu se nisam nadao — zabrinuto će fra Andrija. — Vidite dragi spectabilis domine, time što ste mi sada rekli, pobrkane su sve moje osnove. Jer jedna od najjačih poluga za moj rad preko Save, imala su biti uprav ova dvojica. Kao ugledni i obljubljeni svećenici, ugledni ljudi, morali su svojim autoritetom držati na okupu onaj kraj, da u zgodni čas zbaci sa sebe gallsko gospodstvo.

— Priznajem velečastni, da je to osjetljiv manjak za našu stranku. Nu zar da zato očajavamo. Zar zato da se predamo neradu? Zlo bi stajala naša stvar, kada bi ona spala samo na četiri oka. Još će se naći ljudih, koji će braniti svoje osvjedočenje.

— Nemojte me krivo shvatiti, dragi amice. Znam da vas ima čvrstih i stalnih kao klisura. Nu moć svećenička na puk, često je neograničena. Svećenik može djelovati silno na prosti puk, te on smatra sve što od njega proizlazi izljevom volje Božje. Pa zato me to prenerazilo. I Hanžić i otac gvardijan kako su ugledni mogli su našoj stvari donieti silnu korist. A ovako se sve bojim, da će njihov utjecaj biti najvećom zaprekom oživotvorenju naših ciljeva.

— Ali, sada nije druge, moramo i bez njih raditi.

— Znam, dragi senatore, da u Vami imam čovjeka neprocjenivih zasluga za prošlost i budućnost — toplo će fra Andrija. — Nu molim vas, a što vele gradjani na to, da im se oba svećenika uputiše u francezki tabor.

— Ej što će reći. Ta dobar dio gradjanstva misli

kao što i oni. Doduše s nekim novotarijama, što ih je uveo Fog ne mogu se sprijateljiti.

— Novotarije? A kakove to? — zapita fratar.

— Počeo je prodavati klupe u crkvi. Nije više kao prije, da se je svatko sjeo, gdje bi htio. Tko hoće sada sjediti u klecalima, mora si mjesto kupiti. Ako to ne će, a on može stajati vani. Na tu novotariju mrmljaju silno gradjani.

— Pa ne bi li se to dalo kako izrabiti za nas.

— Kako?

— Da podjarujemo još jače gradjane protiv toga. Da im donosimo u pamet prijašnje doba, kada je bilo posve inače — razlagaše fra Andrija.

— Sumnjam, da bi nam to što koristilo. Oni će mrmljati protiv toga, ali to će biti sve. Jer to vam je sve mlitavo. Ima ih, koji u četiri oka psuju na Franceze, ali čim kojega opaze, previjaju se na sve strane. I otac Fog pobirati će nadalje svoj obolus. Moguće da se s vremenom što promjeni; nu za sada treba strpljivosti

— Pa dobro. Ta nije nam nikakova šteta. Mi imamo samo pripravljati tlo za budućnost. Nu ne smijemo ništa propustiti. Zato treba da svakako djelujete medju gradjanstvom. A ponajprije treba da si osigurate pomoć onih gradjana, koji imaju moć nad prostim narodom. Tu vam je na primjer medičar Duginos.

— Mante se! Mante se! — Mahne senator rukom.

— A što opet! — pogleda ga u čudu fratar.

— Jer ni Duginos nije bolji od Hanžića i Foga.

— I taj?! — Klikne fra Andrija.

Senator potvrdi glavom.

— Hu! baš sam danas loše sreće. Koga napomenem, za svakoga mi velite, da je za nas izgubljen. A baš na Duginosa sam mnogo računao. On kao medičar polazi sajmove i proštenja. A ide daleko na sve strane, ta skoro do mora. Znam to, jer mi je sinovac kod njega. Pa kako zalazi medju seljačtvo, mogao bi nam biti od neprocjenive koristi.

— I sa seljacima ne će ići lako. I oni se opojiše načelima francezke revolucije. Danomice čuju se glasovi, da se dižu proti svojoj gospodi, i uskraćuju pokornost i daće. Ta valjda ste već čuli, kako se očito pobuniše proti vlastelinu Paraviću u Čabru njegovi kmeti. Ta seljaci javno govore: Slobodni smo ljudi, Francezi smo.

— A što Francezi na to?

— Mire ljude i tjeraju ih, da vrše svoje dužnosti. Nu izpod jurisdikcije vlastele, oteše ih ipak.

— Pa onda ćemo uspjeti kod ovih reče fra Andrija. A ne će ni svi svećenici biti poput Foga i Hanžića. Premda bi se i za tu dvojicu moglo naći lieka.

— Kako to mislite?

— Nije li im zagrebački biskup nadpastir? — nasmješi se fra Andrija.

— Istina. Nu dali će on imati vlast nad njima?

— Pa kako ne bi?

— Da, de jure častni oče, ali de facto. Čini mi se tu će hramljati. Jer sumljam da će Vrhovac tu naići na podporu od strane Franceza. A tim više, što se zna, da oni nastoje svoje svećenstvo odciepiti od zagrebačke biskupije i podložiti senjskomu biskupu, koji je posve njihov.

— Na žalost i sramotu crkve. —

— Napoleonu je u milosti. Ta tek prije četrnaest dana, obdario ga je redom počastne legije.

— Hu! To mi je nešto nova — lanu fra Andrija.

— Čuo sam to od prijatelja, koji je jučer stigao iz Senja.

— Ej, neka ga! Neka nosi red toga usurpatora. Neka si kiti prsi tim znakom Belialovim. Nu da bude gospodarom stare zagrebačke biskupije, to si mora izbiti iz glave. Nikad! Nikad! — zažario se fra Andrija.

— Mislite?! — nekako nevjerovano zaklima glavom Žerjavić.

— Ne će i ne će. Dok je svetog otca Pije i dok je Austrije.

— Ako samo na to oslanjate svoje nazore, onda su ti vrlo klimavi. Jer znate, papa je daleko, u vlasti Napoleonovoj . . .

— Ali Beč . . . Beč.

— Sve je to liepo. Ali . . . ali . . . Nije li nas Beč

žrtvovao i sada? Pa nije li bečki dvor sada u rodu s Napoleonom?

— Ne, ne vi se varate. Na to ne će bečki dvor nikada pristati. To bi značilo, napustiti nas za uviek.

— Bože daj. Ali nakon tolikih razočaranja, što ih već doživismo, nije čudo, ako smo nepovjerljivi, skeptični.

— Vi se svakako varate, spectabilis dragi. Poznam ja Beč. Odreći nas se ne će nikad. Nije li dokazom za to i moje djelovanje ovdje. — Nu mi smo zašli stramputice. A ipak je glavno da se porazgovorim s vama o Karlovcu. Jer Karlovac je ona točka ono središte, odakle kane ti prepredeni Francezi vući svoje niti u ove strane. I zato treba, da i mi učinimo upravo Karlovac glavnim izhodištem naše akcije proti njima. Pa da nastavimo dalje. Recite mi, zar nemate nikoga medju gradjanstvom, koji bi se posvetili našoj stvari?

— Ima ih, koji su nam u duši posve odani. Nu to vam je sve neodlučno. Nitko ne će, da otvoreno stupi proti Francezima.

— Pa toga ni ne treba. Pače, taj čas je bolje, da se ljudi malo pritaje. Tek onako potiho treba da se radi. Nu kada kucne zgodni čas, neka se svaki pojedinac nadje na poprištu.

— I ja tako mislim. Akoprem što se mene tiče ja to ne mogu. Ja volim ljude, recimo soja Bosiljevčeva... Da zbilja Bosiljevac! — lupi se senator dlanom po koljenu.

— Tko je taj Bosiljevac, i što je š njime? digne fra Andrija glavu i izvjedljivo pogleda u Žerjavića.

— Niste o tom ništa čuli?

— Nisam.

— Ali poznajete ašešora Nikolu Bosiljevca?

— Ne sjećam se. Pa što je š njim?

— On je nepomirljiv protivnik Franceza. Već prvi dan njihova dolazka u Karlovac, opro im se. I siroma zamalo da nije nastradao.

I Žerjavić izpripovjedi cieli dogodjaj fra Andriji. Ovaj ga je pozorno slušao a onda reče:

— Eto, dragi senatore. A vi rekoste, da ne ima nikoga. A baš nam takovih ljudi treba, kao što je taj Bosiljevac. To bi bila pećina, na kojoj možemo graditi. Takove ljude nastojte, što uže svezati uza se. Nastojte, što više takovih Bosiljevca prikupiti pod naš barjak. A za one niže slojeve pobrinuti ću se već ja. Ili da iskreno rečem pobrinuo sam se već.

I uprav u taj čas, začuo se tihi kucaj na vratima.

— Po kucanju sudeći ili je prosjak ili koji od mojih tajnih uhoda — potiho će fratar. — Slobodno! — ozove se glasno.

Lagano otvore se vrata i u sobu stupi Mikić, gumbar sa Gaze.

Kod vratih stane te se duboko pokloni.

— Hvaljen Isus! častni oče.

Ali opazivši i senatora gledao je u nj kao u utvaru, dok je i Žerjavić široko otvorenih očiju iznenadjeno gledao u gumbara sa Gaze.

— A što ćete vi ovdje majstore Petre — zapita ga senator, kada je minuo prvi čas iznenadjenja.

Mikić je šutio i gledao u fratra.

— Stupite bliže majstore — upane fra Andrija, komu nije izbjegla Mikićeva neprilika.

— Hvala! — jedva promuca Mikić, koji se je bio silno prestrašio opaziv senatora.

— Ma ne bojte se. Ta i gospodin senator naš je čovjek — sokolio ga fra Andrija. A onda se okrene Žerjaviću. — Rekoh vam malo prije, da i ja imam svoje ljude.

— Ne bih bio nikada pomislio da je i majstor Mikić vaš znanac.

— Nu zar ne, vaša milosti, da me nećete odati — pristupiv bliže plačljivo će on.

— Ne bojte se majstore — mirio ga senator.

— Da sazna za to g. intendant, mušketali bi me. Ili bi me ća i vješali. Ta vi znate milostivi gospodine, da ti vragovi vješaju ljude pred njihovim kućama.

— Ne bojte se majstore — umieša se fra Andrija. — Ta rekoh vam već, da je gospodin senator naš čovjek, moj prijatelj. Radje nam pripoviedajte, ako imate kakovih novosti.

— O imam ih i kakovih! — sve smjelije će Mikić.

— Nu pa što je, da čujemo! — zvjedljivo će fratar.

— Baš sam i ja ljubopitan čuti, što se zbilo u tih osam dana, odkako ostavih Karlovac.

— Tada će biti to i za vas nešto posve nova, da je g intendant barun Viney razpustio sve cehove.

— Šta? — klikne Žerjavić. — Zar i ladvarski?

— I njega.

— Hu!... Trista mu muka. To vlada negdje liepa uzrujanost medju gradjanstvom, a navlaš medju ladvari.

— I kolika. Ta sav Karlovac ni ne govori, nego o tome. A ponajpače ašešor Bosiljevac, taj već ni ne zna mjere svome jadu.

Fra Andrija si medjutim zadovoljno trô ruke, šapćući: Tako, tako, to je voda na moj mlin. — A onda će Mikiću:

— A što vele na to Karlovčani?

— E što? — slegnu Mikić ramenima. — Uzvrpoljiše se kao piškori u loncu.

— Hoće li se usprotiviti?

— Hoće da! — nasmije se prezirno Mikić. — Nu baš bi ih sam djavao na to tjerao. Riedki su, koji se usudjuju dati oduška svojim osjećajem. To drugo, to se sve grize u sebi. To mrmlje jedino u četiri oka. A i onda se ogledavaju nije li blizu koje Musićevo čeljade ili koji Francez. Ali ima i takovih, koji javno i u sav glas zagovaraju tu odluku.

— A koji su to?

— Tu je prvi gospodin Šporer...

— Nu to sam si i mogao misliti. A tu će biti i Duginos, koji se je u ovo posliednje vrieme posve promjenio.

— Zar i on otvoreno pristaje uz Franceze? — upita fra Andrija.

— Dakako. Da ga samo čujete, častni oče. Bio je on namah na početku živa opreka gospodina Bosiljevca. No to se je još dalo podnesti. Ali odkako se je ugniezdio u njegovoj kući Martinville.

— A tko je taj Martinville?

— Nadzornik mitnica, koga dovedoše Francezi. Taj ga je posve preokrenuo. I bez zamjere častni oče — povjerljivo će Mikić — nu taj kao da će iztisnuti vašega sinovca iz gniezda, što si je tako liepo počeo graditi.

— Ne razumijem vas. Što je to s mojim sinovcem?

— E pa to ne bi ni bilo loše. Nežka će danas sutra sve nasljediti po ocu, a gospodičić Stipe liep je i pametan. Ta i Duginos se je tako oženio u Jednakovu kuću.

— To su Stipine stvari. U to se ja ne pačam, — ozbiljno će fra. Andrija. — Pripoviedajte radje, ako znate, još štogod nova.

— Ima još nešto, o čemu si Karlovčani razbijaju glave. Pripovieda se naime po Karlovcu, da će Francezi ustrojiti nekakovu ložu i da će se u toj loži sastajati nekakvi slobodni zidari.

— Isuse! — prekrsti se fra. Andrija i skoči sa stolice. — Jeste li ga čuli, spectabilis amice? Slobodni zidari! Oj nesretni Karlovac! I tu kugu hoće da unesu u nj. Oj tužni ti Karlovac! Što si Bogu sagriešio? Ta iz tebe će biti druga Sodoma i Gomora!...

— Ja sumnjam, da će time Francezi što polučiti. Nisu vam, dragi reverendissime, naši ljudi za takove posle — flegmatično će Žerjavić.

— E, šta nisu, — mahne rukom fra. Andrija. Sviet je uviek više sklon zlu, no dobru. A sotona, čija su djeca slobodni zidari, razsijati će paklensko sjeme i namamiti u to griešno kolo krštene duše. Mnogi i mnogi podleći će kušnji i zapasti u glib grieha, odakle mu više ne će biti povratka.

— A odakle vam sve te novosti? — zapita Žerjavić Mikića.

— He, znate, gospodine senatore, čovjek se tako uplete i umješa medju razne ljude. Pa onda čuje i vidi svašta. Nešto ovdje, nešto ondje, pa kad skucam pun koš novosti, eto me pred vas, častni otče, da ih iztresem. Samo oslobodi Bože, da za to sazna intendant ili gospodin Musić, eto me onda u hladu, ako ne bi mojim tielom okitili koje drvo, — plačljivo će Mikić.

— Ne bojte se, majstore, ovdje je to zakopano kao u grobu. Samo pazite, da se sami ne odate. Zalazite i nadalje medju gradjane i narod. Huškajte ih na Franceze,

nu samo oprezno, da vas ne zateče koje zlo, — upućivaše fra. Andrija Mikića. — A što rade ljudi po selima? — zapita za čas.

— Kako gdje. Ima sela, gdje je narod spreman skočiti u vatru za Franceze, a mjestimice obratno. Nu nepobitna je činjenica, da su si Francezi znali steći njihovu sklonost.

— Ma koji vam je bies! — razpali se fra. Andrija. — Ta sada ste već i vi počeli hvaliti Franceze.

— Ja samo pripoviedam, što narod govori, — branio se Mikić.

— No, dobro, dobro! — opet će fra. Andrija. — Hodite samo i nadalje medju narod, pa slušajte, što govore i misle o Francezima, a što opet o prošloj vladi. Nu budite oprezni, da vas Francezi ne uhvate, jer ja si evo perem ruke. Da, umalo što vam ne zaboravih reći, da zalazite mnogo i često u gostione. Onda navadjajte ljude na razgovor o Francezima i huškajte ih proti njima. Ali sve mudro i oprezno. A ako zadjete medju seljake, dražite ih na njihovu gospodu, recite im, da je sada prestala tlaka i sva robota.

— A zašto to činite reverendissime? — upita senator.

— Hm! — nasmieši se fra. Andrija. — Zar vam nije dosta jasno? Jednim zamahom zahvatiti ću dvie muhe. Vlastela će zamrziti na Franceze, jer će si reći, da poradi njih dolaze u nepriliku. A kako će se morati reda radi Francezi zauzeti za gospodu, zamrziti će ih narod. Nu samo pazite Mikiću, da vas kod toga posla ne uhvate.

— Hoću, hoću, častni otče! Nu odkako su došli Francezi u naše krajeve, sve je poskupilo. A čovjek mora u takovu poslu u krčmu i po selu i po sajmu i po proštenjima, a kod te skupoće nikad dosta sitniša, — kesio se Mikić i žmirkao na fra. Andriju.

Ovaj se maši u džep i iznese dva carska dukata i pruži ih Mikiću. Pohlepno izpruži Mikić svoju dugu suhonjavu ruku za zlatniši. Časak ih je držao stisnute u ruci, a onda nestane i ruke i novca u džepu od hlača.

— Hvala! Hvala! Vaša milosti! — iztisne on hrapavo. I duboko se klanjajući izpane iz sobe.

Kada je Mikić izašao reče Žerjavić:

— A molim vas, reverendissime, kako ste došli do toga čovjeka?

— O imam ja razne sveze preko... — odvrati ovaj.

— Ogavan čovjek! — opet će senator.

— A zar mislite, da je meni mio? Nu trebam ga.

— Pazite samo jedno, da kako sada izdaje one preko, da tako jednoga dana i vas ne izda. Je li znate, da je on još kod magistrata? Propalica je to velika. Ja mu ne vjerujem.

— Ja sam dosta oprezan, pa nam naprosto ne može da nahudi.

X.

Ašešor Nikola Bosiljevac nije susretao Pierra Leforta baš nimalo srdačno, akoprem je već sedam mjeseci bilo na domaku odkako Francezi zagospodovaše Karlovcem i odkako je Pierre bio u njegovoj kući; i ma da je znao, da njemu ima zahvaliti, što nije dopao zatvora. Bio je Francez i to je za Bosiljevca značilo, da ga mora mrziti kao predstavnika onoga naroda, koji je po njegovu shvaćanju poticao ravno od gospodara pakla. A drugo, on bi bio volio izgubiti sav svoj imetak, no da ga je taj stranac zaštitio protiv njegova zemljaka kapetana Tomića. On je u tom vidio neko poniženje. I to ga je peklo do u dušu i veoma mu smetalo i mučilo ga.

Taj kapetan Tomić, koji je bio sin iste zemlje i govorio istim jezikom kao i on, zatomio je u sebi svako čuvstvo narodna ponosa, svaki osjećaj srodnosti. A zašto? S nikojega drugoga razloga, van da se prikaže kao vjerni sluga tudjemu gospodaru. Jer kakov je to napokon bio taj veliki grieh, što ga je počinio on i koji je izazvao toliku srčbu u Tomića? Nije htio da primi u svoju kuću tudjinca, nije htio da primi pod svoj krov čovjeka u komu je nazrievao ugnjetaća svoje vlastite slobode. Čovjeka, koji je došao da gospoduje sada ovdje, gdje su dosele kroz stoljeća gospodovali drugi. Drugi?! — Da! I ti drugi isto su

tako tudji po rieči i osjećaju, nu s njima vezala je Hrvate ipak predaja otaca.

I razmatrajući mirno dalje dodje do gorke spoznaje, da izmedju njega i kapetana Tomića nema baš nikakove razlike. Oni oba nisu bili drugo, nego dobri sluge tudjemu gospodaru. Nu što se je Tomiću uzelo za krjepost, njemu se upisalo u grieh. Čemu se dakle pečaliti? Dakako ta spoznaja napunjala ga neizkazanom gorčinom, ali on je počeo i mirnije suditi o Pierru. On je sada gledao u njemu čovjeka poštena, dobroga srca. Nu i priznavajući mu sva ta dobra svojstva, ipak nije nikako moglo doći do toga, da bude izmedju njega i Pierra srdačni saobraćaj. To bijaše može se reći jedino s toga, što je Pierre bio Francez, kojega je otac možda pleskao, kada se je po piesku valjala krvlju oblivena glava njihovog nesretnog kralja pa one jadnice Marije Antoinette. Njegova konzervativna ćud nije to nikako mogla podnieti i kod same pomisli na to, potreslo se cielo biće njegovo. Nu ipak, kada je maršal Marmont za svoga boravka u Karlovcu odredio, da se vojnici imadu povući iz privatnih kuća, Bosiljevac sam od svoje volje ponudi Pierru, da ako ga je volja može i nadalje ostati kod njega. Pierre to veseo prihvati te ostade i nadalje Bosiljevčevim stanarom.

Skroz oprečno pako sudio se je ženski sviet. U Rozaliji a navlaš u Klarici uvriežilo se čuvstvo duboke zahvalnosti za Pierra. One su gledale u njemu spasitelja svoga otca i muža. Velikom nježnošću nastojale su obe, da mu izkažu zahvalnost time, izpunjavajući mu svaku i najmanju željicu. Kod Rozalije bilo je to čisto čuvstvo zahvalnost, nu sasvim inače bilo je to s Klaricom. Djevojka se posve promjenila odkako je mladi francezki poručnik ušao u njihovu kuću. Onim trenom, kada joj otca surovi vojnici htjedoše odvući u zatvor nastao je taj preokret u njezinoj nutrini. A kod pogleda mladićeva i živahnosti, kojom je govorio onom strašnom kapetanu Tomiću u prilog njezina otca, nešto se topla zatalasalo njenim bićem. Nije mogla ni pojmiti ni razabrati ničega, nu duša joj je bila sretna i vesela. I ujedared pitala sama sebe, što je to? Stajala pred nekom zagonetkom, kojoj je slutila riešenje, ali koju njena čista duša

nije htjela odgonetati. I ona se predala toj tihoj sreći. Bila je presretna, kada je onako iz prikrajka, od nikoga nevidjena mogla gledati mladoga Franceza. Koliko puta zašla bi u ropotarnicu, što je bila izpod drvenih stepenica, koje su vodile iz prvoga kata u prizemlje, kada je znala, da će onuda proći Pierre. Pritajiv isto disanje, samo da se ne oda, virila bi kroz pukotine, dok je silazio niz stepenice, a još dulje pratile ga njezine misli.

Rozalija je uz osjećaj zahvalnosti stala osjećati i neku sklonost sličnu ljubavi majke prema svome djetetu. A navlaš prevladao taj osjećaj njome, kada je Pierre nakon nekoliko mjeseci, kada je već za nevolju naučio natucati hrvatski, onako prekinuto spomenuo svoju majku i sestru. Rozalijinu oku nije izbjeglo, kako su pri tomu zasjale oči mladoga Franceza i ovlažile se suzama. Njezinu uhu ne ote se ni laki drhtaj njegova glasa. Ona sama majkom, razumjela je dobro onaj pogled pun ljubavi, ona shvatila i drhtaj njegova glasa. I od onoga časa zavoljela je mladića. Zaboravljajući, da je Francez, član naroda, koji je ona smatrala gotovo prokletim, ona je u njemu vidila samo dobra sina.

A Pierre? Izprva tudj u tudjoj zemlji, promatrao je sve nerazumjevanjem. U prvi čas nije si ni znao raztumačiti, zašto se Bosiljevac protivi njegovu ukonačenju kod njega. Iza onoga dirljivoga prizora, kada je gledao Rozaliju i Klaricu u očaju, njegovo meko i plemenito srce nalagalo mu, da ne smije dopustiti, da se razori obiteljska sreća. On je namah uvidio, da ovdje hoće surova ruka bôjnika zahvatiti u sreću i mir vriedne i poštene obitelji. Neka tajna sila stala i njega privlačiti djevojci. I tako je medju njima zavladao duševni saobraćaj. Njihove usne nisu govorile, ta ne bi se bile ni razumjele. Svoje misli, svoje osjećaje pretočili bi u oči, a te su govorile jasnije no sve rieči. Oni su bili time zadovoljni i zakopali su svoju sreću u dubinu svoje duše, samo da nepozvani ne zavire u nju. A sakrivali su ju i jedan pred drugim, a nisu znali jadnici kako se odavaju. — — — — — — — — — — —

— — — — — — — — — — — — — — — — — —

U oči je Ivanja. Topli i vedri ljetni dan zamirao. Tiho, nečujno primicala se noć. Sunce sjelo već za goru i nje-

gove posliednje zrake zlatile su zapadno obzorje, a i modri svod nebeski zasinuo jarkim rumenilom. Napokon stalo se gubiti to jarko rumenilo, a malo zatim zakriesi se i zatreperi visoko na zapadnom obzorju, sjajna večernjica. A za njom redom prosulo se nebeskim svodom na tisuće sjajnih zviezdica, kao da ih je posijala nečija ruka. A medju njima zasja i srebreni srp mladjaka. Topli i vedri dan, lagano ustupio mjesto blagoj ljetnoj noći.

Inače su u to doba Karlovčani već polegali na počinak; ali danas ne bi nikoji na to ni pomislio. Jer odkako pamte najstariji ljudi, bila je Ivanjska večer blagdan u Karlovcu. Po starom običaju, komu se ne zna iskona, palio se toga dana kries na Gazi. Pa tako i ove godine. Akoprem su Karlovčani spali pod drugoga gospodara, nisu htjeli da im propadne stari običaj.

Kako i svake druge godine nagrnuli čim je zamračilo u velikim hrpama Karlovčani na Gazu. Gaza se protegla svojim nizkim kućicama nuz Kupu već od pamtivieka, kada se još za Karlovac ni znalo nije. Na takozvanoj Strugi prikupio se sviet oko velike lomače načinjene iz suvaraka i šibja, što ju je namah iza podneva naslagala mladež. I što je više zamračilo, to je sve više hitio sviet na Gazu. Izmedju množtva vidila su se magistratska gospoda a pridošla su i nova gospoda, francezki činovnici i častnici, a dodjoše i francezki vojnici, da vide nešto dosad nevidjena.

Neki posjedali po mekanom busenju, pa čuturom u ruci zaredaše redom, nazdravljajući sv. Ivanu i njegovu imenjaku, ako se desio u njihovu krugu. U blizini lomače na velikoj čistini smjestila se dva dudaša, pa navijala na kolo i poskočnice. Tu se sakupilo i mladoga svieta obojega spola i pjesma zaorila iz mladih grla.

Najednoč sve umukne, sve nagnu bliže lomači. S tornja sv. Trojice najavi ura deveti sat. Od malene vatre, što su ju podržavali postrance, poleti rulja dječaka svaki s plamtećom šibkom u ruci do lomače, ovi urinu medju naslagano suho šibje svoje goruće šibke. Suvarci stanu pucketati, u zrak se vinu gusti oblak dima, a napokon sune plamsajuća vatra u noćni zrak i za čas razsvjetli Strugu danjim svjetlom. Mladež uze pjevati, podcikivati, gajdaši

upru jače prebirati. Djevojke, uhvativ se s momcima zaigraše kolo oko lomače, što je sada gorjela svom silom. Šibje pucalo, iskre vrcale visoko u zrak, kao da hoće dostići sjajne zviezdice, što su treperile visoko, nedogledno u zračistu. A mladež se okretala sve objestnije i kolo postajalo sve šire u šire.

Medju svjetinom prolazile Nežka i Klarica. Primivši se ispod ruke, vrludale su okolo, dočim se Bosiljevac s Duginosom dao u ozbiljne razgovore, a Rozalija sa ženom nekoga susjeda razpravljala, kako je bolje saditi krastavce, dali u vlažnu zemlju ili pak u suhu.

Najednoć će Nežka Klarici:

— Ajde Klarice, da naberemo Ivančica.

— Ivančica? A gdje ćeš ih naći ovdje.

— Ima ih uz obalu Kupe.

— Pa što će ti one sada?

— Metnuti ću ih na prozor sve jednu po jednu. Svakoj ću dati ime. Kažu, za onoga čija uvene, da taj ne će doživjeti do godine Ivan-dan.

— Ja toga ne bih učinila, jer bi me cielu godinu mučila misao, da bi se takova što zbilja moglo slučiti komu od onih koje volim.

— Recimo na primjer, da uvene ona monsje Pierra.

Tiha rumen oblila Klaričine obraze, ali ona ne prousti ni biele. Nešto silno zavladalo joj srcem, kud i kamo silnije u ovo posliednje vrieme. Ona nije nikad kušala boriti se protiv toga, nasuprot ona je onim trenom, kada joj se pogled sukobio s Pierrovim slutila, da će joj ta ljubav obuzeti svu dušu i usrećit ju.

— Monsje Pierre liep je, mnogo ljepši od moga Martinvilla — nasmieši se Nežka, a obrazrievši se naokolo doda: Bog bi znao, gdje je on, da ga dosad nismo opazile.

— Odviše ti se vrze po glavi taj Martinville — nekud rasijano će Klarica. Čini mi se, da ćeš me doskora zvati za djeverušu.

— Brrr! — Radje bih ostala stara parta.

— Pa zašto? Taj gospodin Martinville.

— Ima strašne kurje oči — zakrči Nežka i prasne u smieh.

— Zar još nisi zaboravila?

A tko bi ono zaboravio. Previše mi se usjeklo u pamet ono jadno nacereno lice i namrštene obrve.

Baš u času, kada je to govorila zapazi Martinvilla.

— Eto ga! Eto ga! — klikne najednoć i povuče brzo Klaricu za sobom.

U prvi tren Klarica nije mogla ništa da razabere. Nu malo zatim, kada se je snašla u tami, zapazila je Kupu, kako tiho teče njena plitka voda. A zviezdice su treperile na tamno-modromu nebu.

Martinville bio medjutim već opazio djevojke i pošao za njima brzim korakom. Stupajući oprezno napred upirao se o svoj štap i za čas ih opazi, kako su se šuteći nagnule k zemlji i brale Ivančice.

Videći ga tako blizu prišaptne Nežka:

— Ma eto toga staroga majmuna! Podjimo brzo dalje.

— Ne možemo dalje. Mene je strah – odvrati Klarica. — Nego znaš šta, vratimo se radje natrag.

— Onda će nam se pridružiti.

— Bolje i to, nego da smo tako same u tmini.

— Imaš pravo. Vratimo se — pristane Nežka. — Odkinuti ću samo još koji cvietak. — I sagnuvši se ubere još nekoliko Ivančica.

— A kuda ste se tako zaletile, moje zlatne golubice — pristupi k njima Martinville.

— Ta valjda možemo ići, kuda nas je volja.

— Pa tko bi vam to kratio — nasmieši se Martinville. — Nu ipak tako u mraku, pa same...

— Vi ne znate, da smo mi vještice.

— Oh da, dražestne vještice — sladko će on.

— A danas je ivanjska noć.

— Te noći rote se vještice u vrzino kolo — umješa se Klarica.

— I mi smo baš pošle da čaramo i bajamo.

— Oh, mene ste već odavna začarali, dražestna vještice — uzdahne Martinville i, pruživši ruku, htjede da uhvati Nežku za podbradak.

Nu taj tren sunu izmedju njega i djevojke velika crna sjena, koja je već odulje sliedila Martinvillovim tragom.

Djevojke zavrište. Martinville zapomaga i skotrlja se u grabu, kojih je bila puna Struga.

— Ne bojte se! Ja sam — huknu sjena djevojkama.

— Vi Stipe!? — sabrala se i svladala prva Nežka, dočim je Klarici od prepasti zabjegla rieč.

— Ali tako nas uplašiti — korila ga Nežka.

— Nego da gledam, kako vas ta stara luda napastuje — mrko će Stipe. — Nu ajdemo!

— A gospodin Martinville, što ćemo šnjime? — javi se sada Klarica.

— Ne će mu biti ništa. Malo će se zablatiti, i to je sve.

— Jadnik, ipak mi ga je žao. Pomozite mu Stipe.

— Ne mogu. Jer da vidi mene ovdje, dosjetio bi se jadu. A to bi saznao gospodin majstor i onda eto zla

— Mislite, da mu zbilja ne će ništa biti?

— Rekoh, da ne će. Zablatit će malo odielo.

— Ajdmo Klarice brzo do kriesa, pa ćemo mu odanle poslati koga u pomoć. — A onda se sagne nad grabu, iz koje se čulo stenjanje. — Gospodine Martinville, gospodine Martinville, gdje ste? — sazove ona.

— Evo me! — stenjao Martinville.

— Jeste li se ozliedili?

— Ne znam ni sam. Pao sam u nešto mekana. Za cielo ću dobiti hunjavicu — čuo se Martinvillov glas iz grabe.

— Poslat ćemo vam odmah pomoć.

I one podju žurnim korakom prema kriesu i za malo išlo je nekoliko gradjana jadnomu Martinvillu u pomoć.

— Djevojke se pomiešale u vrevu. Kries se razgorio i buktio silnim plamenom. Časak su gledale, kako se momci okreću s djevojkama, a onda će Nežka:

— Hoćemo li i mi Klarice?

Nu Klarica kao da nije čula, nije odgovarala. Ona se zagledala nekud na drugu stranu kriesa.

— Što imaš tamo? — zapita Nežka i potiho se nasmieši, jer je opazila Pierra na drugoj strani nešto postrance, gdje je, osloniv se o svoju sablju, stajao sam i

motrio, kako mladi sviet veselo poskakuje oko plamsajuće vatre.

Klarica pogleda u nju sjajnim pogledom i reče zamišljeno: — Gledam, kako gori kries.

— Pogledati ćemo ga i s one strane reče Nežka vragoljasto i povuče Klaricu sa sobom.

— Pusti me! — otimala se ona.

U to ih opazio Pierre. Časak je začudjeno pogledao u djevojke, a onda se uspravi i prinese ruku do kape na vojnički pozdrav.

— A šta vi tu stojite sami gospodine poručniče — još iz daljine dovikne mu Nežka. — Mlad čovjek pa tu gledati umjesto da se i vi uhvatite u kolo. Ajte s nama gospodine.

— Vrlo rado gospojice, ali ja ne poznam tu igru — izvinjavao se Pierre i gledao u Klaricu, koja je sva smetena nastojala da izvuče svoju ruku iz Nežkine.

— Mladu čovjeku prebiru noge same od sebe, kada čuje glazbu. Mi ćemo vas već naučiti. Zar ne Klarice?

— Ako je gospodinu Pierru s voljom prošapta tiho Klarica.

Nežka prihvati Pierra za jednu a Klaricu za drugu ruku i utisne se u kolo, Pierra metne u sredinu izmedju sebe i Klarice.

Kada je Pierre primio Klaričinu ruku, zadrhta djevojka i porumeni kao rumena ruža. Ona bi bila rado zatajila svoju uzbudjenost, pa je okrenula glavu na protivnu stranu. Blagi vjetrić igrao se njezinom kosom i hladio vruće joj obraze. I Pierre se malko smuti. Već sedam mjeseci živio je š njom pod istim krovom. Susretao ju je često, nu govorio bi riedko š njome i to uviek u prisutnosti njezinih roditelja. Uviek privlačile su ga sanjive njene oči i sada gledajući ju proživljavao je sve ono, što je osjetio od prvoga sastanka i nije pojmio kako do danas još nije mislio na to tako živo, da se oženi š njome. Sada se ta želja pojavila u njegovoj duši i on se nadao sretnomu životu. Prije je mislio, da ona ne ćuti tako silno kao što on, nu danas ga njezin drhtaj uvjeri o protivnom.

Vatra gorjela još uviek, akoprem već slabije dogorievajuće šibke tihano su pucketale. Čisto vedro nebo postajaše sve svietlijim, a i zviezdice svjetlucale. Gajdaši svirahu neprestance, kolovodja zapjeva, a ostali upadnu za njim:

Igra kolo, igra kolo
U dvadeset i dva.
U tom kolu, u tom kolu
Liepi Pierre igra.
Kakve Pierre, kakve Pierre
Liepe oči ima.
Da me hoće, da me hoće
Pogledati njima.

Nekim neodoljivim nagonom tražile su Pierrove oči Klaričine. I njegov pogled sukobio se s njezinim. Gledao je na nju s neizrecivim miljem, rek bi da pita: Ljubiš me?

I ona je krasno svoje lice podigla spram njega i gledajući ga svojim sjajnim pogledom, kao da je odgovarala: Ljubim te!

XI.

Na klupi pod jabukom u vrtu sjedila Klarica. Nakon zlo prospavane noći, digla se rano čim je počelo svitati i izašla na svježi jutarnji zrak. Naslonivši se o deblo jabuke prepustila se mislima i pohitila na krilima mašte, kuda ju tako živo želja nosila.

Tiho su šuštile grančice jabuke, zamirišila rezeda i karanfil, lagano su plovili sitni bieli oblačići po bezkrajnom nedohitnom i tajinstvenom lazuru vasione, što se razapeo visoko nad cielim okolišem.

Zviezda je već nestajalo, one se stale gubiti. Tek nekoliko njih prkosilo je nastupivšem svjetlu. I te su treperile bez sjaja, i one su lagano gasnule.

A na iztoku sve se zarumenilo, sve jače izbijaše ružičasta svjetla crta i sve se više jarkim rumenilom prevlačio horizont. A bilo je sve tiho, gluho. Svuda vladao još noćni mir. Tek s jedne grančice spuštao se maljušni paučić na svome nježnomu vlakancu upravo nad Klaricom i preo svoju mrežu.

Klarica se za čas podala posve čaru krasnoga ljetnoga

jutra, nu ubrzo dodjoše joj pred oči dogodjaji jučerašnjega dana i val za valom pun ugodne toplote prelievao se cielim bićem njezinim.

Najednom uzdahne:

— Ja se tu podajem mašti, kako mi žêli duša, a Pierre... on već ni ne misli na jučerašnju večer, već negdje mirno i spokojno spava. — I nešto težka pritislo joj srce.

— A zašto me je onda tako gledao? — zapita se za čas.

U to opazi grmečak Ivančica, što su rasle uz ogradu bašte. — Da vidim, što će mi reći cviet — pomisli ona i pohiti do njih i odkine jedan cvietić. Polagano stupajući natrag do klupe, trgala je listić za listićem šapćući tiho: Da... ne... da... ne. Nu čim je bilo manje bielih listića, to su ih sve polaganije trgali njeni prstići. Posliednji listić zahvate njezini prsti, licem joj se prelije sretni posmieh i ona zaklikta veselo kao ševa, kada se uzdiže nebu pod oblake... da... da!... da!...

Još uviek s otrcanim cvietkom u ruci zaniela se u misli. I časovi su prolazili za časovima i nju nije ništa smelo iz njezinih misli. Najednoč zaškrinu lagani koraci.

— Ah! — vrisne Klarica i, zacrveniv se, obazre se naglo.

— Dobro jutro gospojice — javi se ugodni mužki glas.

Pred njom je stajao Pierre Lefort. Poručnik bio u odielu častnika u službi s čakom na glavi.

Klarica stajaše časak neodlučna, gledajući plaho u nj. Onda sakrije lice rukama i kao da će pobjeći.

— A zašto bježite gospojice? — zapita Pierre. S njegova glasa zvučio je tihi priekor.

Klarica se zaustavi. Stajala je sagnute glave, oborena pogleda. Obrazi joj porumenili i primivši jednom rukom svoju pregaču, provlačila ju kroz prste u očitoj zabuni.

— Zar sam vam što skrivio, da bježite preda mnom? upita Pierre opet i pogleda sjajnim pogledom na djevojku, kojoj je ta zabuna samo još povećavala dražest.

— Niste — dahne ona.

— Nu pa zašto ste onda htjeli pobjeći?

— Jer majka veli, da se ne pristoji, da je djevojka na samu s mladićem — reče ona tiho.

— Čast gospoji majci, nu tu bi se usudilo protusloviti joj.

Klarica je šutila.

— Ta mi nismo sami, uz nas je Bog — reče Pierre. Iznenadjeno pogleda ga djevojka.

— Vi ste rekli Bog? I vi vjerujete u nj? — zapita ga ona.

Pierre se nasmieši.

— A što ste me vi držali bezbožcem gospojice?

— Ma da! Ta vi ste Francez.

— Francez jesam — ponosito odvrati on. — Ali zato nisam bezbožac.

— Onda moram otcu reći, da vi ipak vjerujete u Boga.

— Dakle vaš gospodin otac drži Franceze bezbožcima?

— Da. On u obće nije prijatelj Franceza. — A onda, kao da se je nečemu dosjetila, pogleda u nj: — Ali zar ne, gospodine poručniče, vi mu ne ćete zato ništa na žao učiniti?

— Kako možete o čemu takovomu samo i pomisliti — priekorno će on.

— Oprostite, ta ja znam, da ste vi dobri.

— I vi ne sudite Franceze tako strogo, kao vaš gospodin otac.

— Mogu li? Niste li mi vi već u prvom trenutku, kada vas vidjeh, pokázali, da je u vama toliko dobrote — toplim će glasom djevojka.

— Nije vriedno spomena — odkloni Pierre. — Ja nisam učinio ništa više, nego što bi svaki drugi na mome mjestu učinio.

— O ne, ne! Nemojte sami svoj velikodušni čin smanjivati. Mi svi i otac i mati i ja znamo, kakovu smo vam zahvalnost dužni. I zato se veselim, što ću moći otcu reći, kako se nisam prevarila u vami, da vi ipak vjerujete u Boga.

— Vi ćete, gospojice, to reći gospodinu otcu?

— Pa to je naravno. A zašto da mu i ne rečem. To će ga bez dvojbe razveseliti.

*

— Mislite?

— O znam to. Otac Vam ne može ono zaboraviti. I ako vam baš ne kaže, jer to nije njegov običaj, ali on vas ipak voli.

— A da li bi ste vi mogli voliti Franceza? — zapita Pierre, zirnuvši duboko u oči djevojki, prihvativši njezinu ruku, koju mu ona skoro bezsvjestno prepusti.

Djevojka se zbuni, porumeni; nu ruke mu nije sustegla.

A on je medjutim prinesao njezinu ruku k svojim vrućim usnama, pa opaziv u njezinoj ruci otrcani cvietak ivančice zapita?

A kakav to imate cvietak?

Oj, kako je Klarica porumenila, i htjede da ispusti cviet iz ruke, nu Pierre ga brzo prihvati.

— Ah! Marguerita! — reče on, promatrajući otrcani cviet, od kojega su odkinuti bieli listići ležali na zemlji.

— A što ste ga pitali Klarice?

— Ništa...

— A zašto je tako otrcan?

Klarica se zbuni. Pierre osjeti, kako je njezina ruka zadrhtala u njegovoj i on ju privine k sebi.

— Pa šta vam reče cviet?

Djevojka uzdrhta. Njezinim bićem prelije se topli prelestni val. Neka neodoljiva sila prinukala ju da uzdigne pogled. I njezine oči sretoše se s Pierrovima. A da nisu znali sami, kako se to zbilo, našla se Klarica na Pierrovim grudima. Privinula se k njemu i osjećala njegov topli dah na svome licu. Ona je zatvorila oči i sva uzdrhtala.

Mir, tišina vladaše naokolo. Njihova srca bila su prepuna, a da govore. Oni su se razumjeli i tako, i podali se dosad još neosjećanoj sreći. Njih nije smetalo udaranje ure na crkvi sv. Trojice, koja je odbila četvrti sat. Ni lavež pasa, što se za čas začuo u susjedstvu, ni kukuriek pietla, ni veseli piev ševe, koja je zakrililа nebu pod oblake, sve to nije ih moglo trgnuti iz njihove sreće.

— Još jedan cjelov, draga — reče tiho Pierre i pridignuvši joj glavicu, poljubi ju u ustne. A bile su te ustne sladke i rumene kao višnje.

Najednoč se Klarica trgne i raztvori oči. Široko pogleda u mladoga poručnika, a onda joj se sva krv zaleti u obraze. U jedan tren izvinu se iz poručnikovih ruku i kao srna poleti prema kući.

Pierre osta sam. Časkom gledao je za djevojkom, dok je nije nestalo, a onda pogleda otrcani cvietak i prinese ga ustnama. Zatim ga metne u svoju listnicu i izadje vesela srca iz vrta da obavi svoju službu nadglednoga častnika.

Tek što je Pierre izašao iz vrta i okrenuo prema Žitnomu trgu, odmaknu se od ograde čovuljak zaogrnut u kožun s kapom na glavi.

— Hm! Hm! — zamrmlje čovuljak. — Dobro je, kada čovjek koji put i kroz plot zaviri. A gle ti, Pavle, vraga! Tko bi si to pomislio! Dakle s mladim francezkim častnikom! A stari tako psuje na Franceze. Pa kako ono reče gospa Rozalija, da bi se našlo takovih snuboka, koji bi se htjeli pokrpati s Klaričinim cvancigama!... A tko zna, što ih čeka iza mlada poručnika!... Možda će danas sutra biti dobri i oni s Gaze, da poberu francezke obližnjake. Hi! Hi! Hi! — nasmije se glasno čovuljak i odtetura prema Kupi.

Bio je to Mikić.

XII.

Na crkvi fratara odbilo je deset sati. Martinville slušao udarce ure još u postelji. Pružio se po njoj, navukao na se topli pokrivač, ma da je vani jarko ivanjsko sunce bilo već dosta visoko. Iz mekanih vanjkuša, u koja je zatisnuo svoju široku glavu vide se široko raztvorene oči, nad kojima se poput kljuna u grabežljive ptice uzdigao njegov omašni kvrgasti nos. Čelo i glavu pokrivaše šiljasta pletena noćna kapa. Leži mirno i promišlja. Kadkad čulo bi se uzdahnuti ili težko stenjati, a časomice kihnuti. Onda bi segnuo za velikim žutim rubcem, što mu je ležao na dohvat pod vanjkušem.

Ovako sav slomljen, izmučen mislio bi o sinoćnjim događajima i nikako nije mogao pojmiti, kako je došlo,

te je pao u jamu. To je došlo kao vihor iznenada, ali on se dobro sjeća udarca.

Tu se dosjeti Stipe. Njemu bi to bilo slično. Da, tome djavolskom momku sve je to slično. Stipe ga ne voli, a on zna i zašto. Mladić je zaljubljen u Nežku pa je ljubomoran na nj. I bez sumnje on osjeća, da se je u njemu pojavio opasni mu suparnik. Samo on je to mogao biti i nitko drugi. Ali kako se je, tako neopažen stvorio uz njih? Nu čekaj moj dragane, znat ćeš ti već, tko je Martinville! — promrmlja u pô glasa Martinvile i pomaknu se življe u postelji, nu odmah na to zastenje. I opet se prepusti svojim mislima i trže se istom onda, kada je škripnula brava na vratima.

— Entre! — (unutra) — ozove se zlovoljno Martinville i pogleda na vrata.

U sobu udje Duginos.

— Dobro jutro gospodine nadzorniče — pozdravi ga medičar zatvarajući polagano vrata.

— Oj, vi ste to gospodine. Dobro jutro! — ozove se Martinville i podupre se o postelju.

— A šta je to s vama gospodine nadzorniče? približi se Duginos postelji.

— Ni ne pitajte! Zlo . . .

— Ma ne će biti opet tako — primjeti medičar.

— Doista nije mi dobro — ponovi Martinville — Nu izvolite sjesti.

— Hvala! — Medičar se spusti na stolicu, što je stajala uz postelju. — A sada vas molim pripoviedajte šta se to i kako se zbilo.

— Vi dakle već znadete?

— Pripoviedala mi nešto Nežka.

— Gospojica? Nu pa što vam je ona pripoviedala?

— Ej, što bi ludo djevojče . . . Veli, da se je prepala i tako sama ne zna pravo, što se zbilo.

— Ali znadem ja i moja rebra.

— I vi ste se u istinu ozliedili? — zabrinuto će medičar.

— To baš ne. Ali me boli cielo tielo, kao da me je

tko izprebijao. A pomislite, jeli to i čudo, kada sam se možda dva hvata skotrljao u dubinu.

— To ste mogli još i gore proći.

— Da, mogao sam skrhati vrat. A to je onaj ugurzus valjda i namjeravao.

— Vi mislite, da vas je tko navlaš gurnuo?

— O tom sam tvrdo uvjeren. Ta osjetio sam udarac, ma znate, uprav onako, kao kada se jarac naleti na čovjeka.

— Duginos se je i proti volji morao nasmiešiti.

— Pa što mislite, tko je to bio?

— Ma tko drugi, nego onaj vaš nesretnjaković.

— Koga to mislite? pogleda ga široko raztvorenim očima izvjedljivo medičar.

— Ta Stipu!

— Stipu! — djipne u vis Duginos. — Ali što vam to pada na um gospodine nadzorniče — mahne rukom medičar spustiv se opet na stolicu.

— On i nitko drugi! — ponovi živo nadzornik.

— Ali zašto . . . zašto . . .

— A molim vas zašto mi je jesenas stao na kurje oko.

— To je bilo, jer je momak nešto nespretan — stao izpričavati Duginos Stipu.

— Biesa je nespretan! A zašto nije nespretan kod gospojice Nežke?

Duginos pogleda naglo nadzornika, a onda stajaše časak, kao da ne zna, što će. Sada je i njemu sinulo pred očima. Nu on je ipak šutio.

— Taj vaš vjetrogonja ljubi gospojicu Nežku, pa kao da mu nije s voljom, što se i ja zabavljam š njom.

Duginos je još šutio i gladio koljeno.

— A vi gospodine, valjda ne mislite, učiniti ga svojim zetom.

— Ma znate gospodine nadzorniče, star sam, treba misliti na zamjenu.

— I vi odabraste Stipu?

— On je marljiv, okretan i radin momak, a uz to štediša.

Martinville se namrgodi, a lica mu se zažare od ljutine.

— I niste razmislili, što ste naumili učiniti? zapita on.

— Kako da nisam.

– Tim gore. Jer onda prestaje prijateljstvo medju nama.

Medičar ga pogleda široko i začudjeno.

— A zašto molim vas?

— Jer ne ću biti prijateljem austrijskomu pristaši.

— Ali gospodine nadzorniče — upane Duginos.

— A i gospodin intendant uztegnut će vam svoju naklonost i povjerenje — nastavi on.

— Gospodine, ja vas u istinu ne razumijem. Ta vi dobro znadete, da je od mene daleko svaka pomisao učiniti išto protiv volje gospodina intendanta. Ta cieli grad znade, da sam iskren i odan pristaša nove vlade, da sam lojalan.

— Liepe mi lojalnosti, gdje želite doći u srodstvo s onim zlosretnim fratrom, onim veleizdajnikom, na kojega je glavu razpisana ucjena.

Medičar se lecnu. Zapanjeno gledao je čas u Martinvilla, koji je nemirno žmirkao očima, a onda će:

— Vi mislite fra. Andriju.

— On mu je stric. I takovomu čovjeku hoćete dati svoje diete, i uz to se gradite lojalnim.

— Stipe se ne mieša u politiku.

— Što ne mieša — upane Martinville. — Kakov stric, takav sinovac. Tko zna, nije li on ovdje potajni uhoda onoga djavolskoga fratra. Nu to će već iznjušiti Musić, koji vodi nad njim pazku.

— A zar ga sumnjiče kod gospode? — prenerazi se Duginos.

— O i te kako! Ali Musić mu je već nastavio zamku. A kad ulovimo ptičicu, onda ćemo ju strieljati... da, strieljati.

Martinvillu zatitra pakostan posmieh na ustima, a njegove izpite oči sievale su mržnjom.

Duginos ga slušao gledajući u pod sobe, a onda zapita, dignuvši glavu:

— I vi gospodine nadzorniče u istinu mislite, da bih pao u nemilost kod gospodina intendanta?

— Posve naravno. I moja je dužnost, kao državnoga činovnika, da ga o tom odmah obaviestim.

— Nu to vi ne ćete učiniti.

— Hoću i to još danas.

— A ako bih ja moju nakanu napustio?

— To bi bilo nešto drugoga.

— No dakle, ja više ne ću ni da pomislim na to, da Stipu učinim svojim zetom.

— Vi u istinu napuštate vašu nakanu.

— Ta rekoh vam.

— Vi ste zbilja prekrasan čovjek. — Lice nadzornikovo zasja od zadovoljstva i on se uzpravi naglo. — Sacrebleu! — zastenje i baci se natrag na vanjkuše.

— Mislim da ću time jasno pokazati moju neograničenu odanost prema vladi. Pa vas molim gospodine nadzorniče, da to zgodimice gospodinu intendantu saobćite.

— To i hoću. I mi smo opet dobri prijatelji. — Martinville pruži medičaru ruku. — Ali čujte, dragi moj prijatelju, trebalo bi da se još uže svežete uza nas.

— Kako to mislite? Na kakav način? — zapita medičar.

— Potražite medju Francezima muža vašoj kćeri.

— Hm! To je težka stvar — počeše se Duginos po glavi.

— A zašto bi bilo težko. Ima medju Francezima ljudih uglednih, liepoga položaja, koji će biti sretni, da vode vašu kćer pred maira — produži Martinville, dok je izpod spuštenih vedja vrebajućim pogledom gledao u Duginosa, koji je sjedio oborene glave i okretao svoju kućnu kapicu. — Vidite, dragi prijatelju, ja sâm...

— Vi gospodine nadzorniče? O koja čast — iznenadi se Duginos.

— Ja ljubim vašu kćerku — s teatralnim patosom će Martinville.

— Za mene bi to bila svakako velika čast, doći u srodstvo s takovim gospodinom — reče Duginos. — Nu tek jedno je. Sve to zavisi od nje same. Ne znam, dal će privoliti djevojka.

— Kada je vama s voljom mora biti i njoj.

— Ja ne bih imao srca siliti ju na nešto protiv njezine volje. Ta jedinica mi je.

— Vaša je kćerka pametna djevojka. A manje više sve su ženske i nešto tašte. I ona će voljeti da bude gospoja nadzornikovica, a s vremenom i još veća gospodja, nego jednostavna majstorica.

— Sve je to liepo. Ali djevojče je svojeglavo, pa ako je uz to još i sklona Stipi, onda će to biti težki računi.

— A zar mislite, da se ja ne bih mogao uhvatiti u koštac s tim deranom. Istina, nešto sam stariji od njega, ali mislim da i moja vanjština nije na odmet — s nekom samosvješću će Martinville, uzpravivši se u postelji. Nu od boli klone opet na vanjkuše i iztisne kletvu.

— Osjećate veliku bol? — sućutno zapita medičar.

— O nije ništa . . . Htio sam vam samo reći, da što se tiče gospojice, to se ne bojlm. Samo kada vi pristajete. Ali naravno i tu trebam vaše pomoći.

— Ta vam je sigurna.

— A glede onoga derana, morate nešto učiniti.

— A šta?

— On mi svakako smeta. Odpustite ga.

— On je dobar radnik. Što ću bez njega.

— On mora od kuće — odriješito će Martinville.

— No dobro, gospodine nadzorniče, učiniti ću vam i to po volji. Težko mi je doduše radi posla, jer mu neću tako lako naći zamjenika. Ali kada mora biti neka bude. Samo to ne može biti namah.

— A zašto ne?

— Po našim cehovskim regulama mogu mu odkazati tek u jesen.

— Kakove cehovske regule! — mahne rukom Martinville. — Nestalo je tih sredovječnih običaja. Sada vladaju ovdje novi zakoni, koji o cehovima i njihovim artikulama ništa ne znaju.

— Pa još nešto bih primjetio. Ako se mladi vole, ne će to ništa koristiti našoj stvari, kada Stipe ostaje i nadalje u Karlovcu.

— Imate pravo. Na to nisam mislio. Nu prepustite i to meni. Riešiti ću se već neugodne blizine toga derana. Dakle stvar je riešena, dragi moj budući taste! — Nadzornik pruži ruku medičaru.

Ovaj ju prihvati. — A sada dozvolite gospodine nadzorniče, da vas zapitam, što je s onim — snizi medičar svoj glas i ogleda se žurno po sobi, kao da se boji, da ga tko ne čuje.

— Mislite ložu? — šaptom mu se odazove Martinville.

— Da.

— Budući petak je dan rada.

— Pa?

— I vama će se otvoriti ulaz u hram.

— Zbilja? — Lice medičarovo zasja od veselja.

— Jučer primih od majstora zapovied, da predvedem šegrta, koji je voljan graditi u Salamunovom hramu istine.

— Hvala vam gospodine nadzorniče.

— Recite radje zete. I pomaknite se bliže, imam da vam dadem još neke upute koje ne smije čuti nijedno profano uho — tajinstveno će nadzornik. A kada mu se je medičar posve približio, čuo se u sobi samo tihi šapat.

XIII.

— Dobro mi došli u Parizu, dragi vojvodo, — ovim riečima dočeka car Napoleon Bonaparta maršala Marmonta, kada je ovaj jedno dopodne u mjesecu srpnju, stupio u privatni kabinet carev u Tuilerijama.

I Napoleon pruži svoju bielu punanu ruku maršalu, koju ovaj duboko se poklonivši smjerno prihvati.

— Veoma sam vas željno izčekivao — produži car. — Nu pa kako napreduje naša organizacija u Iliriji?

I još dok je govorio uzme po svom običaju, prekrstivši ruke na ledjima, šetati kabinetom.

— Ne mogu ino Sire, nego da ponovim svoja izvješća. Vrlo dobro! — odvrati Marmont.

— Vaša su izvješća veoma zanimiva, dragi vojvodo.

— Presretan sam ako udovoljuju vaše veličanstvo — nakloni se Marmont.

— Vidi se, da ste ih pisali s mnogo ljubavi i razumievanjem ondašnjih prilika — nastavi car ne sustavljajući se u svojoj šetnji. — Nu ipak želim neke stvari još potanje od vas čuti.

— Zapoviedajte Sire.

— Dakle vojničku organizaciju provedoste posvema?
— Na službu Sire. Uredih šest pješačkih pukovnija Chaussers d' Illyrie. Pa se nadam, da će iste steći sklonost vašega veličanstva.
— A kakova je momčad?
— Izvrstna Sire. Ta kako je poznato vašemu veličanstvu, to su rodjeni vojnici.
— Znam, znam. Upoznao sam ih na ratištu. A razdiobu zadržali ste onu istu, koja je i prije bila?
— Na službu Sire. Narod je veoma konzervativan. Ne voli novotarije.
— Pa nije ni potrebno. Ja se tu posve pouzdajem u vas vojvodo. Vi ste mi pružili već toliko dokaza, da ste izvrstan organizator.
— Lako je organizirati Sire, kada čovjek naidje na takove zamjerne uredbe, kao što su one u vojničkoj Hrvatskoj. Tu je svaki pojedinac, sastavni dio jedne cjeline. I svaki posvema svjestan svoje zadaće vrši istu upravo matematičnom točnošću, da cieli ustroj upravo nikada ne zapne. Ono, što se drugim narodima pričinja kao neka Fata Morgana, ondje je istina. Šta su naše obćine, naše comune prema njihovim zadrugama? Upravo ništa!
— Vidite dragi bratiću (tako je Bonaparta nazivao svoje maršale) a d' Auchy mi svjetuje da ukinem te sredovječne uredbe i zamjenim našim modernima.
— Ne činite toga Sire. Jer time biste srušili zgradu, što ju ondje sagradiste.
— Mislite?
— To tvrdim! Uništivši instituciju zadruga, uništili bi ste i duh onaj, što vlada u vojničkoj Hrvatskoj, a koji će pod vladavinom vašega veličanstva još zadiviti sviet.
Napoleon je stao pred maršalom. U njegovom bliedom licu, ozbiljnom i kao iz kamena izklesanom, sjajile se samo velike pronicave oči, koje su se taj čas upravo zarinule u u maršala. A onda ga uhvati za puce njegova kaputa, koje stane vrtiti i okretati. Časak ga je prenicavo motrio, kao da mu želi proniknuti i najzabitnije misli, a onda reče oštro, naglasujući svaku slovku.
— Vi ste vojvodo guverneur Ilirije, pa će te kao

takav i riešiti memorandum d' Auchijev. Vi ste me razumjeli vojvodo?
— Hvala Sire! Ne ćete požaliti.
— A kako ste udesili s častničtvom?
— Interes službe bezuvjetno zahtieva, da se momčad s častničtvom razumije i da ovi govore jezikom momčadi. Zato popunih mjesta svuda s urodjenicima. Tek pukovnicima za sada odabrah Franceze. Samo kod prve ličke pukovnije učinih iznimku imenovavši pukovnikom Šljivarića.
— A je li pouzdan? — Napoleon je još uviek okretao maršalovo puce.
— Kao ja sâm. On je iskren i oduševljen štovatelj vašega veličanstva.
— Dobro. A kako je s gradjanskim elementom?
— Izvrstno. Francezka ideja stiče si danomice novih pristaša.
— A upliv Austrije?
— Danomice pada.
— Zbilja?
— Kako rekoh. Tlo im se sve više izmiče izpod noguh. Osobito seljačtvo, koje je u prvi mah bilo nepovjerljivo, sve jače pristaje uz nas. A navlaš, odkako se glasa, da smo ih oteli izpod dominalne vlasti vlastela. Sada treba tamo mudrog i opreznoga rada, pa će ubrzo i oni preko Save izletiti izpod krila dvoglavog orla pod krila francezkoga.
— Bi, da nema Vrhovca u Zagrebu.
— Ne će ni on moći to prepriečiti, Sire!
— Tu se naša mnienja razilaze. Ja dapače ne držim ni Transavanum sigurnim za nas, dok on i sjenku vlasti ima preko Save. Nu zbilja, što ste obavili kod Vrhovca?
— Ništa, Sire!
— Nu vidite, da sam imao pravo!
— Dva puta poslao sam k njemu svoga pobočnika i svaki put mi donese poruku, da je to od pamtivieka područje zagrebačke metropolije. A on da nije vlastan ništa mienjati, već naprotiv kako je primio biskupiju, onako će ju i predati svome nasljedniku. U ostalom on da je primio biskupiju od svoga vladara, pa ako oni u Beču

odsude inače, to će se on pokoriti naredbi svoga gospodara. Naravno, ako Sveta stolica ne će imati nikakova prigovora.

— A oni u Beču izgovaraju se na nj. Stara je to bečka igra. Kažu, da ga ne mogu siliti na to, jer bi se ogriešili o kanoničko pravo. Austrija igra opet dvoličnu ulogu.

— Kao uviek, Sire!

— Jednoč mi je grof Champigny saobćio, da ga Meternich vazdan salietava glede Ilirije, a navlaš glede Transavanuma. Uviek mu stavlja nove predloge. Sve mi se čini, kao da u Austriji težko pregaraju gubitak tih zemljišta.

— Znadu i zašto!

— A i moj uzvišeni gospodin punac car i kralj Franjo, kao da vruće želi zagospodovati opet tim krajevima, pa se u njima poziva i na naše rodbinske sveze.

— Posve razumljivo, sire!

— Već je dozvao i posredovanje Njezinoga veličanstva carice.

— A Vaše veličanstvo!

— Ja? . . . Da vam pravo kažem, nisam još na čistu, što da učinim. Nu kako vidite, nisam se bez vas za ništa odlučio.

— Hvala, Sire!

— Njegova ekselencija gospodin grof Champigny, — najavi medju portierom komornik.

Car učini rukom znak, da unidje.

I za čas pojavi se medju vratima visoki lik Champignyev, koji se duboko pokloni pred carem. Ministar je nosio pod pazuhom omašnu crnu listnicu, koju stavi na mali stolić, što je stajao do careva pisaća stola.

— Dobro jutro, Champigny! A što mi donosi danas ova vaša ominozna listnica? Mir ili rat? — našali se Napoleon.

— Jedno i drugo je samo u rukama Vašega veličanstva, — ulaska se grof.

— Ima li što iz Beča?

— Ima, — nekako će suztezljivo grof Champigny i pogleda maršala.

— Ne smeta, — reče car, koji je shvatio onaj pogled svoga ministra. — Pače meni je milo, ako bude i gospodin vojvoda Marmont nazočan, da čuje ono, što nam pišu iz Beča.

— Opet stare diple, Sire. Ona lija Meternich razpisao se radi Transavanuma, koji mu, kako se čini, ne da mirno spavati. A i grof Neipperg, koji je sinoć stigao iz Beča, nosi vlastoručno pismo na Vaše veličanstvo kao i na Njezino veličanstvo caricu, u tom pitanju.

— Pa što piše Meternich? — oštro zapita Napoleon.

— Stavlja razne predloge u formi kompenzacije. I da Vaše veličanstvo po svojoj volji izabere zamjenu.

— Nu šta velite na to vojvodo? — zapita Bonaparte maršala. Nije li to vriedno razmišljanja?

— Nije, Vaše veličanstvo.

— Vi to tako odlučno poričete, vojvodo? — primjeti Napoleon.

— Ja sam protivnih nazora, Vaše veličanstvo, — javi se sada Champigny. — Mislim pače, da je dužnost državnika predlog izpitati, pa sve što govori u prilog, a što protiv njega dobro promozgati i prema tomu rješitbu stvoriti.

— Ali u ovom slučaju je niečno riešenje odmah jasno kao na dlanu! — živo će maršal.

— Ne znam, vojvodo!

— Kako ne? Ta Austrija zna, što je izgubila s vojničkom Hrvatskom. Izgubila je sto hiljada ratnika, i to kakovih ratnika. Usahlo joj je vrelo, iz kojega je kroz stoljeća crpila glavnu silu svoje vojničke snage. I sve to bez ikakove nagrade ili obveze sa svoje strane. Jer onaj red i zapt, što ga je podržavala, bio je skroz u sebičnom interesu. I zato sada to naprezanje, ne bi li se opet dokopala toga po njezin ugled i njezinu moć neprocjenivoga blaga.

— Pa tko zna, da li se i ne će, — dobaci Napoleon, koji je sa zanimanjem pratio razgovor.

— Ne bojim se, Sire!

— A tko vam to reče, vojvodo? Vi zaboravljate, da je Meternich prvi državnik na svietu!

Napoleonovim licem preletilo je kod poslednjih rieči nešto slična na posmieh, koji je ostavljao iza sebe lagane

tragove ironije. I ta ironija našla je svoj odraz i na licu maršalovom i na onomu ministra.

— Da, austrijski! A njihova mudrost na osobitu je glasu! — Marmont će.

— Oprostite, vojvodo, ali ja ne mogu dozvoliti, da tako sudite o mojim austrijskim kolegama, koji su bez svake sumnje vrstni diplomati i koji imadu samo jednu pogriešku — —

— A ta je? — zapita Napoleon.

— Malenkost, Sire. Dobre misli dolaze im uvjek za dvadeset i četiri sata prekasno.

— Dosta šale, gospodo, — ozbiljno će Napoleon. — Razmišljajmo malo, što ćemo sada. Ja imam već svoje osnove s Ilirijom, odnosno Hrvatskom. Ali to je sve sitnjarija. Tu će zaigrati veći, jači interesi, pa treba dobro svaku vagnuti. I ja se slažem s vama vojvodo, da se držimo gledom Hrvatske one: beati possidentes (blaženi, koji posjeduju). I ja sam zadnji, koji bi ju laka srca dao iz ruku. Ali tu treba imati na umu i cjelokupnu politiku i prilike, koje često preko noći nastaju. Ja imam riešiti još velikih zadaća. Trebat će mi možda i moj uzvišeni tast, pa za to ne smijemo odviše nategnuti žice. Vi ste, vojvodo, u prvom redu vojnik, pa se za to i odmah laćate za balčak. Tu ima pravo moj dragi grof Champigny. Treba svaku dobro promozgati. Pa tako ćemo i mi. Nadjite, grofe, za Beč liepe rieči. Ali samo rieči! Vi me razumijete! Neka misle, da još nismo rekli posljednju. Dajmo im nade. Ta to nas ne stoji ništa. A medjutim vi, dragi vojvodo, spremajte tlo, da kod dáne zgode segnemo i preko Save.

Kada se je vojvoda dubrovački udaljio, primao je Napoleon dalnja izvješća svoga ministra.

XIV.

Na prostranoj tratini, što se živo zazelenila uz obalu Kupe, a preko puta njegove kuće, sjedio je jedno poslije podne gumbar Mikić i sukao gajtane. Sjeo je na prostu drvenu stolicu pod mladom vrbom, koja je svojim dugačkim tankim grančicama davala dosta slabu sjenu, i navijao niti konca i vunice na vito, okrećući pri tom omašno kolo.

Bila je nesnosna zapara. Poput olova težka zagušljiva omara razlegla se vazduhom, a vjetar kao da je sasvim sustao. Zemlja i kuće, u koje se uprle, jarke sunčane zrake sievale su od žestoke vrućine. Pa tako se i Mikić težko otimao driemežu, koji mu se tiskao na oči. Vędje mu se zatvarale, a kolo drndalo tupo, jednolično, rekao bi, da mu pripjeva uspavanku. Ponekad bi klonula gumbarova glava, ponekad mu se kolo skliznulo iz ruke, nu on se svaki put lecne, naglo se izpravi i široko se razgledav okolišem, stao opet žurnije okretati njime.

Nu najednoč izčezne driemež, kao da ga je bura odnesla i Mikiću se od radosti zasjaju oči pod nabreklim vedjama. Na razkršću iz tvrdje pojavila se pristara suhonjava žena. Iz hrpe dronjaka gledalo je njezino nabuhlo lice borama izbrazdano, a poput zrele smokve objesio se tupi, modrikasti nos nad debelim usnama, iza kojih se žutila dva klimava zuba. Sva udahtana gazila je žurno prašinu. Na mahove bi se potepla. Uz to je uviek nešto mrmljala izpred sebe ili tiho pjevuckala.

Bila je to ubogarka, prosjakinja, koja je molila po gradu milostinju i uz to zaslužila koji novčić gatanjem iz karata. Na lievoj ruci visio joj rogožar, u njemu ležale su dnu karte a bio je pun svakojakih izprošenih stvari. Gdje kad nosila bi u njemu i pletene ili kačkane čipke, koje je po kućama prodavala.

— Hvaljen Isus i Marija! — pozdravi ona gumbara, kada mu se je približila.

— Na vieke hvaljen Frankovićko! — odgovori gumbar. — Jeste li bili tamo?

— Ah, čekajte, dok sjednem! — I ona se spusti na travu. — Ne znam, koji je to danas opet djavo, ali noge su mi nekako trome. No, a što me gledate? Zar mislite, da sam pijana? Nisam, ne! — promrmlje ona i, uzevši iz rogožara malu bočicu skrhanim vratom, stala si natirati noge nekakvom tamnom tekućinom.

— A jeste li bili tamo? — zapita Mikić opet.

— Pa nego da sam bila. Vidite ovaj ocat dignu ona u vis bocu s krhanim vratom, to je pravi vinski ocat. Dala

mi ga gospa ašešorica, da si natarem noge. Uh! kakovo je to istom moralo biti vino!...

— No, pa što je? Kako je tamo?

— A šta bi bilo? Vrućina je danas, kakove ljetos još bilo nije.

— Odnio vrag vas i vrućinu! razljuti se Mikić. — Prokleta baba, kako se opet opila!

— Ma zašto se ljutite? Vi mislite da sam ja pijana? Nisam, ne! Popila sam samo za groš rakije, što mi ga utisnula u ruku gospojica Klarica. Oh, dobra dušice! Baš je to fina djevojka, — cmokne stara jezikom. — Crna kosa kao gavranova krila, a očice modre kao različak. Samo šteta, što voli drugog, a ne vas.

Mikićevo lice zacrveni se kao božur. — Šuti babo! — zaviče on ljutito. — To su gluparije.

— Nisu to gluparije. Ona voli mladog oficira.

— A tko vam to reče?

— A treba li tko, da mi to reče? Kada čovjek vidi vas i onog oficira, onda mu ne treba ništa više. Nije hvala Bogu Frankovićka jošte čorava. Bila sam i ja nekoč mlada. I da mi je bilo birati izmedju vas i onog poručnika privolila bih i ja njemu. Bih, Boga mi!

— A što mi to pripoviedate? Jesam li vas ja za to pitao? Ili sam vas zato slao onamo? Htio sam doznati, zna li za to stari Bosiljevac. Jer ašešor je još uviek i zborom i tvorom nepomirljivi protivnik novih gospodara. Mogao sam otići i sâm tamo. S Bosiljevcem pogodio bih se još kako tako. Ali me strah gospe Rozalije. Ona vidi čovjeku skoro u želudac. A meni bi trebalo i kako Bosiljevčevog sitniša. Poslovi slabo teku, a duga na pretek. Za djevojkom rastu zazubice mnogima, a zašto nebi i meni? I vidiš, baba, kroz tebe sam htio saznati, što oni tamo rade i da li znadu za Klaričino ljubakanje s oficirom.

— Nije to laka stvar, majstore! Tek iz daleka nastojala sam štogod dočuti. Ali gospa ašešorica bila je danas za čudo šutljiva.

— A Klarica?

— Ludo djevojče samo se zacrvenilo preko očiju, kada sam gatajući joj iz karata spomenula mladog oficira. Nu

gospa Rozalija uplela se namah i stala me psovati, da li ne znam pametnijega posla. I tako nisam mogla ništa, da saznam. Samo na čas, kada je gospa ašešorica otišla po taj ocat, pristupila je djevojka k meni, pa me plaho upitala, što je to stalo u kartama o mladom oficiru. I utisnu mi u ruku grošić, za koji kupih rakije. Oj, kako me liepo grije!

— Pa što ste joj odgovorili?

— Ništa nisam mogla, jer se je u to već vratila gospa ašešorica. Nu meni je bilo dosta, da znam, kako stoji djevojka s oficirom. Ma ne tarite si za to glave, majstore! Ta vi ste i onako prestar. Ne, nije to za vas! A imate li što za piti, tako sam žedna?

— U Kupi ima dosta vode! — otrese se gumbar srdito.

— A što se srdite? Zar sam vam ja kriva, što vas djevojka ne će? Nu dajte mi barem dvie krajcare, da kupim što za jesti.

— Znam, rakije! Drugiput; kada mi donesete boljih viesti. Kakav posao, takva plaća.

Mikić uze spremati svoj alat. I skinuvši gajtane s vita unese sve u kuću.

Frankovićka je časak gledala za njim, a onda se pružila po travi, podmetnuvši rogožar pod glavu. — Da, misliš, da djevojka nema soli u glavi. Za tebe, stari hintove, da podje? Bome te ni ja ne bih ovako matora! Eh, da mi je barem još mjerica rakije. Makar baš i vina i ono grije... grije...! — I stara zaspi. —

U predvečerje, tek što je sunce izginulo za dubovačkim gradom, pokuca Mikić na vratima Bosiljevčeve sobe. Umjesto odgovora izpade na vrata Klarica. Ugledavši gumbara djevojka se trgnu. Neko neprijatno čuvstvo zavlada njome u taj mah, kao da je iznebuha nagazila na kakova plazavca. I Mikić se smeo, kada se iznenada stvorila pred njim djevojka.

— Dobar večer, gospojice Klarice! — sabere se on brzo. — Je li gospodin ašešor kod kuće?

— Otac je u vrtu, — odvrati ona i pogleda na

stranu, jer ju je smeo pogled pun požude, kojim ju je promatrao Mikić. Ona je počela osjećati uz čuvstvo ogavnosti i strah pred kreveljavim gumbarom s Gaze.

— Je li sam?

— I majka je u vrtu. Izvolite samo k njima.

Mikić podje u vrt. Tu pod jabukom sjedio je Bosiljevac. Razgalio košulju i hladio si svježim povjetarcem jaka prsa i odbijao guste dimove iz zemljane lule na dugom višnjevom kamišu.

— Dobar večer, gospodine ašešore!

— Dobar večer, Mikiću! Nu, pa što ima nova u gradu?

— Svega i svašta. Odkako su ti Francezi ovdje, vazdan se što pročuje.

— Istina, sve se izmienilo, kao da to nije više onaj stari Karlovac.

— Da, nestalo je onih dobrih, starih navika. A ženski sviet kao da je zaboravio na stid i poštenje. Odkako došla ta francezka soldačija, sve je to kao zaludjeno. Biti će još svakake pokore. Bit će je i tamo, gdje nitko i ne misli.

— A odkad vi tako? Ta vi ste barem u službi slavnoga magistrata! — pogleda ga začudjeno Bosiljevac.

— Jesam, jer moram. S poslom se slabo što zasluži. Inače sam na vašoj strani. I još se dobro sjećam vaših rieči, što ste ih govorili onda, kada se dočulo, da smo došli pod Bonapartu. I kako ste onda predvidjali, onako se i zbiva.

— Istina, sve se nekako preokrenulo. Nu ja mislim, da su naše purgarske navike još uviek čvrste i da su riedki, koji ih se ne drže. Ljudi i više govore, nego što jest.

— Kako je zloban sviet, ne pušta ni najčestitije ljude u miru i naklapa i blebeće svašta.

— To su babji posli. Ja se za take trice ne brinem. U mojoj kući sve je u redu.

Tako mislim i ja. Pa za to me silno razpalilo, kada mi je stara Frankovićka pripoviedala, da vaša Klarica ljubaka s oficirom.

— To je laž! — plane ašešor i lupi lulom po klupi, da se je razbila na komadiće, a kamiš se slomio na dvoje.

Mikić misleći, da je taj udarac namienjen njemu, skoči s klupe.

— Nemojte odmah planuti, gospodine ašešore! Kako kupih, tako prodah. A rekao sam vam to kao prijatelj vaše kuće.

Nu Bosiljevac nije ga slušao više.

— Rozalijo, Rozalijo! — stane on zvati ženu.

— Evo me! — ozove se negdje medju grahom Rozalija.

— Odmah, da si došla amo!

— Ma za Boga, što se dogodilo? — prepane se žena, koja je dobrzala do muža.

— A što si to radila? Kako si na nju pazila? Zar si spavala, kada bi morala široko otvoriti oči i ne dopustiti, da joj se približi napastnik. Kako si mogla dopustiti, da djevojka dodje na jezike?

— Kakova djevojka?

— A zar imamo više neg jednu? Klarica!

— Klarica?! A tko ti to reče?

— Majstor Mikić čuo je govoriti po gradu, da Klarica ljubaka s oficirom.

— U ime otca i sina i duha svetoga! prekrili se žena. Isuse! A tko to veli?

— Zlobni jezici, koji uživaju, ako se mogu miešati u tudje poslove. A gospodin ašešor ima mnogo zavidnika.

— Pa recite majstore, što klepeću te rutave duše po gradu? — zapita ga Rozalija.

— Govore, da medju vašom Klaricom i poručnikom Pierrom nisu čisti poslovi, — izlane Mikić izprekidano.

— Pregrizli si jezik, majstore! Ajoj, moja Klarica! Moja čista i nevina djevojčica! A tko se je to usudio reći? Recite mi ga, majstore Petre, pa da vidimo da li ga ne će proći volja i nadalje zabadati svoju poganu jezičinu u tudje poštenje. Moje diete i nečisti poslovi!

Mikiću su potreptavale vedje pod Rozalijinim oštrim pogledom.

— Smirite se, gospo Rozalijo! Sad nije druge. I ja sam ih vidio zajedno ovdje u vrtu, pak...

Bosiljevac i Rozalija presenete se i razvale oči.

— I vi ste ih vidjeli? — zapitaše obojica skoro u isti čas.

— Ma tako, kao što sada gledam vas. Bilo je na Ivanje u ranu zoru.

— A gdje?

— Ma tu u vrtu pod ovom jabukom.

Bosiljevac namrštio mračno obrve, pa progovori stisnutim zubima:

— Pravo mi budi, zašto sam slušao ludu žensku glavu. Da je bilo na moje, bili bi prošli preko Save, pa ne bi bilo eto te sramote na moju siedu glavu.

— Nikolo ne bacaj tako težku osvadu na diete, možda ni krivo, ni dužno. Jer, ako se je i našla tu u vrtu s gospodinom Pierrom, to još uviek nije smrtni grieh, — branila Rozalija kćerku.

— Šuti, ženo! Ona je bila u ranu zoru ovdje s mladim francezkim poručnikom, a to je dosta, da osramoti nju, osramoti našu kuću. I da nije čestitoga majstora Petra, tko zna, kako bi to dugo trajalo, sve bez našega znanja.

— A možda je to bilo tek slučajno, bez svake namjere. Ja poznam naše diete i znam da nije kadro učiniti ništa, što bi svalilo sramotu na njezine roditelje. I samo čudno, — prihvati za čas, ošinuv gumbara oštrim pogledom — odkada je majstor Petar tako zabrinut za naš dobar glas?

— Šta se zadirkuješ u poštovanoga majstora. Treba, da mu zahvališ, što nas je još na vrieme upozorio na pogibelj, koja prieti dobrom glasu našega djeteta.

— Meni se sve to čini sumljivim. Jer odkuda to majstoru Petru? On veli, da ih je na svoje oči gledao. A odkuda ih je to mogao viditi? Samo s ulice kroz plot? A da li je baš častno i pošteno zavirivati kroz tudje plotove, to ne znam. I ja za to sve to ne vjerujem i velim ti, Nikola, ne prenagli se!

— Ja sam već odlučio. Taj Francez mora iz moje kuće, prije, nego se još gore zlo dogodi.

— Da, da, tako će biti najbolje, — povladjivaše Mikić.

— A šta se češete, gdje vas ne svrbi? — porugljivo se nasmieši Rozalija. — Čini mi se, da vam je veoma do toga stalo, da gospodin poručnik ode iz kuće. Nu upamtite, da taj kolač svejedno nije za vas. Što sam rekla jesenas, onoga se držim i danas.

Najednoč zašute svi, jer se je Klarica ukazala na vratima od vrta. Za čas približila se Klarica žurna koraka s malom košaricom na ruci.

Dolazak Klaričin pruži Mikiću dobru zgodu da se udalji. Stajao je već kô na žeravici u blizini Rozalijinoj. Pa za to se na brzo oprosti i izadje žurnim korakom iz vrta, još prije nego je Klarica stupila do roditelja.

— Jesi li nabrala mnogo graška mamice? — zapita ona i izvjedljivo zaviri u majčinu pridignutu pregaču.

— Baš si mi dobro došla ti nevriednice! ti nevaljanko! saleti Bosiljevac kćer oštrim glasom.

Djevojka pogleda u otca presenećeno i s očitim neshvaćanjem. Nije bila vikla čuti od otca oštrih rieči. Pa je sada široko otvorenim očima gledala u nj.

— Za to li te odhranih nevriednice, da pod stare dane sramotiš moje pošteno ime.

Klarici se zaliju oči suzami, ona probliedi na smrt. Usne joj se stale grčevito stezati i podrhtavati.

— A što sam vam skrivila otče? Ja znam da nisam učinila ništa, čega bih se morala stiditi.

— Kako nisi učinila? Zar se nisi sastajala s gospodinom Pierrom ovdje u vrtu?

— Klarica zadrhta u duši. — Jesam.

— Pa što ćeš više! Koliko puta rekoh ti, da se nepristoji biti djevojci na samu s mladićem.

— Mi nismo bili sami!

— Kako veliš? A majstor Mikić nije ništa spomenuo o komu trećemu — pogleda Bosiljevac pitajući u kćer.

— No vidiš! — reče Rozalija prema mužu. — A tko je to bio s vama Klarice?

— Bog!

Bosiljevac i žena mu ostadoše časak zapanjeni i nisu znali, što da odvrate na to.

— Da Bog! — nastavi Klarica. — Tako reče gospodin Pierre, kada htjedoh uteći iz vrta. Onaj koji sve vidi i čuje, slušati će i nas — rekao je on. I Bog mi je svjedokom, da vam sramote ne nanesoh. Osim, ako je ljubiti sramota!... doda ona sjetno i zamišljeno. A ja ljubim Pierra! — Živa rumen razlila se po njezinim obrazima, a oči su joj se zasjale žarkim svjetlom ljubavi čiste, svete. Kada je posliednja rieč prošla preko njezinih usana, čisto joj odlanulo. Sada nije imala više ništa sakrivati, sada nije bila više kriva pred roditeljima.

Od onoga ivanjskoga jutra tištila je ta tajna njezino srce, zavladao je njom nemir. Koji put htjela je, da si olakša nutrinu i da se povjeri majci. Nu uviek bi ju obuzela neka plahost, a navlaš stoga, jer se je bojala otčeve mržnje na Franceze. Ali sada, kada su već drugi, nezvani, skinuli š nje koprenu surovom i zlobnom rukom, kada su drugi nevriedni zavirili u srce njezino i u svojoj opakosti tu njezinu čistu i nevinu ljubav povlačili po kalu i blatu, morala je roditeljima odkriti ljubav svoju i povjeriti se njima. Ali je strepila, što će otac na to, što je njezin odabranik bio Francez.

Čuvši odlučnu i otvorenu izpovied kćerinu, stajao je Bosiljevac bez rieči. Njezino otvoreno priznanje, da ljubi Pierra, posve ga prenerazilo, uništilo. On se je još uviek nadao, da će se ona braniti. A sada evo ona sama izpovieda, da ljubi mladoga Franceza. Tomu se nije nadao. To ga je strašno ujelo za srce i to je sada bio ljuti žalac u srcu njegovu.

A mati?!... Ona je s blagim smieškom gledala u kćer. Ona se od svoje strane ne bi protivila ljubavi kćerinoj. Ta život ženin je ljubav! Ona se sjetila svoje mladosti, kada su i nju htjeli da udadu za drugoga neljubljena. Nu ona je već bila zavolila Nikolu, pa jednoga dana odbrusila svojima. „Ili Nikolina ili ničija!“

Nu za čas nestane iznenadjenje i pojavi se samo gnjev u Bosiljevca.

— Hu! Ženo, jesi li ju čula?! Ona ga ljubi! Ona ljubi Franceza! I ne žaca se, meni to u lice reći!

— Smiri se Nikola. Ta ona ga ljubi, ali se nije ogriešila. Ljubi Franceza! A pita li srce za krstni list? Prava ljubav, ta dodje, da ni sam ne znaš kako, Jesi li ti pitao što sam, kakova sam? Srce ne zna za nikakove mudrolije, ono samo pravi kuc... kuc... kuc! Jesam li ja pitala što si ti? Nisam. Ugledala sam te i zavolila!

— A koji je djavo i tebi, ženo!... Ta da te ne poznam, posumljao bih, da je i tebe sve pod stare dane zaludilo ono francezko golobradče. — Nosi mi se izpred očiju ili će biti zlo - okrene se kćeri, stisnuvši zube u gnjevu.

— Idi diete u kuću — pogladi mati po glavi kćer koja se tresla od plača.

Klarica ode plačući.

— Ta Nikolo jesi li sašao s uma?

— Da jesam ne bi ni bilo čudo. Ta nesretna francezka kuga evo što je učinila iz moje kuće.

— Dosad još ništa zla — ukori ga žena. — Pače obratno. Nemamo li baš Francezu, nemamo li baš gospodinu Pieru zahvaliti, da si ti medju nama?! Da je bilo na Tomićevu, koji je Hrvat, ti bi sada negdje trunuo po tamnicama, a mi sinje kukavice, plakale bi za tobom.

— Bolje i to, no da doživih tu sramotu! Kako ću sada Karlovčanom na oči, kada znadu, da moja kći ljubaka s Francezom.

— Ja sam sjegurna, da Pierre nije kadar ništa nepoštena učiniti. On će našu kćer oženiti.

— I ti zbilja misliš, da ću ja svoju kćer dati za Franceza?

— A zašto ne bi, ako je on pošten i čestit i ako od toga zavisi sreća našega djeteta.

— Nikad! — odrješito će Bosiljevac.

— Nikad je velika rieč, Nikola.

— Nikad, velim još jednom! — zagrmi Bosiljevac. — I ja ću odmah svemu učiniti kraj. Taj Francez mora iz moje kuće.

— Ali pomisli, da si mu dužan zahvalnost.

— Zahvalnost da, ali ništa drugo. A najmanje to, da

mu žrtvujem svoju kćer, svoje pošteno ime. I znaš ženo! Dosad je uviek bilo na tvoju. Učinio sam to rado. Ali ovoga puta tvrd sam kao kamen. Svoju ću volju i izvršiti. Ne ću da budem nezahvalan i za to ću mu mirno reći, da nama nema više obstanka pod istim krovom. Pa ako je tako pošten čovjek, kao što ti veliš, on će ne oklievajući seliti odavle. A ako nije, e onda i ja znam, što mi je činiti. Hu! Bosiljevac i Francezi! To je baš kao vatra i voda!

* * *

Bosiljevac je žurno otišao iz vrta i upravio korake ravno u Pierrovu sobu, koga je zatekao kod prozora, kako promatra tumbase krcate žitom, koji su mirno plovili nuz Kupu i pričinjali se u večernjem sutonu kao ogromne patke.

Poručnik se nemalo začudi ugledavši Bosiljevca. Bilo je to nešto neobična, jer inače nije bila navika ašešorova da zalazi k svome stanaru. Bez sumnje je bilo nešto izvanredna, što ga je danas dovelo k njemu.

— Dobar večer — pozdravi Bosiljevac unišavši.

— Dobar večer gospodine ašešore. To je u istinu riedka sreća — odzdravi poručnik i, dohvativši stolicu, ponudi mu da sjedne.

— Hvala liepa, ne trudite se gospodine poručniče. Ono nekoliko rieči, što imam s vama da progovorim, mogu i stojeći obaviti.

— Molim liepo, stojim na službu.

Prijaznost i učtivost mladoga Franceza, zbuni i smete ponešto Bosiljevca. I zato će on polako i nesigurno.

— Danas sam doznao nešto, što me je trgnulo iz moga mira.

— A što, molim vas?

— Da vi gospodine poručniče imate sastanke s mojom kćerju — izgovori on namrštenim licem i tako brzo, kao da se hoće riešiti nečega, što mu je vrlo neugodno.

Pierre se zacrveni.

— A tko vam je to odao? — upita on naglo.

— Doznao sam, a to je glavno. Tko mi je to rekao

ne spada na stvar. Nu svakako netko, koji vas je svojim očima gledao i zato posve vjerodostojan.

— Ali to ipak nije podpuna istina — živo će mladić.

— Kako, zar se niste sastajali s Klaricom u vrtu?

— Jedan put da. Bilo je to na Ivanje u ranu zoru, I to nije bilo naumice, niti dogovoreno. Našli smo se i nesluteći.

— Ali i taj jedan put dostajao je, da mi diete dodje na jezike i da cieli Karlovac govori o tom, da nisu čisti poslovi s Vama i Klaricom. Još nikad nije bilo ljage na mome imenu, a sada moraju ove moje sjedine da podnose tu sramotu!

— Hulje nijedne! — plane Pierre. — I oni se usudjuju baciti i sjenu tako gadne sumnje na gospojicu Klaricu. Na toga čistog i nevinoga angjela! A evo mojom častničkom riečju jamčim vam, gospodine ašešore, da moja usta nisu nikad izrekla ni jednu rieč pred vašom kćerkom, koje bi se trebao stiditi. Ja ljubim vašu kćer i pogrieših u toliko, što ne dodjoh do vas, da vam otvoreno izpoviedim svoja čuvstva. Sav naš grieh sastoji se u tomu, što se nenadano bez ikakog utjecaja sastadosmo u vrtu. Ono ivanjsko jutro duboko mi se usjeklo u srce, a bio je to najsretniji dan moga života. Ja ljubim vašu kćerku iskreno i sa žarom, kojim samo mi južnjaci kadri smo ljubiti. A namjere su mi čiste, poštene. Ni mišlju se nisam nikad ogriešio o čast vašega djeteta. I volio bih kao nedostojnik sâm si slomiti svoju sablju, da ju nikad više ne opašem, ma da sam vojnik dušom i tjelom, nu da budem nevriedan gospojice Klarice. Tek jer sam znao, da niste skloni Francezom, to me je suzdržavalo, da vam već prije otvoreno ne rekoh sve. Sada su zlobni jezici izazvali moju izpovied. Nu ujedno mi to nalaže, da smjesta ostavim vašu čestitu kuću, i da tako učinim kraj svim brbljarijama.

Bosiljevac slušao je mirno mladoga poručnika i razna čuvstva su ga kod toga obilazila. Slušajući iskrene i vatrene rieči Pierrove, kao da se je stao topiti led u njegovoj nutrini. I da je mladima bilo taj čas stupiti pred njega molbom, da ih blagoslovi, on bi to bio i učinio. Ali to je bilo samo na čas, jer se namah opet pokrenula u njemu

stara mržnja na Franceze. I on se sjetio, da ti ne idu pred lice Božje da se vjere, već pred njihovo drvo slobode, pa umjesto prečastnoga Hanžića, sklapa brakove sudac Kreč.

I najednoč nestade tih dobrih osjećaja, kao da ih je odbrijao ljuti sjevernjak. U njemu ostade tek ugodno čuvstvo, da ga je mladi Francez riešio svakako neugodna posla reći mu, da se seli iz njegove kuće. On sam došao je njegovim željam u susret. Imala je dakle ipak žena pravo. Mladić je dobar i pošten. Sve je to istina, ali on je Francez, a to je dosta!... Nu ipak će prijaznije, ako i vrlo sustezljivo.

— Hvala vam gospodine poručniče, što ste toli uvidjavni.

— Nemojte hvaliti gospodine ašešore za ono, što sam dužan učiniti, u prvom redu radi gospojice Klarice. Za me nema više povratka pod vaš častni krov, osim kao vjerenik vaše kćerke.

— To je nemoguće — plane Bosiljevac, a obrazi mu se zarumene.

— A zašto gospodine?

— Svaka čast vama gospodine poručniče, a ja znam i to, da sam vam zahvalnost dužan, ali vi ste Francez, a ja Francezu nedam svoje kćeri,

— I to je sav moj grieh?

— Za mene velik i odviše.

— Pa i vi svi postali ste Francezima.

— Bože nas oslobodi toga! Ja sam se Hrvat rodio i Hrvatom ću umrieti. Tako mora i moja kći. Francezi smo pod moraš, ali naše duše nisu, niti će ikad biti francezke. Pa doći će i tomu jednoč kraj. I zato ja ne dam svoje diete Francezu, pa da bi ona sama bila na svietu i da š njome izumre ljudski rod. Ta kosti mojih djedova potresle bi se u zemlji! A vi ne zamjerite! Ja se ne znam cifrati i prenavljati. Što mislim ono i kažem.

Dok je Bosiljevac to govorio, sve veća bljedoća prekrivala je rumene obraze Pierrove. S rumenilom nestade š njih i onoga blaženoga smieška, a na njegovo mjesto zasjela težka sjeta.

— I ništa nije kadro promjeniti vašu odluku? — zapita glasom koji je podrhtavao.

— Ništa.

— Ni sreća vašega djeteta?

Za tren opet podrma nešto nutrinom ašešorovom. Nu to je bilo časomice i kratko. Onda se trgne i reče naglo: Pa ne će biti najveća nesreća, ako ostane starom usidjelicom.

— Vidim tvrd ste, gospodine ašešore. Premda mislim da je ona ljuska najtvrdja u kojoj se krije mekano i dobro zrno. Pa to čini, da ne očajavam. A jedno vas samo molim, ne silite gospojicu Klaricu da podje za drugoga.

— Siliti ju ne ću. Kratiti joj mogu. Ali silit, ta gdje bih imao srca!

— Hvala vam gospodine ašešore. Više ne tražim — toplo će Pierre. A drugo će dati Bog — doda on tiho.

— Vidim, pošten ste čovjek — ponekud mekše će Bosiljevac. I da niste Francez, ne bih si poželio boljega zeta. Ništa ne zamjerite! Lahku noć.

I još kada je došao u svoju sobu, sveudilj je promišljavao o tom, kako je taj mladi Francez valjan i pošten mladić.

XV.

Na velikoj gvozdenoj vagi, što je visila sa stropa, vagao je Duginos kolače žutoga voska, što ih je pridonosio Stipe. Bili su taj čas sami u radionici.

— Šestdeset i pet funta i tri lota, — reče Duginos, namjestiv težki gvozdeni utez u slici kruglje na željeznoj šibki, na kojoj su bili zarezi, koji su označivali težinu.

— Da toliko mora da bude! — Stipe će.

— Nu, to nam ne će biti dosta. Zašto nisi više nakupovao?

— Nije se dalo, gospodine majstore!

— Kako to?

— Nema ga sviet.

— Šta ga ne bi bilo, — mahne Duginos rukom. — Reci radje, da se nisi dosta ogledao za njim.

Stipe se zacrveni.

— Oprostite, gospodine majstore, — uvriedi se mladić — nije moj običaj govoriti neistinu.

— Alaj, alaj! Ta valjda smijem i ja što reći.

— Kako da ne smijete, ta gazda ste mi. Nu ipak daje mi se na žao, što me krivite s nemara.

Duginos promrmlja nešto i htjede da podje, ali ga sustavi Stipe.

— Gospodine majstore, — progovori mladić — htio bih vas nešto zapitati.

— No?

— Vidite, gospodine majstore, ja već dulje vremena opažam, da niste više prema meni onakovi, kakovi ste bili prije. Nu de, recite mi po duši, zar vam nisam više s voljom?

— Ma, što to pitaš?

— Bože moj, kako da ne pitam, gdje danomice vidim, da vam ništa nije pravo, što uradim. I to mi je težko podnositi. Ta prije bili ste mi dobri kao otac, a ovo posljednje vrieme kao da ste me zamrzili.

— I ti bi se čudio, ako sam se promienio? — zapita sada Duginos, koji je namrštena lica slušao Stipu. — Ta ovo poslednje vrieme kao da je sam djavo u te ušao. Praviš mi samo neugodnosti i neprilike na sve strane.

— Ja?

— Da ti!

— Ne znam gdje i kako, gospodine majstore.

— Ne znaš! A misliš li ti, da mi je ugodno gledati, kako se vladaš spram gospodina Martinvilla.

— A to je dakle? Ta stara francezka nacifrana luda je po sriedi?

— No, ne imam li pravo! Zar se ovako govori o takovomu gospodinu i mome prijatelju?

— Vaš prijatelj, gospodine majstore! Sve se bojim, da će biti previsoka ciena, kojom će te morati platiti to prijateljstvo, — razbudjeno će Stipe.

— Šta se ti to usudjuješ. Ta valjda ne ću u tebe pitati dozvole, s kime da se sprijateljim, — razsrdi se Duginos.

— Znam, da mi to pravo ne pristoji, pa mi zato nije ni na kraj pameti što takova. Nu jedno samo ne

pojmim, kako je vas, inače tako pametna i razborita, taj Francez mogao tako zaluditi,

— Gle ti derana zelena, sada postaješ još i bezobrazan! — zaviče Duginos i začme puhati kroz nosnice kao mačak, kada se ga draži.

— Stara je stvar, da je istinu neugodno slušati — ne dade se smesti mladić. — Ali što je istina, istina je, pa mir i Bog. I ja ne znam, kako da okrstim vašu sliepost za sve, što se tiče toga Franceza. Inače bili bi već davno opazili, kako se on neprestance vere oko gospojice Nežke. Uf! Najvolio bih ga sgnječiti na kolač, ma evo ovako, uprav ovako! — i on stisne svoje pjesnice.

— Pa ako se vere, a što se to tebe tiče? — razdraženo će Duginos.

Stipe izbulji oči i probliedi.

— Oh, imate pravo! Šta se to mene tiče! Ta vi ste joj otac ... A ja ... ja nisam ništa! — i težak uzdah ote se njegovim jakim prsim. — Ali gospodine majstore, vi ne mislite valjda prodati svoje diete?

— Pa zašto ne bi moja kći postala gospodjom nadzornikovicom?

— I vi biste imali dušu, — pogleda mladić pun očaja u medičara.

— Svakako je bolje postati gospojom nadzornikovicom, no gospom majstoricom.

— O, sveti Bože! Dakle vas je u istinu občinio taj Francez! — klikne Stipe. — O, slutio sam ja to namah, da dolazkom toga izmoždenoga majmuna ulazi zloduh u tu kuću. Oteo vam je pamet, pošteno ime, a sada će još ...

— Momče suzpregni svoj jezik! — plane Duginos, komu je krv oblila pune obrijane obraze — ili ću te ovako, — i on digne ruku.

Nu Stipe se toga ne uplaši, već kako je zašao u vatru, nije bilo ništa u stanju da ga suzdrži. Pa zato nastavi bezobzirno:

— A što inače, nego da vam je oteo pamet, jer kome drugomu za volju, po čijemu nagovoru, već njegovomu, promienili ste svoje staro pošteno ime Duginos, koje

su toliki vaši predji u časti i poštenju nosili, u nekaki Duquenois.

— Šuti! ... Šta ti razumiješ, što je politika.

— Nu, ako je to politika, da čovjek pljuje na ono, čime su se njegovi stari dičili, onda ne ću ništa ni da znam o politici. I zar mislite, da nije cielomu Karlovcu na ruglo onaj Duquenois na vašemu cimeru. Ta svoje staro pošteno ime ne bih dao ni za sve carevo blago, a vi ga evo odbaciste kao staru iznošenu cipelu. A sada ste još naumili, da mu žrtvujete svoju krv, svoje diete! Ali presjesti će taj zalogaj musjeu... hoće, zato vam jamčim ja!

Ove poslednje rieči izgovarao je Stipe naglo, izprekidano. Sav je drhtao od unutarnjega jara, a crne oči sjekle su kao najljuća posjeklica. Pomisao, da bi Nežka mogla postati Martinvillovom ženom, učinila ga posve mahnitim.

Duginos je široko razrogačenih očiju slušao mladića. I silno se začudio, što se je to dogodilo iz mirnoga i tihoga Stipe. Nu kada je ovaj zašutio, reče porugljivo:

— Glupane, baš ću tebe pitati, što mi je činiti.

— Ako ne ćete mene, ali hoćete Nežku. A ona nije tako luda, da za volju praznomu naslovu žrtvuje svoj mladi život.

— Jezik za zube! Sada mi je već dosta! Kakovo je to ponašanje spram svoga majstora. Zar ne znaš naše cehovske regule, po kojima te mogu zvati pred našu ladicu na sud dobrih ljudi? Zar ne znaš da tebe, kalfu, ja majstor mogu potjerati iz službe bez običajnoga odkaza? Da nisam dužan čekati na kvatre, da ti odkažem službu, ako si se kao kalfa ogriešio o dužnu pristojnost i pokornost prema svome majstoru? I da nisi bio u kući, kao da pripadaš k nama, učinio bih to — ali ovako ne ću da ti učinim tu sramotu, već ću čekati na običajni rok, da ti odkažem.

— Nije nuždno, gospodine majstore. Kada niste više s menom zadovoljni, zašto da se jedite uviek, kada me vidite. Mogu ja otići i prije. Znam, da sam musjeu na putu. Pa dobro. Maknut ću mu se. Ali se ljuto vara ta stara luda, ako misli, da će mu onda biti slobodnije ruke. Ne on, već ja ću biti slobodniji. Ne ću se trebati na ništa obazirati. A ovako se radi vas često suzpregnuh. I slobodno mu recite, gospodine majstore, neka me se čuva; jer ne daj Bože, da mi dodje pod ruke. Upamtit će, što su dalmatinske šake. Hoće, tako mi svetoga Stjepana mučenika! — prietećim glasom govorio je mladić i kao za podkrepu svojih rieči uhvati jedan vošteni kolač i smrvi ga na sitne komadiće i žurno izadje iz sobe.

Duginos, ili kako se je sada pofrancezio Duquenois, gledao je za mladićem i mislio:

— Gle ti goropadna dječaka! Pravo reče Martinville, taj se mora maknuti iz Karlovca, inače će počiniti još kojekake ludorije i pomrsiti mu sve račune. Nu napokon to je njegova stvar, neka si ga skine s vrata, kako znade. Ja sam svoje učinio i očistio mu put, dalnje je njegova briga. Imat ću dosta posla, da Nežku na to pripravim. Glavna je potežkoća djevojka. Ja ću učiniti svoje, ali siliti ju — to ne mogu.

I Duquenois podje da potraži kćer. — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —

Nežka bijaše u dućanu, gdje je slagala nešto po ormarima, kada udje Duquenois.

— Što ti radiš ovdje? — zapita on.

— Prebirem medenjake.

— Ti si uviek dobro i marljivo diete — prijazno će medičar i pogladi kćer po obrazima.

Nežku iznenadi ljubežljivost otčeva. Ma da ju je otac silno volio, riedko bi je mazio. I ona razdragana njegovom nježnošću poljubi ga u ruku. A ujedno odluči taj zgodan čas izrabiti u svoje svrhe.

— Ja bih vas nešto molila, dragi otče! Smijem li? — reče privinuvši se uza nj i milujući ga po licu.

— A što, drago diete?

— Ponajprije mi obećajte, da mi ne ćete molbu odbiti.

— Ako tražiš štogod pametna, te ako mi bude moguće, — odvrati medičar, koji je pomišljao, da mu diete zaželjilo možda novo odielo, ili kakav novi molitvenik.

— O posve lako.

— No, pa da čujem.

— Molim vas, otče, sbacite onaj novi cimer s naše

kuće, — molećim glasom reče djevojka, a njezine velike sjajne oči podupirale su tu prošnju.

Medičar se smrkne i gotovo surovo odrine kćer od sebe.

— Kakove su to ludorije? — strogo će on.

— Učinite mi to za volju, otče! Liepo vas molim.

— Ni rieči više o tom!

— Vi ne znate, otče, što ja pod tim trpim, — drhtavim će glasom djevojka i suze navru joj na oči.

— Ti?! A zašto?

— Vi ni ne slutite, otče, kako mi je težko pri duši, kada gledam taj Duquenois na našoj kući. Oh, da vidite kako se svatko, koji prolazi pokraj naše kuće, obazire na nju. Da vidite porugljivi smiešak, kojim motre naš cimer. Pa jučer, kada sam išla iz crkve i prolazila kroz svjetinu, čula sam iza sebe smieh i šaputanje. A svaki takav smieh ujeda me baš u srce. Nikad mi se nije na žao dalo, ako bi mi dječaci, kao na porugu moga imena, pokazivali duge nosove! Ta to ime Duginos pošteno su nosili naši stari i nisu ga se stidjeli, pa zašto da ga mi odbacimo. Ovo sadanje ne mogu da podnesem. Vratite nam, otče, opet staro ime! — i djevojka pruži sklopljene ruke prema otcu.

— Ludo diete, tko te je to opet nabrkao? Znam, da to nije u tvojoj glavi niklo. To mora, da su Stipini prsti.

— Nisu, otče!

— Ej, šta ćeš ti meni reći. On i nitko drugi podstrekao te na to. Nu ne će više dugo.

— A što to govorite, otče? — prestravi se djevojka.

— Ne će više dugo, — ponovi Duquenois. — Nije mu dosta da svakom sgodom vriedja i pravi psine gospodinu Martinvillu, tome čestitomu čovjeku, već sada huška i draži tebe spram vlastita otca. O da sam samo slutiti mogao, da takovu zmiju u njedrima nosim.

— Krivo mu činite, otče! Ni jednu jedinu rieč nije mi o tom progovorio.

— No, a zašto ga onda braniš? Ali izbij si ga iz glave! Ti si što boljega zavriedila. S njime sam svršio i on ostavlja za četrnaest dana našu kuću.

— I vi ga tjerate iz kuće, otče? — promuca ona, dok joj je na obrazima izbilo bljedilo, a oči su joj se zamaglile od suza.

— Kamo sreće, da sam to učinio prije, — produži medičar. — I ponavljam ti, mani ga se, pa slušaj moju ozbiljnu rieč. Ti znadeš, da mi je gospodin Martinville prijateljem, pa ga i ti susreći prijaznije nego dosele. Ne bih rado, da mi se opet potuži na tebe. Jesi li me razumila? — reče i ostavi kćer samu.

Nežka stoji usred sobe i kao da se skamenila. Okupio ju takav osjećaj boli, kakova dosad nije poznavala. Ona se trgnula, kada je otac spomenuo Martinvilla. I najednoč osjeti neugasivu mržnju prema tome Francezu. Jer doista, on i nitko drugi, podstrekava otca prema Stipi.

Ona mu se je uviek rugala smatrajući ga starom umišljenom ludom. Ali od toga časa postade joj tako odvratan, mrzak. Njegovo udvaranje nije nikad uzimala ozbiljno, ono joj se pričinjalo smiešnim. Otčeve rieči razbudile su u njoj pomisao, da bi on mogao biti toli lud da misli, da bi ona mogla postati njegovom ženom.

Nu tome neka se nâda. Nema te sile, koja bi ju razstavila sa Stipom. I čvrsta neslomiva volja okupila ju, boriti se za ljubav svoju nepokolebivo, ma prepatila i najveće kušnje. I očima razblistanim od suza pogleda na nebesa i stane moliti:

— Bože, Bože, daj mi jakosti, budi mi milostiv!...

XVI.

Tiha, ljetna kišica sipila na polju. Obzorje se prevuklo sivim oblacima, nigdje ne bijaše na dogled ni tračka plavomu nebu. Svakud, kuda oko dosiže, samo težki, žuti i sivi oblaci, koji su zamračili nebo. Ta tiha ljetna kiša čini, da spuzuje s krovova karlovačkih gradjana, ona gusta, žuta prašina, koje su ono doba bile pune karlovačke ulice.

Do prozora u dućanu stajaše Nežka i prislonivši čelo uz staklo uprla pogledom na nebište, što se sivo, tmurno razastrlo nad Karlovcem.

U sobi je tišina, samo se čuje tikanje ure na zidu ili zvrndanje muhe, što bi proletila sobom.

Djevojka zaronila u misli o svome zlom udesu. Da,

ciela njezina nutrina bila je sada pustinjom, po kojoj je ona lutala sama, bez nade, da će naići na zelenilo oaze, koja krije u sebi izvor života, njezine ljubavi.

I tko zna, kako dugo bi se bila podavala svojim turobnim mislima, da nisu zaškrinula vrata, što su vodila iz dvorišta u dućan. U sobu ulazio Stipe. Na bliedom licu, kao od mramora, odrazivala se duboka sjeta. Upale oči bile su mu okružene crnim kolobarima.

Opaziv ga Nežka, probliedi i ona. Iza onoga nesretnoga razgovora s otcem nije bila na samu s mladićem. Oboje kao da su se plašili toga. A sada nadjoše se na samu i pogledi im se susretoše. U tim pogledima odrazivale su se sve težke patnje, što ih ove poslednje dane prepatiše njihove mlade duše.

Stipe pristupi djevojci.

— Nežko! — sazove on tiho.

— Čujem, — digne ona plaho oči k njemu.

— Nisam imao ni sna, ni počinka, tako mi je težko pri duši.

— Mislite samo vama? — s tihom tugom će ona.

— A već sutra poći mi je, — produži on muklo.

— Već sutra?! Bože, kako je to brzo došlo.

— Te dvie nedjelje odjuriše, kao da ih je bura gonila.

Tu zašute. Samo se čulo jednolično odmjereno tikanje ure sa zida.

— Nemam nigdje mira, takova me tuga obuzela, kada pomislim, da ću ostaviti kuću, koju sam smatrao kao dom svoj. Nu sve to pregorio bih, samo da mi se nije dieliti od vas, Nežko.

Njezini obrazi zarumene se živim rumenilom.

— Ja ću otići, a vi ćete me zaboraviti, — nastavi on.

— Kako to samo govorite, Stipe, — prekori ga ona. — Ja vas ne ću nikada zaboraviti. Ma kuda vi krenuli, ja ću na vas misliti po danu i u noći, u svakom času uviek i uviek!

— Nežko! — sav uzbudjen će mladić. — Govorite li vi istinu, ili tek za to, da mi olakšate odlazak?

— Što to opet govorite!

— Oprostite, ne uvriedite se zato. Nu laglje ćete me razumjeti, ako vam rečem, kako to boli ovdje, — prisloni on ruku na prsi. — Kako to žestoko pali i srce samo da mi ne prebije grudi. Nežko! Ta prije, nego što se razstanemo, ni ne smije da ostane, što tajna medju nami. Vi znate, da vas već kao dječarac zavolih. I sve sam uviek samo o tom mislio i snovao, da mi danas sutra budete ženom. Od te misli ne odstupih nikad. Pa ako vam i ne izrekoh riečima, da je to srce vaše, nisam toga nikada posve prikriti mogao. I bilo mi je tako liepo, bio sam sretan i veselo gledao sam u buduće dane. Mislio sam, da ništa mojoj sreći ne može stati na put. Nu — škrinu mladić svojim jakim zubima, — dodje ta francezka napast u kuću, kuga ju ubila i moj mir ode netragom.

Nežka stoji mirno i samo mu gleda u oči. Stužila se i ona, a ipak joj sretan smiešak zaigra oko ustiju.

— Zar sam mogao mirne duše gledati, kako taj Francez svakim korakom uhodi za vami?

— Pa mogli ste ga pustiti da uhodi, koliko ga volja. Pita se, jesam li ja vama dala povoda, da vas to uznemiri? Čini mi se, da nisam.

— I niste! Nu meni se zapalila krv gledajući, kako vam se namiče. Sada mi je, da poludim, što on ostaje pod istim krovom s vama, dočim je meni otići od vas.

— Pustite ga! Istina, u te sove oštar je kljun, ali nisu ni moje pandje tupe, — odriješito će ona.

— Znam, da je u vas odvažnosti. Nu mene obuzimlje ipak veliki strah.

— Ne bojte se za me. Kada me nije uhvatio sokol, ne će me lje ni ugrabiti sova.

Stipe se nasmieši.

— Martinvilla se ja ne bojim. Više gospodina majstora. Sve me je strah, da vas kako ne premami.

— Otac?

— Da.

— On me ne će siliti.

— To je i meni rekao. Ali tko zna.

— Ne, ne. Tu mu činite krivo. Nu došlo, što došlo, ja ostajem čvrsta.

— Nežko, ti me u istinu toliko ljubiš i ti ćeš odoliti napastima, — zapita on živo i razžarenim očima pogleda u nju.

— Hoću, jer te volim više, no sav sviet, — zašapće ona.

On je ogrli.

Ona se nije otimala. Sagnula je glavu i sva sretna prislonila se o njegove prsi.

A Stipe privuče je svojom mišičavom rukom još čvršće k sebi. I s njegova lica nestade bliedoće, već se prelila jarka rumen, kao da mu je sva krv pojurila k licu. Skoro bez daha stane šaptati:

— Ti si moja! Ti si moja!

— Do groba! — još tiše će ona. I u žarkom cjelovu nadjoše se njihove ustne. — — — — — — — — — —

— Sacrebleu!... Monsieur Duquenois!... Monsieur Duquenois!... — zapišti taj čas Martinvillov glas s vratiju, odakle je već neko vrieme zavirivao u sobu. I on jurne unutra vitlajući po zraku štapom od bambusa, koji je imao na držku kruglju od slonove kosti.

Stipe izpusti Nežku, koja je sva rumena u licu oborila pogled. Prekrstiv svoje kriepke ruke preko širokih prsiju upre mladić prkosan pogled u nadzornika.

— A što krieštiš, stara kreštelice? Rastu li ti možda zazubice? — naruga se on.

— Gospodin Duquenois! Gospodin Duquenois! — vikaše Martinville bjesomučno, mienjajući boje kao kameleon.

— Ma eto me! Za Boga dragoga, a što je? — začuo se njegov glas i sav zadahtan donjiše se medičar u sobu, brišući si rubcem znoj, što mu je plazio niz njegove tuste obraze.

— O škandal! Velim vam: škandal! Kolike li drzovitosti!

— Gospodine, ja ne razumijem ništa. Govorite jasnije, što se sbilo?

— Našao sam golubove, kako se grle i cjelivaju.

— Tko?

— Gospojica Nežka i taj tu! — pokaže nadzornik prstom Stipu.

— Nego će se valjda s tobom, stara ludo! — ujede ga on.

— To mi je dakle hvala, što sam te kao svojega držao godine u mojoj kući, da mi zavadjaš moje nevino diete, — obori se Duquenois na Stipu.

— To je laž! — plane Stipe.

— Ne budi drzak, momče! — plane i medičar.

— Klin se klinom izbija. Na ljutu rieč, ljut odgovor. Ja poljubih gospojicu Nežku, ali s njezinom dozvolom,

— Istina je, otče, — potvrdi tihim glasom Nežka odignuv zastidjeni pogled.

— I ti se ne stidiš to priznati? — uzruja se medičar.

— Ja volim Stipu, pa hoću biti samo njegova ili ničija.

— Šuti i tornjaj se u kuhinju, tamo ti je mjesto! — zavikne on.

Još časak ostade Nežka stajati, ni da bi se ganula. Onda podje lagano prema vratima. Uzdigla je duge trepavice i zagledala se turobnim pogledom u oči mladiću. Te su se oči bile razblistale od suza. I iz Nežkinih očiju vrcaju krupne suze bistre kao a l e m. Bilo je težko tim mladim srcima na razstanku. Nijedna zlatna zraka nade, nije im razsvietljivala obzorje budućnosti. Započetu borbu oni će nastaviti, nu tko zna, hoće li njihova ljubav izaći pobjednicom. Svaki će od njih ostati tvrd, kao stanac-kamen. I njezine oči zalite suzama govorile su: Ne očajavaj. Tvoja sam i tvoja ću biti. Imaj vjeru, kao što i ja vjerujem u te. I ako nas razstave tielom, naše duše, naša srca nam razstaviti ne mogu.

A on je dobro shvatio taj pogled. I njegove oči govorile su rječito, da ju je razumio. Iz njegovih blistavih, plamsajućih očiju čitala je jasan odgovor: Budi postojana! Naša će ljubav pobjediti. A dotle neka te čuva Bog!

I spuštenim rukama izčezne Nežka na vratima.

— A ti pokupi s mjesta tvoje stvari, — mrko nastavi Duquenois, — pa se nosi iz moje kuće. I da nisi više prekoračio moga praga.

— Kako vam je s voljom gospodine majstore. Hvala

na svemu i dobru i zlu. I Bog vam dao svaki blagoslov. A s vremenom ćete si možda promisliti. Nu bilo, kako bilo, kratiti nam možete da budemo svoji, ali da se ljubimo, to ne možete! Pa zato s Bogom ostajte!

I kako je prošao pokraj Martinvilla ošinu ga očima, da je nadzornika zazeblo u duši.

XVII.

— Vi ste me pozvali, presvietli, — reče fra. Andrija, poljubiv smjerno biskupski prsten, što se je blištio na Vrhovčevoj desnici.

— Da imam ti, sinko, što šta izporučiti iz Beča, — odvrati biskup.

Vrhovac se prije tri dana povratio iz Beča, kamo su ga pozvali polovicom srpnja. A vratio se zlovoljan, zamišljen. I fra. Andrijinom oku nije to izmaklo.

— Ovaj put je vaša presvietlost cielih osam dana boravila gore.

— A utukoh to vrieme bez ikakve koristi. Obijao sam pragove od Poncija do Pilata, a ipak na koncu Martin iz Zagreba, Martin u Zagreb.

— Vaša presvietlost bila je i kod dvora, ako smijem pitati?

— Bio sam svagdje. I na dvoru i kod Meternicha i drugih ministara. A za ono, što sam čuo, nisu me marili po toj ljetnoj žegi vući gore u Beč. Mogoh posve liepo to vrieme ovdje u Zagrebu ili u Golubovcu sprovestl. A znaš što, sinko, oni gore nisu s tobom ni najmanje zadovoljni.

— O sveti Franjo Asiski! Nisu zadovoljni, a ja činim, što najviše mogu, — uzvrpoljio se fratar.

— Kažu, da nisi dosta radin.

— Lako je njima govoriti tamo iz daleka. Neka dodju ovamo, te se sami primu posla, pa da vidimo, što će oni uraditi.

— To sam njima i ja rekao.

— Pa čemu prigovaraju, vaša biskupska milosti! — zapita fra. Andrija, turnuv svoje ruke u široke rukave kute.

— Prigovaraju ti, sinko, da se nikakav tvoj rad ne

opaža tamo preko Save. Narod da se sve više priljubio Francezima i sprijateljio s njihovim uredbama. A ipak bi tvoja prva briga kao šefu tajnoga redarstva imala biti, da se tamo narod ne umiri. Trebalo bi, da se narod seli i bježi iz onih krajeva ovamo.

— Pa to ja i nastojim.

— Nadalje, da premalo rovariš medju karlovačkim gradjanstvom. A uprav tamo trebalo bi, da najširju djelatnost razviješ.

Sve je to liepo. Ali je li znadu bečka gospoda, da to sve stoji novaca i to mnogo novaca. A odakle da ih uzmem ja ubogi fratar.

— I to sam njima razložio.

— A oni?

— Vele, da su ratovi njihove blagajne izpraznili i da idemo u susret državnomu bankrotu. Nu to ti velim „sub rosa“.

— Za Boga, što to velite, presvietli?

— Istinu ... Još koji mjesec i naš papirni novac biti će bez vriednosti.

— Ma to je strašno! A kako da se onda borimo proti Francezom.

— Apelirali su na moje rodoljublje, — zatitra posmieh na fino izcrtanim ustnama biskupovim.

— A vaša biskupska milost? ...

— Ja?! Može li se zagrebački biskup oglušiti takovu pozivu? — gordo zapita Vrhovac.

— Vaša biskupska milost stekla si je tim veledušnim činom novu zadužbinu na zahvalnost dvora i domovine.

— Koju sam namah i ubrao, — s ironijom će Vrhovac.

— Bez sumnje kakovo visoko odlikovanje?

— Jest. Odlikovaše me svojim priekorom, da ne držim dosta na uzdi moje pastire preko Save.

— Neka oprosti vaša biskupska milost, nu tu bi i ja u svoj smjernosti i počitanju primjetio, da je preblaga vaša otčinska ruka.

— Misliš, sinko? — blago se osmiehnu biskup. — A zar držiš, da se strogošću više postići može, no do-

brotom i ljubavlju? Kada bi tako bilo, ne bi On, koji je prolio krv na Golgoti radi čovječanstva, naučao ljubav. Nije li moja briga samo ta, da se moji pastiri ne ogrieše o nauke svete vjere. A kako oni misle politički, to je stvar njihove savjesti. Ako oni sada prisegoše pred licem Boga francezkom caru, kao svome gospodaru, mogu li ja tražiti od njih da budu krivorotnici?!

— Ali sinu Belialovu i pod moraš dana prisega ne može da veže, — primjeti fratar.

— Tebe, sinko, opet zasliepljuje stara mržnja prema Bonaparti, i ti zaniečeš kršćansku moralku. Prisega je prisega i ona je sveta. Tko je nije naumio držati, taj je neka ni ne polaže.

— A da je presvietlost vaša zabranila svećenstvu polaganje prisege?

— Mogoh li? Nije li Transavanum od samoga našega kralja dan u vlast Napoleonu? Nisu li po njemu samome naša braća tamo riešena svake obvezanosti prema habsburžkoj kući? A i naša crkva kaže, da je svaka vlast od Boga. Nu da i sve to nije, što bi koristila moja zabrana. Jesam li ja imao sredstva, da to zabranim? Napoleon bi već bio našao način, da i uzprkos mojoj zabrani, iznudi prisegu vjernosti od meni podčinjenoga svećenstva. A bio bi našao i način, da prekine svaki vez izmedju mene i tamošnjih svećenika. A ovako, premda zna, da sam mu očiti protivnik, ne dajem mu ipak u ruke oružje, da naprečac prekine vez; a za tim on teži. Ta to je još jedina spona, što nas veže s odieljenom braćom. Pa da ja sam prorežem tu poslednju nit? Ne, toga ne učinih nikad! Nu prestanimo o tom. Imam još nešto važna, da ti kažem.

— Slušam, presvietli.

— U Beču su doznali, da će Bonaparte, ili bolje maršal Marmont, doskora urediti obćine i municipija po Transavanumu. Poručuju ti, da pronadješ način, kako bi naročito u Karlovcu, ušlo u gradsko vieće što više naših pristaša. Pa žele, da pokušaš, ne bi li kako mogao odvratiti otca Krisostoma od Franceza, — jer on nije dobro opisan gore.

— Njega je obmanuo sam nečastivi, vaša milosti! A što nisam sve pokušao, ali on se ne da i ne da prekrstiti. Zna to najbolje senator Žerjavić, koji je najjači stup naše stranke.

— Znam ga, — živo upane biskup. — Vriedan i pošten čovjek, a Hrvat od glave do pete, koji žarko ljubi svoju domovinu.

— I uz to silno uplivan u Karlovcu, — nadoda fra. Andrija.

— Bilo bi za to po nas od neprocjenivih vriednosti, da ga kako možemo proturati na čelo grada — biskup će.

— Na to sam i ja već mislio. On bi bio najzgodniji, da drži protutežu Šporeru, koji je najjači stup francezke stranke u gradjanstvu.

— Da taj je posve njihov. Ali baš zato moralo bi se uprieti sve sile za Žerjavića.

— Težka je to stvar. Žerjavić! Kako imam obaviesti iz preko snube ga jako i Francezi nastojeći ga premamiti na svoju stranu.

— Nu pa? — digne biskup glavu.

— E, on, kako je čovjek odrješit i iskren, ne će ni čuti o tom. On odlučno odbija sve njihove ponude i poruke. Pa tako ne ima nade, da bi se moglo s njime prodrieti.

— Šteta, jer on bi nam bio od velike koristi. Nu ja mu to ne zamjeravam. Ja volim ljude otvorena značaja. Jer kod onih drugih čovjek i onako nije nikad sjeguran na čemu je. Premda, češće je dobro, da je čovjek i političan, što za pravo znači neiskren.

Oštar kucaj na vratima prekinu tu biskupa.

— Slobodno! — ozove se Vrhovac i pogleda u težka hrastova vrata, na kojima se za čas ukaže visoki lik dubovačkoga župnika Hanžića.

— O ti si to, zalutala ovco! — reče biskup pola šaljivo, pola ozbiljno, ugledavši dubovačkoga župnika.

— Nu vazda pokorna svome nadpastiru, kao što to dokazuje i sada in personam, vašoj milosti — odvrati župnik pokloniv se duboko.

— Ti si uviek brz na misli kao i na jeziku —

osmiehnu se Vrhovac — pruživ se po naslonjaču od zelena baršuna.

— Čovjek treba da se posluži darovima, što ih je primio od gospodina Boga. Nije li tako? — okrenu se župnik franjevcu.

— Na obranu svete crkve i propast njezinih neprijatelja, — pobožno će fratar.

— Istina, u prvom redu. Ali to ne izključuje, da se čovjek njima posluži i u svjetskim stvarima — nadoda Hanžić.

— Imaš pravo. Barem tako dugo, dok živi medju svietom, — povladi biskup.

— Vaša je milost u tim pitanjima veoma liberalna, — primjeti fra. Andrija.

— To mi rekoše i u Beču, da sam u mnogim pitanjima suviše popustljiv spram moga svećenstva. Pa mi naročito navedoše za primjer tebe — biskup će Hanžiću.

— Mene? — živo upita ovaj.

— Tebe, tebe, — potvrdi biskup glavom. — Ti si veoma zlo opisan gore. Imadu te grdno na rovašu. Pače drže te i framazonom (slobodnim zidarom).

— Bože, oprosti im griehe! Ja framazon?! Vaša milost se izvoli šaliti.

— Tješi se, sinko! Nisi ti sam, koga tako sumnjiče. I otac Krisostom nije posve čist od te sumnje.

— I on?

— A kako „tres faciunt collegium“ (tri prave skupinu), rek' bi da i meni posve ne vjeruju.

— Ma to nije moguće! — klikne Hanžić.

— Pa ipak je tako. Nu priuštimo im veselje, samo kada je naša savjest čista, — mahne biskup rukom. — Za tebe odgovaram ja. A što se tiče otca Krisostoma, u to se ja ne pačam. To neka fra. Andrija obavi s prečastnim otcem provincijalom. To je njegova stvar.

— Hoću, vaša milosti. Akoprem ne vjerujem, da bi se jedan član reda sv. Franje ikad tako zaboraviti mogao, primjeti fra. Andrija i htjede se udaljiti.

— Pričekaj, sinko, još malo, — zaustavi ga biskup.

— Ne će biti s gorega, ako si prisutan kod razgovora s dubovačkim župnikom.

— Ja sam mislio, da ću možda smetati.

— Bože sačuvaj! Nemam ja nikakovih tajna, da razpravljam s njime, kojih ne bi smio i ti čuti. A možda ćeš se u svoje svrhe okoristiti našim razgovorom.

— Kada vaša milost želi, to ostajem, — pokloni se fra. Andrija.

— Dakle nastavimo — obrati se sada Vrhovac opet dubovačkomu župniku, koji je stajao mirno postrance i na komu se nije opažala nikakova uzrujanost.

— Kako rekoh, gore u Beču upućeni su dobro o svakom tvome koraku, te im je u tančine poznato tvoje mišljenje.

— Ja ga nikad i pred nikim nisam sakrivao, — mirno će ali i s malim prizvukom samosvjesti i gordosti župnik.

— Znam, da ne režeš, kao dvobridi nož, na dvie strane. Nu još više nego tebi, zamjeriše meni, što te ne upokorih i ne svedoh na pravi put lojalnosti. Ti si na veleважnu, dà najvažnijem mjestu u Transavanumu. U tebe su uprte oči skoro svih okolišnih župnika, a kada vide, kojim putem si ti krenuo, poći će i oni za tobom. A tim se samo učvršćuje novi red i nova vladavina tamo preko.

— I podpomaže onaj zloduh, koji je zasjeo na priestolje Ljudevita svetoga, — nadometne fra. Andrija.

— A tko je tomu kriv? — sada će župnik. — Nisu li nas oni sami izručili na milost i nemilost Napoleonu. Zašto si nisu znali kroz stoljeća, kada smo bili njihovi, steći toliko ljubavi i privrženosti, da bi za njima težili. Već pače obratno. Nisu li nastavljali politiku, kojom nas se već stotine i stotine godina nastojalo raznaroditi. Raztrojiše nas vjerom! Razdrobiše na sitne komadiće pod raznim imenima. A sada došlo je već do toga, da brat skoro ne zna brata. Već ne znamo, gdje nas ima i što nas ima Hrvata! I načinili su, da brat reži na brata, gore od svakoga inoga tudje krvi i jezika. A oteli su nam i naš jezik i narivavali tudju rieč na svakom koraku. Obukoše nam tudje ruho, mrtvi jezik, da s njim obćimo medju sobom, samo da se ne dosjetimo, da smo grana jednoga

velikoga stabla. Pa sada, kada nas odvrgoše radi svoje koristi, da opet za njima plazimo, da nas do sgode i nadalje usrećuju kao dosele. Ne, vaša milosti, mene nikad u tom kolu, — odrješito dovrši on.

— Rječit si sinko i znam, da ti svaka ide od srca. Pa ti i svaka našla put k mome srcu, — uze sada biskup. — Težke su tužbe, što si ih podigao, ali istinite su. I nitko sretniji od mene, da se tomu pronadje liek. Ali sumnjam, da je liječnik, koga ti držiš zvanim, da nam pruži spasujuću ljekariju, u stanju spoznati, gdje leži bolest.

— Oslobodi nas Bože toga liečnika i njegovih liekova, jer bi uz njih izgubili ne samo tielo, već i dušu, — uplete se fra. Andrija.

— A moje je čvrsto uvjerenje, da je u Bonaparti naš spas, — odlučno primjeti Hanžić.

Fra. Andrija pogleda široko otvorenim očima u dubovačkoga župnika, prekrsti se i uhvati za krunicom, što mu je visila o bedrima.

— Misliš? — opet će biskup. — Znam, da ljubiš domovinu, što te je rodila i da ti je ova hrvatska gruda nada sve mila, baš kao i meni. Nu ja se ipak ne slažem s tobom. Ja nazrievam u sadanjem stanju naše izmučene domovine još veće zlo, još veću razciepkanost. Dosad imali smo posla s Niemcem, Magjarom, Turčinom i Talijanom, a sad evo još i petoga — Franceza! I Bonaparta, taj genij, komu se ja divim isto toliko, koliko ga fra. Andrija mrzi, taj genij, sumnjam da će se i za čas zagrijati za naše jade. Ta što smo mi njemu? Ništa no igračka, koju je on bacio na valove po njemu uzbibana mora. I kao što nestaje one sitne ljuske, brodice na uzbibanom moru, kada ju zahvati gorostasni val, tako će progutati i nas val njegove politike, kojom je obuhvatio cielu Evropu, — dà, cieli sviet.

— Oprostite vaša milosti, nu ja se usudjujem tvrditi, da je Napoleon sam po sebi, a još više uz takova savjetnika, kao što je prejasni vojvoda dubrovački, upoznao svu važnost naše domovine. I tvrdo vjerujem, da je Napoleon onaj, koji će uzkrisiti staru slavu i veličinu nekadanje Hrvatske. Uvjeren sam, da će on priskrbiti našoj

narodnoj rieči ono poštovanje, koje ju ide. Nije još ni godinu dana, što izmjenismo gospodara, pa što sve novi vlastodržci ne učiniše. Na svakom koraku nastoje podići nas i prosvjetno i gospodarstveno. Prije nekoliko dana izašao je opet novi dekret, kojim otvaraju diljem one Hrvatske, koju zaposjedoše, tolike škole. U samom Karlovcu ustrojiše licej i gimnaziju.

— Nu za učitelje šalju Franceze, — primjeti biskup.

— O, ne! Naše ljude i to baš braću reda fra. Andrijinoga, — odvrati župnik.

— I oni se primaju toga posla? — zapita fratar.

— A zašto ne bi? Pače u interesu je same svete vjere, da se ga prihvate. Otac Krisostom preuzeo je nadstojničtvo (prefekturu) gimnazije. A i pučke škole su mu podčinjene.

— Nu još je pitanje, hoće li mu to dozvoliti naš provincijal, — upane fra. Andrija.

— I to je već riešeno.

— Kako to? — zapita Vrhovac.

— Maršal Marmont odciepio je samostane u Transavanumu od ovdašnjih.

— To ću onda i ja negdje brzo na red doći, — nasmieši se biskup.

— Francezi žele, da nas odciepe od vaše milosti — iskreno će Hanžić.

— Samo Francezi? — naglasi biskup, a njegove svietle modre oči zavire pronicavo u dubovačkoga župnika. Hanžić uzdrži mirno taj pogled.

— A tko bi drugi? — zapita on.

— Nu, moji pastiri.

— Sumnjam, da bi se našao jedan, koji bi si zaželio zamjeniti vašu milost bilo s kime — toplo će župnik.

— A baš mi se je nastojalo prikazati tebe kao kolovodju nezadovoljnika spram mene. Pače, reklo mi se, da i ti težiš za mitrom.

— To je podla kleveta! — plane Hanžić, nu namah će zatim mirno: — Oprostite vaša milosti, što planuh, ali ujelo me to za srce. Kada vidim kakovim se oružjem služe da me kod moga nadpastira omraze. Tu vidim opet onaj

zlokobni: divide et impera (dieli i gospoduj!). Nu Bog mi je svjedokom, da nikad na što takova ni u snu ne pomislih — položi župnik ruku na srce.

— Umiri se sinko — uze biskup blago i nekom vanrednom toplotom. — To isto rekoh i ja onima, koji mi donesoše tu viest. Ta ne poznam te ja tek od jučer. Znam, da je daleko od tebe svaka himba i taština. A kada bi i došlo do toga, da se moram odreći vrhovne vlasti nad mojim stadom, vjeruj, ne bih si mogao poželiti boljega nasljednika od tebe.

— Hvala biskupska milosti — sagne se župnik i poljubi biskupovu desnicu, koja nije ni poslije cjelova izpustila njegovu ruku, već ju zadržala u svojoj.

— A sada idi u ime Božje! — Pax tecum! (Mir s tobom). Budi i nadalje dobar pastir svome stadu i nastoj da mu očuvaš dušu od propasti. A inače slušaj uviek glas svoje savjesti i njega sliedi — reče biskup i blagoslovi ga.

Hanžić i fra Andrija izadjoše zajedno iz biskupova dvora. Biskup je časak ostao stojeći i gledajući u vrata, iza kojih su ta dvojica nestala. I on pomisli, koje li goleme razlike izmedju jednoga i drugoga svećenika, u mišljenju, u životu. A oba su pošteni, oba misle iskreno ono što čine. Jedan mrzi Napoleona i sve njegove tvorevine kao izljev pakla. A drugi zanosi se djelima toga neobičnoga velikoga čovjeka i njegov je oduševljeni pristaša i štovatelj. Jedan i drugi vjeran je sin hrvatske domaje. Oba misle kako da ju usreće, uskrise iz njezine grobnice i posvećuju svoje duševne i tjelesne sile tome uzvišenomu cilju. A koji je put od onoga, kojim obojica stupaju, pravi?! Da li onaj, što ga je odabrao dubovački župnik ili onaj, kojim stupa progonjeni fratar?

— A on sam?!

On stoji uz fra Andriju! Navika, sveze, pomisao na prošlost, sve to veže ga uz Austriju, uz Habsburgovce. Čini li on pravo? Nije li možda bolji sigurniji put k željenoj meti onaj, kojim je krenuo Hanžić?! To kolebanje, ta nesigurnost grizla mu dušu.

Dugo i dugo zaronio u misli, a onda laganim korakom

skrene u južnu kulu, gdje se je nalazila kućna kapelica zagrebačkih biskupa. Tu pred žrtvenikom pade na koljena i stade se vruće moliti Bogu za spas i sreću Hrvatske!

XVIII.

Prošlo je već sat i više, odkako se podžupan Gerlici mučio i znojio, nastojeći ubjediti senatora Žerjavića o izpravnosti svojih nazora. Nu unatoč velike svoje rječitosti, i pokraj sve svoje argumentacije, bijaše to Sisifov posao. Uviek, čim bi mislio, da će ga napokon predobiti za svoje nazore i kada je držao, da se je dovinuo cilju, Žerjavić bi okrutno razorio to njegovo optimistično shvaćanje. Žerjavić opasao se čeličnim oklopom svoga ubjedjenja i iza njega odoljevao rječitosti podžupanovoj, pobijajući uporno i tvrdokorno njegova razlaganja.

— I vi nikako, ni pod koju cienu, dragi senatore, ne bi ste htjeli vaše zamjerne sile posvetiti našoj vladavini? — upita ga napokon Gerlici s nekom rezignacijom.

— Nikako! — odbije odlučno Žerjavić. — Ja sam vam, magnifice, označio moje stanovište u svim važnijim pitanjima i od toga ne odstupam.

— Žalim! Žalim veoma i to poradi naroda, komu su taj čas ljudi vašega soja potrebniji no ikada.

— Ví pretjerivate, magnifice, — pokloni se Žerjavić.

— Ni najmanje. A i ne laskam rado. Mi proživljujemo sada velevažan, možda za vjekove sudbonosan čas u životu našega naroda, pa zato bih htio, da se taj čas uhvate u kolo svi bolji sinovi naše domovine.

— A tko vam veli, magnifice, da joj ja možda i u protivnom logoru još više i bolje ne služim?

— Vi joj mislite služiti. Nu u istinu vi joj odmažete umjesto da pomažete.

— To su nazori, — upane Žerjavić.

— Dopuštam. Ali svakako osnovani.

— Po čemu to sudite, magnifice? — digne glavu senator i pogleda oštro u Gerlicija,

— Po čemu? Po cielomu smjeru, kojim je zaplovila vaša politička brodica.

— A ja držim uprav taj smjer pravim.

— Varate se, jer ćete se nasukati.

— Nadam se, da ne ćemo. Već se božjom pomoći mislimo privesti u željenu luku.

— Doživit ćete razočaranje.

— Pa dobro, ako i to doživimo, da nam se razbije brod, nu onda ste još vi tu magnifice, da spasite, što se spasiti dade. — Pa ipak vidite, ja još uviek ne znam, u čemu se sastoji moj najveći grieh. Da li to, što držim nesrećom ovo naše najnovije ciepanje, ili što vidim naš spas samo u Beču?

— Velite, da ste zabrinuti radi našega ponovnoga ciepanja i komadanja, a zagrijavate se upravo za one, koji nas tako razkomadaše. Gdje je tu logika? Ja je ne nalazim.

— Jer ne ćete, — ne dade se smesti Žerjavić.

— Razjasnite mi, molim vas.

— To je posve jednostavno. Jer bili mi i koliko razkomadani i ciepani pod Habsburgom, ipak smo svi pod jednim žezlom.

— A što imamo od toga? — uporno nastavi Gerlici.

— U tom ne vidim nikakove koristi, premda nisam novajlija in rebus politicis. – Pače baš protivno! Beč nas polagano raztvara i kaplje u nas pogubni otrov particularizma, da nas onda tim laglje sapne i skuči pod svoju neograničenu vlast. A da mu u tom poslu budu slobodnije ruke huška i Budim, ne bi li se odanle zaletio što jači i oštriji vjetar preko Drave u naše krajeve, pa u svom lietu odnio sa sobom i komadiće naše konstitucije. Eto nam u najbližoj prošlosti dokaz bečke ljubavi. Nikad im ljepše zgode no onomad, da nam i činom pokažu, kako su nam skloni. Pa zašto nije Beč pripojio Dalmaciju, stekavši je od lukava Mletčića uz bansku vlast?! Nije li ga zato molio i najrevniji i najvjerniji pobornik fra. Andrija?! Ali brige ga! Ne ide to u račun onima s gornjeg i dolnjeg Dunava. I tako ostade Hrvatska kratkih rukava! A Napoleon to jest Francezka nije tako tjesnogrudna. U njega je daleki pogled. Njemu lebde pred očima gorostasni ciljevi. Pa za to čvrsto vjerujem, da će njegovom pomoći i za nas nastati bolji dani. A da se ta uzvišena meta do-

stigne, za to je potreban rad svih dobrih sinova naše domovine, jer kao što se kupe pčele oko košnice, u kojoj se smjestila matica, tako treba, da bude Transavanum ona točka, oko koje će se sakupiti razštrkani udovi naše domovine u jedno veličanstveno i bujno stablo uzkrisene Hrvatske! — svrši Gerlici.

— Vaše rieči teku kao med i mlieko, magnifice. Nu nisu li to tek puste želje?! — sada će Žerjavić, koji je pozorno, dá, s pravom nasladom prisluškivao Gerlicijevoj toploj besjedi.

— Nisu. I ne će više mnogo vode proteći Savom, pa će se moje rieči pretvoriti u djela.

— Bože daj! Nitko veseliji od mene, ako ću se morati priznati pobjedjenim pred vama, magnifice! Nu dok ne vidim sve te tvorevine, sva ta obećanja i nagovieštanja gotovim činom, dotle dozvolite, da ostanem skeptik, ili kako bi mi rekli nevjerovani Tomo.

— Žao mi je, što vam već danas ne mogu pružiti dokaz o izpravnosti mojih rieči. I vi bi ste morali postati vjerujući. Nu prieči mi službena tajna. Tek to vam mogu reći, da će nas nova uprava u Iliriji sve zateći. Pružiti će sliku, o kojoj nitko ni ne sanja. Toliko, a više ne smijem da odam. I baš kod toga imadosmo vas na umu. Vi kao da ste zvani, da stupite na čelo Karlovca.

— A Šporer? — zapita Žerjavić, dok je gledao ravno u podžupana.

Šporer je čovjek krasnih sposobnosti, a uz to patriota, koji uviek podredjuje ličnu korist stvari, kojoj služi — odvrati Gerlici.

— Da, on je silan idealista, zanešenjak. A dušom i tielom vaš. Pa baš za to ne ću nikako, da mu otmem zasluženo priznanje i da ga ma i njegovom dozvolom bacim iz sedla, — odkloni učtivo.

— Vaša volja, dragi senatore; siliti vas ne mogu. Ja učinih tek svoju dužnost i kao patriota i kao carski činovnik. A da vidite, kako vam je uzprkos tomu, što me odbiste, naša vlada sklona, dokazom vam budi ovaj list, kojega si možete pridržati.

*

I uzevši sa svoga stola složeni list modroga papira, pruži ga senatoru.

— Od koga je? — zapita Žerjavić.

— Izvolite si ga pročitati, jer na vas glasi, — nasmieši se Grlici.

Žerjavić otvori list i netom, što je bacio pogled na podpis, trzne se i probliedi.

— No, a što velite sada? — pogleda ga Gerlici pronicavo. — Zar ne, da nismo mi tako zli ljudi, kako nas razvikaše sa stanovite strane?! Umirite se i spravite, ili poderite to pismo, kako vas je volja. 15-ti je prošao (na 15. kolovoza bio je tako zvani Napoleonov dan, koji se svake godine po cielomu carstvu slavio) i vi niste imali zgode, da poslušate savjete fra. Andrijine. I bolje je tako. Stvar je riešena i za nas to pismo kao da ne postoji više. Nu jedno bih vam svjetovao kao prijatelj. Recite tomu fratru, neka se u buduće pazi, ako već piše ovakova pisma, komu ih povjerava. Možda ne bi uviek sve tako gladko prošlo. Do vidova, dragi senatore, — pruži Gerlici ruku Žerjaviću.

Ali ovaj u svojoj zabuni ne prihvati ni ruke, niti se oprosti, već se nadje na ulici, da nije ni sam znao kako. Po glavi mu se samo motala misao, kako je taj list dospio u ruke Gerlicijeve.

Razmišljavajući o tom dodje i do gradske viećnice, iz koje taj čas stupi na ulicu Mikić. Ugledavši Žerjavića, pocrveni gumbarevo lice kao paprika, a male očice nemirno zatreptaše i, ni ne skinuvši kape, jurne svojim kreveljavim nogama pokraj senatora, kao da ga je puška izbacila.

A Žerjaviću postade taj čas jasno, kako je fra. Andrijino pismo dospjelo u nezvane ruke.

XIX.

U predvečerje jednoga dana, na izmaku kolovoza udje nadzornik Martinville u Mikićevu kuću.

Gumbar sjedjaše upravo kod večere, pa se sav smeo ugledavši nadzornika. Nije u prvi čas znao, što da počme

i kako da ga smjesti. Trčkao po sobi kao bez glave, neprestance se klanjajući i uz to hvatao sada jednu, sada drugu stolicu.

— O, kolika čast! Izvolite sjesti! — reče napokon otirući svojom pregačom drvenu stolicu.

— Hvala, dragi majstore!

Nadzornik sjedne na stolicu, dočim je gumbar ostao postrance pokorno stajati.

— No pa kako je majstore? Kako poslovi?

— Hvala na pitanju. Da pravo kažem nikako. Poslovi slabi i sitniša malo u kući. A i zdravlje loše. Nekaki kašalj muči me, — i tu on zakašlje kao na potvrdu svojim riečima.

— Za kašalj nać će se već lieka kod Valjčića.

— Dalo bi se, samo da nisu ljekarne tako skupe.

— E, pa nadje se već i zaslužbe.

— Slabo, slabo, milostivi gospodine. Jedva da se čovjek prehrani.

— Pa bi li vi htjeli zaslužiti zlatnik, dva? — zapita ga Martinville.

Gumbareve oči zakriese se lakomo.

— Zlatnike?

— Da, prave, pravcate Napoleondore.

— O, o, o! — natrpa si gumbar pune nosnice burmuta. — Kako ste vi dobri, milostivi gospodine. A što imam, da učinim?

— Odmah ću vam reći. Poznate li vi Stipu?

Mikić žmirkaše očima.

— Stipu, što je bio kod . . . no, kako se ono sada zove . . . Dukvenoisa?

— Da, da, njega mislim, — kimne Martinville glavom.

— Vražki je ono dječak! Kako se govori po gradu, medičareva Nežka neprestance za njim plače i uzdiše.

— To sviet brblje štogod. Ludo djevojče! Nu i to će proći. Nije njezinu otcu vrana mozag izpila, da je dade za takova protuhu. Naći će se što boljega za onakovo fino djevojče, — razdraženo će on.

— Čuje se, da i vi, milostivi gospodine, — ponizno će gumbar.

— Čini mi se, da Karlovčani nemaju drugoga posla, no brinuti se za tudje stvari.

— Pa nije to ništa zla! — primjeti gumbar.

— A što se češu ondje, gdje ih ne svrbi. Pa bila bi to samo čast po grad i sve gradjanstvo, da medičareva Nežka postane gospodjom nadzornikovicom.

— O i te kakova! Ja sam uvjeren, da će joj mnoga zavidjati tu sreću.

— Nu dobro. Kada poznate Stipu, — uze Martinville — to bih dakle želio, da malo pripazite na nj.

— To mogu. On stanuje kod Bosiljevca.

— Tamo? Je li moguće?!

— Da, znam za stalno.

— A gospojica Nežka, prijateljica je s Bosiljevčevom Klaricom.

— Tiesna.

— Do vraga! To mi je trebalo! Morat ću namah reći Duquenoisu, da svoje kćeri ne pušta tamo. Bosiljevac je i Austrijanac, zar ne?

— Vrlo gorljiv. Zato se ne posjećuje više tako često s Dukvenoisom.

— I jer ga izbjegava Duquenois, koji kao vjeran i lojalan gradjanin ne će imati posla s buntovnikom. Ali kćeri im ne pitaju za politiku. Mlade djevojke poznaju tek jednu politiku: politiku srca.

— Istina! — potvrdi Mikić. — To se vidi i kod Bosiljevčeve kćeri. Ona zavolila mladoga Franceza, ni ne pitajući, je li to po volji otcu, ili ne.

Nu Martinville nije ga ni slušao, već se nekud zamislio, tarući si svoj kvrgasti nos o koščanu kruglju na svome štapu. A onda će:

— Pazite, da li se to dvoje tamo sastaje. I ako što sumnjiva opazite odmah mi javite.

— Hoću.

— Nadalje pripazite, s kime se on druži i kuda hoda. A osobito pazite, da li ide u Zagreb k svome stricu.

— Fra Andriji? — zaleti se Mikić.

— Što, zar ga i vi poznate? — začudi se Martinville.

Mikić pocrveni. Bio je očito u smetnji, što mu je jezik pretekao razbor.

— Bio je prije nekoliko godina u Karlovcu i propoviedao u crkvi. I od onda znam, da je Stipin stric, — nastojaše Mikić, da se pokaže ravnodušnim.

— A tako! Dakle na to pazite osobito. Jer to je po me veoma važno. Ako opazite ili saznate, da polazi češće u Zagreb, javite mi to odmah.

— Razumijem! — žmirnu očima Mikić i šmrknu duhana. — Na putu vam je, pa bi ste se ga htjeli riešiti... Težak je to posao! — počeše se Mikić za uhom.

— Ako vam je pretežak, onda s Bogom! — razdraženo će Martinville i digne se, da podje.

— Ali kuda ćete, milostivi gospodine? — izvinjavao se Mikić svojim plačljivim glasom. — Tek sam htio reći, da je Stipe goropadan momak i da se za to hoće lukavosti.

— Pristajete dakle?

— Kako ne bih? Već danas ću biti na straži. Nu, milostivi gospodine, ako vas ne bih uvriedio, rado bi, da vas nešto zapitam.

— No? — digne glavu Martinville.

— Jeste li vi, milostivi gospodine, dobri s gospodom na generaliji? — zamuca gumbar.

— Hm! Dakako, da jesam, — promrmlje nadzornik. — A što će vam oni?

— Nešto bih vas molio. Veli se: ruka ruku pere, pa tako biste i vi meni mogli pomoći.

— U čemu?

— Ne bi li oni na generaliji poslali kud daleko, ma i natrag u Francezku, onoga gospodina poručnika.

— Ta tih ima sva sila ovdje. Kojega vi to mislite?

— Onoga gospodina Pierra, koji je stanovao kod Bosiljevčevih.

— Pa što je s njime? Ja vas ne razumijem — nestrpljivo će Martinville.

— Bilo bi dobro, da se i on odstrani odavle, kao i Stipe.

— Aha! Tako dakle! Sada razumijem! Gospojica

Klarica zavolila francezke epaulete, a to je vama mučno gledati. Nu dobro. Ja ću već učiniti svoje, govorit ću s generalom. I što prije obavite vi posao sa Stipom, to prije oslobodit ću gospojicu Klaricu od pogibeljne okoline. Laku noć!

— Laku noć, milostivi gospodine, izprati gumbar duboko se klanjajući Martinvilla do vratih. — — — — —

Gumbar se još iste večeri šuljao oko Bosiljevčeve kuće i u nju zavirivao.

Dok je on uhodio za Stipom, Martinville se spremao na počinak. Najednoč se nasmije glasno i promrmlja: — Ludov! Taj misli, da ja imam moć kod generala. Mari za me general Delzons, kô i za lanjski snieg! Nu neka živi u toj vjeri! Nahuškao sam sad pravo njuškalo za tim deranom. I ako tko, on će ga već uhvatili. A onda... Hi, hi, hi! — smijao se nadzornik, tarući si zadovoljno ruke.

XX.

Nasred trga sv. Josipa[1]) stajaše krčma Janka Brezarića „k velikom peharu." Bijaše to zgrada okrugla kao kakova rotunda, s okruglim ostrmim krovom, nad glavnim ulazom sa slikom na žbuki „al fresco." Slika prikazivaše s puno života borbu maltežkih viteza s Turcima. Sve to podavaše cieloj zgradi osebujni izgled i da nije bilo kite suhe borovice, što no se je zibala podno te slike, a nad vratima, nikad nitko ne bi pomislio, da je to krčma.

A i bila je nekoč posve drugoj svrsi namienjena.

Stari krčmar Janko Brezarić svakomu je, koji ga je samo htio slušati, rado pripoviedao, kako je ta zgrada bila od iskona crkva posvećena sv. Josipu. Sagradio ju je general Herberstein iz gradje po njemu razorena Švaračkoga grada. Moćni i gordi taj general, krvni neprijatelj roda Zrinjsko-Frankopanskoga, a ponajveći bana Petra i šure mu nježnoga Frana Krste, opredielio si ju je za svoj viečni počinak. I želja mu se izpunila. Sahraniše ga tuj Nu nije prošlo ni sto godina, a crkvica sve više opustjela. Franjevci, koji su dnevice imali prikazivati Bogu misu za spas duše zakladateljeve, prenieše taj posao posve u crkvu sv. Trojice.

[1]) Današnji Strossmajerov trg.

I tako postade iz posvećenoga mjesta ponajprije spremište baruta i inoga strieljiva. Nu za Jozefinskoga doba izprazniše iz nje barut i druga, a pokojni Niko Brezarić, otac Jankov uze je u zakup i otvori u njoj krčmu. Svete slike i oltare raznesoše, a nadgrobnu ploču Herbersteinovu, prenesoše fratri u crkvu sv. Trojice. — Nu njegove kosti trunu i na dalje pod ovim podom i po njima gazi sada tvrda noga hrvatskoga gradjana i seljaka, kao odmazda za one dvie drage glave, koje nakvasiše svojom krvlju piesak Bečkoga Novoga Mjesta! — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —

Bilo je 15. veljače 1811. godine i prva stavnja u Karlovcu, odkako zavladaše Francezi prekosavskom Hrvatskom. Po prvi put pitao je Napoleon krvni porez od svojih novih podanika. Po prvi put uvrstaše se hrvatski momci u legije novoga cezara, da pod njegovim orlom stiču nove slave na bojnom polju, koli sebi toli „empereuru."

Bilo je rano jutro i tek što se otvoriše vrata tvrdje, već su ulazili momci i na ulicama ozvanjahu veseli poklici i pjesme. I što je dan dalje odmicao, to bučnije orilo po gradu, a i krčme se stale puniti, i iz njih dopiraše halabuka, cilik gusala, otegnuti zvuci, harmonike i dudaša. Stari francezki vojaci zasićeni već vojne slave i vojničkoga života, gledali su s nekim suverenim smieškom na momčad, koja je sve to imala tek da izkusi. A po gotovo bi se nasmiešili susrećući svoje drugove gdje vode pod rukom seoske momke u seljačkim odielima, a s vojničkim kapicama na glavi Novaci su ponosno stupali medju svojim novim drugovima i još ponosnije se obazirali, dali ih vidi sviet. A od časa do časa zaorilo iz njihovih krepkih grla: Vive l' empereur!

Naravno, da toga dana nije ostala pusta ni krčma Janka Brezašića. Pače naprotiv, u njoj se od rana jutra vrtio i motao sviet, kao pčele u košnici, što nije ni čudo ako se uzme, da je bila u neposrednoj blizini gradske viećnice i generalije.

Janko Brezarić bio je pristaša tako zvane austrijske stranke i dobar prijatelj Bosiljevčev. Njegova je krčma bila stjecište austrijskih privrženika. Nu zalazili su k njemu rado

i francezki vojnici iz obližje vojarne, jer se u Janka našla uviek dobra kapljica.

I Stipe, premda nije običavao polaziti krčme, jer je držao, da se to za mlada uredna čovjeka nepristoji, znao bi se ipak kadgod svratiti u Jankovu krčmu na vrčić dalmatinca. Pa i toga dana navratio se u predvečerje unutra, jer je uza to imao još i jednu poruku, da izruči od Bosiljevca.

Kada je unišao bila je velika okrugla soba, što je nekoć služila svetištem, skoro puna ljudi, što gradjana što seljaka. Na klupama za jednim stolom sjedjaše petorica francezkih vojnika.

Nazvavši svima dobru večer, sjedne Stipe na klupu uz dugački stol, uz koji su sjedila tri karlovačka gradjana i nekoliko okolišnih seljaka. Na stolu stajahu i dva zemljana vrča, jedan manji kod gradjana i jedan veći kod seljaka. Jedni i drugi mašali bi se redomice za njima, pa onako sve bez čaša pili su dobru Jankovu kapljicu.

Stipe nije pravo još ni zagrijao klupu, kada dogega unutra Mikić i sjedne uz isti stol.

— Nuder Stipe gutnite iz našega — ponudi mladiću jedan od gradjana, Martin Lisac po imenu, a zanatom stolar.

— Hvala! Baš sam žedan — reče Stipe i uzev vrč sa stola nagne ga k ustima — Aha! ta valja! — cmokne on jezikom i postavi vrč na stol.

— Ali valja i vama grlo — primjeti drugi gradjanin, mali starčić rumena lica i kratko podrezanih brkova, Vid Čulibrk, užarski majstor.

— Pa molim te vidi, dali je šta ostalo u njemu. Rekobih, da nije — reče treći gradjanin Marko Tepeš, po zanatu kolar.

— Kako, da mi ne slasti, kada je moje rodjeno — nasmieši se Stipe okrećći svoje crne brčiće.

— Imate gutlaj kao carski grenadir — uplete se Mikič. — A kako to, da vas nije uzelo?

— Kako da me uzmu, kada me nisu ni zvali.

— Nisu?! To me čudi. Nu mogu vas još uviek. Stavnja će potrajati ciele nedelje.

— Pazite se, da vas ne ulove. Jer da vas vidi koji

sergant kako umijete potegnuti iz vrča, eto moje glave ako im ne bi zavama zazubice rasle — primjeti Čulibrk.

— Pa kada bi još tkogod prišaptnuo gospodi, da ste sinovac fra. Andrijin.

— Ma šta brblješ! — gurne Lisac Mikića nogom izpod stola.

— Šta to spominješ, gdje su ovi preko . . . — prigušeno će Tepeš i pokaže glavom na francezke vojnike, koji su veselo razgovarali, i kao da nisu marili za svoje susjede.

— Janko donesi nam još jedan vrč! Stipe mu je pogledao na dno — zazove Čulibrk Brežarića, koji je taj čas unišao na vrata.

I dok je Brezarić otišao po vino reče on gumbaru.

— A što ti još lutaš okolo. Ta valjda ne misliš u Napoleonove vojake?

— Isto bih mogao i ja tebe pitati.

— Eh, to su drugi posli! Lako tebi, ti si samac, ali šta bi rekla moja Geta.

— Dala bi ti soldačiju metlom — primjeti Tepeš.

— A tko vam veli, da ću ja samcem umrieti? — upita sada Mikić.

— Oho! gle ti Mikića! Zar se spremaš u snuboke? — nasmije se Čulibrk.

— A komu? — pridoda Lisac.

— Ala ste zvjedljivi, baš kô babe. Viditi će te.

— E kada je tomu tako, onda naravno nema o soldačiji ni govora — i prihvativši vrč iz ruku Brezaričevih pruži ga gumbaru. — Evo, pij! da ne sjediš tako na suhom.

— Hvala! — prihvati ga gumbar, pljucne i otare svoje žute brke. Učinivši nekoliko gutljaja, pruži ga natrag Liscu. Ovaj pogleda u nj i reče:

— No čuješ Mikiću i ti se razumiješ u pismo. Ne zaostaješ bora mi za Stipom.

— Rugala se sova sjenici — primetne Tepeš.

— Šteta, što se i ti ne upišeš u grenadire, sigurno bi te Napoleon preko noći učinio generalom.

— Da, vele, da kod njega svaki momak nosi u svom torbaku maršalski štap — javi se Stipe.

— Mante se šale. To bi vama bolje pristajalo — okrene se gumbar Stipi.

— Hvala vam! Nisam željan nikakove slave — odbije Stipe.

— Uf! Ala ste vi danas kratko nasadjeni. Pa i uviek ste nešto mrk ovo posliednje vrieme, da Bože prosti! — primjeti Čulibrk.

— No nije teško pogoditi zašto — raztegnu Mikić usne na smieh, da su se vidili njegovi proredjeni veliki žuti zubi.

— Mislite? — pogleda ga oštro Stipe.

Gumbar nije mogao mirno podnieti pogled Stipinih crnih očiju, pa uze nemirno treptati vedjama.

— Hm? — promrmlje on. — Pa to zna cieli Karlovac, da vam je medičareva Nežka srcu prirasla.

— Pa da i jest, a što se to koga tiče. Molim vas pustite na miru mene i Nežku. Što mi imamo medju nama to su naše stvari, a na druge ne spadaju.

— No, no! Ne prekipite namah kao mali lončić. Ja to napomenuh samo onako nuzgredice — izvinjavao se gumbar.

— Pa ništa više. Dobro je. Vi rekoste vaše, ja svoje, pa mirna Bosna.

— Biti će pametnije, da govorimo o čem drugomu. U Stipe je tako uviek dosta novosti.

— Kako kada.

— Jeste li bili možda u Zagrebu?

— Šta ću tamo, kada nemam nikakova posla.

— Pravo velite — umješa se Čulibrk. Šta da se češete, gdje vas ne svrbi.

— A jeste li možda čuli za kakav novi proglas, pjesmu ili što takova? — tihim će glasom gumbar, a njegove oči pritajeno i zlobno žmirkale su u mladića.

— Vi to obično prvi pokupite — primjeti Tepeš

— Kada čovjek prolazi svietom, dočuje svašta — odvrati Stipe.

— Nu, pa jeste li što čuli? Dedte nam pripoviedajte, — navaljivaše Mikić.

— Drugi put.

— Bojite li se onih? — pecne ga gumbar i pogleda izpod oka u francezke vojnike, koji su još uviek sjedili kod svoga stola.

— Tih zelenbaća! Pa što mi mogu oni?

— Da vam ne navuku francezki mundir.

— Nu to bih vidio! I da ne mislite, da ih se bojim, čujte ovu.

I on uze u sav glas pjevati, dok se je osam očiju živo u nj uprlo:

Vender naj tu posluhnete
Ter se na to osupnete,
Ar to nigda ni čujeno
Od Francuzov je včinjeno.

Božanstvo su redovniku
Z ruk zgrabili, k beteżniku
Kad ga nosil; na Telovo
Prigodjeno takaj ovo:

S procesijom kad su išli,
Konjaniki pred nju zišli
Redovnike raztirali
Ljudstvo domom potirali.

Niti maše, nit spovedi
Niti božje zapovedi
Preštimaju, nit crkvene.
Pri Francuzah sve povene.[1])

Posliednja kitica nije još pravo ni zamrla, kada skoči s obližnjega stola francezki desetnik.

— Odakle vam ta pjesma?! — saleti on Stipu, osloniv se obim rukama o stol i pogleda u mladića smrknuta čela.

— Što se to vas tiče!

— Ja hoću, da znam, — zapovjedajućim glasom će desetnik.

---

[1]) Historijski. Ta se je pjesma širila medju narodom i ovdje je posve vjerno otisnuta.

— Pustite me u miru i ajte s milim Bogom. Ja nemam s vama nikakova posla.

— A što se zadirete u njega? — javi se Čuliberg.

— Mir, ili ću vas sada sve povezati! — zagrmi desetnik, kome se priključila ona četvorica francezkih vojnika.

— Što? Vezati nas! — plane Lisac.

— Nas mirne i poštene gradjane! — pristane uza nj i Tepeš.

— Nas vezati? A što mislite, tko smo mi? — skoči sav razjaren Čulibrk k desetniku. Sav je drhtao od ljutine.

— Buntovnici ste, kojih bi trebalo mušketati. A sada mi se maknite, — gurne desetnik Čulibrka na stranu — jer s vama ne imam posla. Ali ti momče hajde sa mnom — stane on prema Stipi.

— Nije mi ni na kraj pameti, — digne se Stipe. Skrstio je svoje mišičave ruke preko prsi i mirno motrio desetnika i onu četvoricu vojnika, a oči su mu gorile kao risu, kada će se na plien oboriti.

Čim je započela svadja, digao se Mikić i brzo odmaglio u drugu sobu, odakle je iza vrata zavirivao u gostinjsku sobu. A i seljaci poskočili s klupa, pa stajali i gledali neodlučni, uz koga da pristanu.

— Pograbite ga, momci! — zapoviedi desetnik vojnikom i trgnuvši sablju srnu protiv Stipe. — Kada ne ćeš milom, a ti ćeš silom.

Nu Stipe brzo kao munja prihvati zemljan vrč sa stola i udari njime po desetnikovoj glavi, da je ovaj obliven krvlju i dalmatincem zaglavinjao i ljosnuo o pod. Jedan vojnik odleti lievo, jedan desno, pogodjen čvrstom, dalmatinskom šakom, a kao vjetar proleti kroz njih mladić, pa na vrata u polje.

Nu i desetnik se brzo sabrao i u tren skočio opet na noge, pa za njim, a momci ga sliediše. I nastade divlja potjera.

Stipe letio preko trga, pa prema glavnim zagrebačkim vratima. Ova bijahu još otvorena. Bježao on, a za njim njegovi progonitelji, na čelu im desetnik sav okrvavljen. — Držte ga! Držte bjegunca! — orilo se u noćnoj tmini.

A Stipe letio kao striela i sunuo pod vrata, pod kojima je stajala straža.

Vojnik na straži začuvši viku sustavi se, da vidi, što je. U isti tren naleti na njega Stipe. Srušiv ga, jurnu dalje. Izletila napolje i druga straža, pa vidivši okrvavljena desetnika i četvoricu vojnika, kako jure napried uz viku: — Držte bjegunca! — priključi se i ona potjeri.

Stipi odlanulo vidivši se izvan gradskih bedema, pa poletio kao lastavica pravcem prema Kupi. Do uha mu dopiraše vika progonitelja i štropot njihovih težkih, vojničkih cipela.

Nu po malo stao osjećati, kako mu ponestajaše sila i razmak izmedju njega i njegovih progonitelja postajaše sve manji. Napokon začu iza sebe i skoro u neposrednoj blizini, kriepki poklik: Stoj! Nu u isti čas opazi do svojih nogu, kako su zasvjetlucale zviezde u vodi i do uha dopre mu šum Kupe. Skoro za tim začu se pljusak. Voda zašumi i zatalasa jače. U noćnoj tišini začu se krik, zaori hitac iz puške i noćnim zrakom zasinu bljesak.

Vojnici se nagnuše nad vodu i zureći u nju prisluškivali su, ne bi li što razabrali. Ali tiha, mirna, kao bez života tekla rieka, tek što bi koji talasić nešto jače zapljusnuo o obalu.

— Rek' bi, da taj ima dosta, — reče jedan od vojnika, koji je držao u ruci pušku.

— Taj više ne pjeva austrijske buntovne pjesme, — primjeti drugi.

— Izjest će ga štuke i raci, ako ga voda ne izbaci.

— Stvar je svršena, pa valja da idemo na raport službujućemu častniku. Nu nisi mario pucati. Trebali smo ga živa dobiti u šake, — sada će desetnik prema onomu vojniku, koji je držao pušku.

I lagano krenu svi natrag u tvrdju.

* * *

Drugoga dana oko deset sati s jutra priredjivaše Nežka u kuhinji povrće za juhu, kada udje k njoj Martin-

ville. Nadzornik bio je uzrujan, rumen, a oči mu se nekako zlobno kriesile.

— Dobro jutro, gospojice! — zaželi joj on unišavši.

— Dobro jutro, gospodine! — odzdravi nehajno Nežka, ne prekidajući svoj posao.

— Kako ste sproveli noć?

— Ja ju nikako ne sprovadjam, jer spavam.

— Nu, to sam i mislio.

— Ja uviek dobro spavam.

— To me veseli, — sa sladkim smieškom će Martinville. — Ja to o sebi ne mogu reći.

— A tko vam je kriv?

— I vi još pitate?! Tko drugi, nego vi, okrutnice mala, — uzdahne Martinville i prevrne očima. — A jeste li čuli, što se sinoć dogodilo?

— A što takova?

— Vi ne znate? A u cielomu gradu ne govori se o ničem drugomu.

— A o čemu to?

— Da su sinoć ustrielili Stipu, — lagano će nadzornik naglasujući svaku rieč. A nije mogao sakriti svoje zloradosti.

— Ah, to ste mi dakle htjeli reći, — posve ravnodušno će Nežka. — Čula sam to već jutros.

Martinville pogleda u nju široko otvorenim očima, zabezeknuto. Taj njezin mir, ta njezina ravnodušnost, bili su mu nepojmljivi.

— Od koga? — zapita on.

— Bila je ovdje Klarica Bosiljevčeva i pripoviedala mi o toj grozoti.

— Pa?!

— Bog mu dušu pomiluj! — mirno će ona. — Nu oprostite, gospodine, moram još u vrt, da donesem, što mi još treba. I ona ostavi nadzornika sama u kuhinji.

Martinville stajaše kao ukopan i gledaše za njom, zablenuto. Bio je sasvim zatečen njenim mirom. Nikako si nije mogao protumačiti to Nežkino držanje. A onda podje lagano u svoju sobu i pomisli: — Djavo neka se razumije u te žene! Tu nikad ne znaš na čemu si!...

XXI.

Uzkrisiv Iliriju ne sustane Napolenon na pô puta. Već na 15-ga travnja 1811. izda u Tujlerijama dekret, kojim se uredjuje nova uprava Ilirije. Osobitu pomnju posveti on, ne bez utjecaja vriednoga i pronicavog maršala Marmonta, Hrvatskoj. Za vojničku krajinu pridrži uz male promjene dosadašnju uredbu, nu gradjansku Hrvatsku, tako zvani Transsavanum razdieli na tri okružja: karlovačko, riečko i senjsko. Ta okružja sastavljaše 21 kanton (kotar) poimence: karlovački, vrbovski, jastrebarski, samoborski, čabarski, kerestinački, želinski, sisački, gradački, (Pisarovina) riečki, senjski, bakarski, kastavski, pazinski, vremski, mrkopaljski, rabski, krčki, čreski, osorski i lošinjski.

Koje čudo, da su u onaj mah zakucala mnoga hrvatska srca jače. Ta i kako da ne zatalašu življe, gdje se evo nakon sedam dugih vjekova združiše razstavljena braća. Nakon sedam sto godina zarumenio se opet tračak zore na tmurnom dosele obzorju Hrvatske. Bilo, kao da opet sviću dnevi Držislavića, Krešimirovića i Zvonimira! Pitomo Posavlje, divsko Pokuplje, kršna Lika i Krbava, krvava Krajina, zelena Banovina, kameno Primorje, tužna sirotica Istra, Krčka djedovina slavnih Frankapana i morem zaplakivano otočje, sve to združilo se opet u jedno kolo pod okriljem novovieka cezara.

A Benjanima hrvatskih gradova zapade častno mjesto u toj razdiobi. Na čelo gradjanske Hrvatske stupi Karlovac. Karlovačkoj intendanciji, pod službenim nazivom: intendance de la Croatie civile, bile su podčinjene podintendancije riečka i senjska.

Istim dekretom bude Karlovac izjednačen s municipijima Ljubljane, Trsta, Zadra i Dubrovnika, kojima je maire imenovao sam imperator. Napoleon postavi prvim karlovačkim mairom Josipa Šporera. Kao adjunkti budu mu pridieljeni Mirko Lopašić i Jakov Čop. — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —

— Proteklo je mjesec dana odkako bje izašao Napoleonov dekret o uredbi Transsavanuma.

Noć se spustila nad Karlovcem. Tvrdja i kuće gradjana

unutar i izvan obkopa ležale su u tami. Samo na nekima zasvjetlucaše kroz prozore sitni plamečci lojanicâ. A na nebu treperile su male bliešteće se zviezdice svojim jasnim sjajem.

Dubovački grad zasjao te večeri u moru svjetla. Na sve prozore izbijaše žarko svjetlo, a noćnom tišinom raznosilo svibanjsko povjetarce zvukove glazbe i šum veselih i bučnih glasova.

Barun Vienney, karlovački intendant davaše prvu gostbu. Sve sobe napunile se pozvanika. Uz francezku vojničku odoru, gospoduje u sobama surka. A vidi se i po koja častna mantija i hrdjava halja karlovačkih fratara. Sobama sve zuji kao roj uznemirenih pčela. Intendanat, čovjek inteligentna, otmena, lica i držanja, našao bi za svakoga ljubezni posmieh, prijatnu rieč.

Nu najbučnije je u velikoj palači. Na stolovima, koji su puni svakovrstnih finih jestvina u skupocjenim zdjelama, šarenilo se cvieće u vazama od bronce i majolike, svjetlucale se kristalne boce pune lozina dara. I tu se razvezali jezici ponajviše, orili najgromkiji: Vive l' empereur! Vive le duc Marmont! Vive le baron Bertrant! Vile le baron Vienney! Karlovački maire Šporer zanosno je nazdravljao intendantu, a oduševljeno odazivahu se njegovi drugovi, Novigradski maire vlastelin Čunčić zadovoljno je kimao svojom debelom glavom, dočim je svetički Špišić pljeskao rukama, odobravajući svome karlovačkom drugu. Pisarovinski Jelačić ozbiljno bi se glasio od časa do časa: valde bene! (vrlo dobro). Jastrebarski Sladović i Krasički odvjetnik Mirko Haraminčić gurnuli bi se koji put laktom i pogledali značajno. Samoborski Wizner svaki bi čas upadao sa Vive! i onda bi tiho gundrao stihove marselaize, a uz njega se posjeo kerestinački maire Kiepach i gladio si tihim zadovoljstvom svoju dugu žutu bradu.

— I tako nam nestaje tame, što nas je pritiskala poput more za prošle vladavine. Noć se gubi. Dan sviće. Prvi osvit zore pojavio se kao predteča boljih i ljepših dana. A da će nam sinuti u svoj svojoj snazi jamcem nam je osoba našega gospodina intendanta. Vive le baron Vienney! — svrši Šporer.

— Vive le baron Vienney! — prihvate svi i nagrnu spram intendanta. Ovaj se ljubezno smiešio, kucnuo sa svakim pojedincem, a Šporeru i stisnuo ruku.

U drugoj sobi zasvirala glasba tuš! A kada su poklici utihnuli, prihvati Vienney rieč:

— Gospodo! — reče on. — Vaša srca, vaša ljubav, koju mi donosite tako iskreno, izpunja me neizkazanim čuvstvom razdraganosti. One ištu, da vam vratim milo za drago. I ne trebam vas tek uvjeravati, da ako i ne bih bio vaš kada dodjoh amo, da bi ste me bili sada osvojili. Nu ja sam već i prije moga odlazka ovamo bio prožet iskrenim simpatijama za vas. A kako i ne bih bio nakon svega onoga, što čuh od same njegove visosti prejasnoga vojvode dubrovačkoga. Ta ne trebam vam ni spomenuti, kako ste mu dragi i mili i kako je sve njegovo nastojanje bilo u tom, da vas vidi sretne i zadovoljne. On je sav svoj rad posvećivao vama, vašem boljku i napredku. I sada, kada mu je njegovo veličanstvo odredilo drugi djelokrug, preporučio vas je najtoplije svomu nasliedniku, vašemu sadašnjemu vrhovnomu upravitelju barunu Bertrandu. A ta briga, to njegovo nastojanje, nalazilo je podpuno razumjevanje i kod njegova veličanstva, koje vas je upravo otčinski prigrlilo na svoje srce. Njegovo veličanstvo zna cieniti vaše vrline, vašu viernost i odanost. Njegovo veličanstvo shvaća važni položaj, koji zauzimate u njegovu carstvu. Njegovo veličanstvo pozna vašu slavnu prošlost. Znade, da ste imali kraljeve svoje krvi i da ste bili moćni i poštovani. Ali znade i kako ste pali, i kako vas se je izrabljivalo i nedostojno s vama postupalo baš od strane onih, kojih ste podigli i za koje ste prolievali rieke krvi. Njegovo veličanstvo hoće da bude u budućnosti drugčije. Hoće u svojoj neograničenoj pravdoljubivosti, da zauzmete ono mjesto u Evropi, koje vas po božjem i ljudskomu pravu pripada. Pod sjenom njegovih orlova sakupio se već dobar dio vaše prošlosti. Njegovi orli pribraše pod svoje krilo skoro sav hrvatski narod do Save. A i ona nije toli široka, da i nju ne bi mogli preletjeti. Vi ste me razumjeli gospodo?! Vive l' empereur! — dovrši on i podiže čašu u vis.

*

— Vive l' empereur! — zaori oduševljeno dvoranom, koja se za govora intendantova dubkom napunila.

A „vive l' empereur!" — orilo se i u ostalim sobama, jer palača nije mogla sve uzvanike da primi.

Još se poklici nisu sasvim stišali, kada si žurnoga koraka stane krčiti put do intendanta ovisok gospodin u odielu francezkoga činovnika. Bijaše to barunov tajnik Karlo Müller. Došavši do nj šaptne mu nešto u uho. Intendant se uozbilji i odmah zadje u svoj kabinet, gdje je na nj čekao Mirko Lopašić.

— Jeli to zbilja istina gospodine adjunkte? — zapita on unilazeći.

— Sada mi se to dojavilo — potvrdi ovaj.

— Gotovo nevjerojatna smjelost — primjeti tajnik.

— A tko vam je to dojavio? — zapita barun Vienney.

— Ovaj čovjek tamo — mahne Lopašić rukom prema vratima, gdje se je u polutami vidila neka sitna sjena.

Obazriev se promjeri barun časak čovuljka.

— Ali ako se vara? — primjeti on. — Ne bih rado, da se namah na početku svoje uprave osramotim.

— Vi ste u istinu prepoznali fra. Andriju? — pristupi Lopašić čovuljku.

— Jesam. I ma da nije u fratarskoj halji, prepoznah ga namah, — potvrdi ovaj, koga je taj čas obasjalo svjetlo druge voštanice, što ju je zapalio tajnik.

To je svjetlo obasjalo gumbarevo lice.

Lopašić saobći barunu na francezkom jeziku Mikićev odgovor.

— Dobro. Onda nam ta ptica umaći ne može. Treba samo brzo i bez buke raditi. Taj čovjek neka ovdje pričeka. Mislim, da je najkraći put, da se stvar vojnički rieši. Idem do generala.

I on ode s tajnikom i Lopašićem.

— A moja nagrada? — sustavi gumbar Lopašića.

— Pričekajte. Ptičica još nije u kavezu.

Barun potraži generala Delzonsa i izmjeni s njime nekoliko riečih. Ovaj pozove svoga pobočnika i nešto mu reče. Ovaj se pokloni i izadje.

Sve to odigralo se tako brzo i tiho, da nitko toga nije ni primjetio.

I dok je u gradu na Dubovcu bivalo sve bučnije, stupao je pobočnik praćen Mikićem žurno prema tvrdji. Vrata bijahu već zatvorena. Na lozinku otvori straža vrata i oni krenu ravno u veliku vojarnu, gdje pobočnik zapita za službujućega častnika. Straža ga uvede u častničku sobu. Ovdje je za stolom sjedio Pierre.

— Gospodine poručniče, — nagovori pobočnik Pierra, — po nalogu gospodina divizijonara uzmite odmah deset momaka i podjite s njima — — No, gdje ćemo naći toga prokletoga fratra? — okrene se on gumbaru, koji je stajao blied i buljio u Pierra, kao u kakovu sablast i proklinjao sam u sebi svoju ludu glavu, koja ga je nagnala, da se pača u te stvari. U prisutnosti Pierra zašao mu je takav strah u kosti i on oćuti takovu zimu, kao da ga groznica trese. A u grlu ga nešto sapelo, da nije mogao ni rieči da progovori.

— No, hoćete li jednoć reći, gdje se nalazi? — razdere se ljutito pobočnik na nj.

Mikić se jedva sabere i izmuca:

— Koood Booosiljeevca!

Čuvši to ime Pierre se lecnu i neki nemir zavlada njime. Sva krv zaletila mu se prema glavi.

— Pa što je s njime? — zapita on.

— Kod toga Bosiljevca sakriven je po kazivanju ovoga čovjeka, onaj zloglasni buntovnik fra. Andrija, kojega je glava ucjenjena. I toga imate živa ili mrtva dovesti ovamo u vojarnu. A i ostalu čeljad uhitite.

Krv, što mu se prije bila zaletila u obraze, izgubi se opet i smrtno bliedilo stupi na njezino mjesto. Široko raztvorenim, ukočenim očima, gledao je u pobočnika.

— No, gospodine poručniče, što čekate? Stvar je prešna!

Pierre se trznu.

— O da, idem, — reče on promuklim glasom. Silna i bezkrajna očajnost zrcalila se na njegovu licu. Prinesavši ruku k čaki, izadje on, a za njim Mikić.

Pet časaka kašnje začuli se težki koraci, kako stupaju kroz zagrebačka vrata.

Kao omamljen stupaše Pierre. U glavi i ušima zujilo mu, kao da mu hiljadu komaraca pripjeva svoje note, a misao, da mora dani mu nalog izvršiti, lomila mu dušu, razkidala mu srce. Zar da i opet potrese mirom i srećom onoga bića, koje je ljubio svom dušom svojom. Proklinjao je hudu kob, što je baš njega to zapasti moralo. Nu bilo kako bilo, on je osjećao, da mora od Klarice ukloniti svako zlo. I ta misao nije ga više ostavljala.

I Mikić sliedio četicu. Prva prepast bješe ga minula i on je sada zlorado osjećao zadovoljstvo, što upravo Pierra zapade taj posao. To će ga za cielo omraziti pred Klaricom, ona će ga zamrziti, a onda će njemu biti otvoreno polje.

I da nije bilo tamnoga neba, na kome su treperile samo male sitne zviezdice, vidilo bi se, kako se je gumbarevo lice zlorado kesilo.

XXII.

Noćobdija je oglasio jedanaesti sat u židovskoj varoši. Hodeći ulicom nemalo se začudi, opazivši, da su prozori Bosiljevčeve kuće još razsvietljeni. Inače nije to bio običaj u Bosiljevca, osim na badnjak, kada je s družinom dočekivao ponoćku. Mora da je kome pozlilo, pomisli on i podje dalje.

Nu da je kojim slučajem mogao zaviriti unutra, začudio bi se još većma, videći, gdje ašešor Nikola sjedi za trešnjevim stolom, a uza nj Žerjavić, Janušić, karlovački gradjanin i gorljivi pristaša austrijanske stranke, te jedan turopoljski seljak duga kestenjava brka i kestenjavih vlasi s perčinom.

— Vi držite, velečastni . . . — primjeti Žerjavić.

— Pst! — prekinu ga naglo Turopoljac, metnuvši kažiprst na usta.

— Uf! Izmaklo mi. A što sam to danas tako raztrešen i zaboravan? Nu valjda nas ne će izdati ni Bosiljevac ni Janušić.

— E tko zna? — našali se Janušić. — Koliko plaćaju Francezi za vašu glavu? — okrene se on k turopoljcu.

— Sto zlatnih dukata i jedan posjed uz to, — fra. Andrija će, koji se je krio pod tim ruhom.

— To ne bi bio loš posao. Toga ja ni na pet krcatih tumbasa žita ne zaslužim, — Bosiljevac će.

— Na svaki način velika je smjelost od vas zaći u Karlovac u ovo doba, — ozbiljno će Žerjavić.

— Poznate, amice, onu latinsku poslovicu: Audaces fortuna juvat (odvažnu se sreća smije). I ja vjerujem u svoju dobru zviezdu.

— Ej da znadu oni gore na Dubovcu, kakova je zlatna ptičica u njihovoj blizini, ali bi se uzvrpoljili.

— Trebalo bi ju najprije uloviti, — zasuče svoj omašni brk Janušić.

— Mi zadjosmo opet na druge razgovore, — prihvati rieč fra. Andrija. — A vrieme odmiče. Prije nego svane, moram imati Karlovac daleko za ledjima, a imam još s vama mnogo toga, da se dogovorim. U prvom redu glede novina, što ih kanim izdavati u Zagrebu i koje su u bitnosti namienjene puku. Jer mi moramo neprestance rovariti u puku i živom riečju i pisanim slovom.

— Svakako će nam sada biti laglji posao, odkako se riešismo Marmonta. On si je sticao ljubav naroda, svakim svojim činom. I uspomena na nj ne će se tako brzo izbrisati medju pukom. Da je on ostao i nadalje upraviteljem Ilirije, zlo po nas. Vjerujte mi, velečastni prijatelju, — reče Žerjavić.

— Istina! — povladi fra. Andrija. — Osjećao sam to i ja, da nam je bila sva borba jalova, dok je on vladao tim krajevima. Nu nadajmo se zato sada, da će biti po našu stvar sveobći okret na bolje. Jer koliko sam upućen o novom upravitelju barunu Bertrandu, ne će nam on odviše smetati. Vele, da je dobar i fin čovjek, ali uz to aristokrat, koji rado prepušta drugima, da za njega misle i rade.

— Čudi me, da je Bonaparta, koji inače važe svaki svoj čin, udaljio odavle onako vrstna upravitelja kakov bijaše Marmont, — dobaci Žerjavić.

— Treba ga još nuždnije u Španiji.

— Bum!... Bum!... — zaori lupa na vratima da su prozori zaječili.

Fra. Andrija zašuti i sva četvorica skoče na noge i sgledaše se.

— Ma što je to? — prošapta Bosiljevac prestrašeno i dignuv glavu prisluškivaše.

Lupa se ponovi jače, oštrije.

— Da nisu šta nanjušili, — prigušeno će Žerjavić, ne mogavši sakriti zabrinutost, što ga je snašla.

— Niste marili stavljati glave u torbu, — primjeti Janušić. — Jer vrag ne spava, a ima kojekakvoga svieta. Ima ih, koji će za sto dukata prodati i svoju dušu.

Fra. Andrija je šutio. Rukom podupro bradu i stisnuo obrve, pa se nekud zamislio. Nije odavao nikakove uzbudjenosti. Njegove pronicave, mudre oči neprestrašeno su gledale u onu trojicu, kojima je taj mir silno imponirao.

— Otvorite! Otvorite! — čulo se sve žešće s ulice i lupa orila jače.

— Što da učinim? — zapita Bosiljevac fra. Andriju.

— Vidite najprije, tko je i što će, — mirno odvrati ovaj.

Taj mir je blagotvorno djelovao na Bosiljevca. On podje k prozoru i otvorivši ga zapita:

— Tko je božji?

— U ime njegova veličanstva otvorite, — javi se glas s ulice.

Taj glas učini se Bosiljevcu poznatim.

— Jeste li vi to gospodine Pierre? — zapita on.

— Ja sam. I molim vas, da nas što brže pustite unutra. Ne bih rado upotrebiti silu.

Bosiljevčeve oči, privikle ponešto tami, razabirale su sada sjaj bodova.

— Odmah ću vam otvoriti gospodine Pierre, — odvrati ašešor zatvarajući prozor. — Vojnici su ovdje! A što ćemo sada? — okrene se prema onoj trojici.

— Fra. Andriji, Žerjaviću i Janušiću bijahu se pridružile Rozalija i Klarica. Uznemirene lupom dotrčale su iz svojih soba. U izčekivanju nečesa strašna, što je imalo sliediti, drhtale su na cielom tielu.

— A što ćemo sada s vama velečastni? — zabrinuto će Žerjavić.

— Znam, kako ćemo, — veselo će Bosiljevac.

Svi ga izvjedljivo pogledaše.

— Dok ja idem otvarati, ti ćeš, Rozalijo, pustiti na mala vratašca, što vode u vrt velečastnoga. Tamo po vrtovima ne će ga nitko tražiti.

— Hm! — zatitra posmieh na fratrovom licu. — Zar mislite, da i taj izlaz nisu zaposjeli? Tu bi im istom naletio u mrežu.

— A da šta ćemo onda? — Bosiljevac će.

— Prepustite to nama. A vi hodite i otvorite im vrata, da ne posumnjaju štogod. Možda se dotle dosjetimo, kamo da zaklonimo velečastnoga, — progovori Žerjavić.

— Hodite žurno, gospodine, a mene prepustite mojoj sudbini. Bog će mi već biti u pomoći, — silio i fra. Andrija.

Težka srca podje Bosiljevac da otvori vrata nezvanim gostima.

Žerjavić se uzšetao sobom sve nešto razmišljajući, dok je fra. Andrija stajao spokojan, kao da je očekivao neku tajinstvenu pomoć.

I već se čulo kako su zaškrinula vrata, začuli se tudji glasovi, a na stepenicama hod težkih koraka.

Najednoč uhvati Janušić, koji je stajao postrance jednom rukom Klaricu, drugom fra. Andriju.

— Ovo je vaša komorica? — zapita on djevojku pokazavši na pokrajna vrata.

— Moja, — pogleda ga začudjeno djevojka.

— Onda samo žurno unutra, pa u postelju. A vi, velečastni, u kut za vrata, pa ni pisnuti.

Klaričini obrazi zarumene se živim rumenilom.

— Ali — fra. Andrija će, koji je opazio smetnju djevojčinu.

— Šta to! Nema tu sada nikakav ali. Ta hajdete samo namah unutra. — I on uhvati djevojku za jednu, fra.

Andrija za drugu ruku i turne ih u sobu. — Idite i vi s njima gospo Rozalijo.

Na hodniku začuli se medjutim brzi i težki koraci. Nu kada su se otvorila vrata od hodnika i unutra stupio Pierre praćen sergentom i dvojicom vojnika, vladaše u sobi mučanje, a za stolom sjedila su dva gospodina, koji su tobožnjom izvjedljivošću gledali u vrata.

Posliednji stupio je u sobu Bosiljevac. On se brzo ogleda po sobi. Vidivši da nema fra. Andrije, odlanu mu.

— Ma kuda su samo s njime tako brzo? Je li tamo za onima vratima? — pomisli on, opazivši, da su zatvorena vrata Klaričine sobice.

— Dobar, večer gospodo! — pozdravi Pierre unišavši.

— Dobar večer, gospodine poručniče! — odzdrave Žerjavić i Janušić u isti mah.

— Oprostite, što smetam. A jesu li gospoda sama? — razgledao se Pierre pozorno sobom.

— Eto sami, kako vidite, gospodine poručniče — reče Žerjavić.

— A što ste mislili naići ovdje na veće družtvo? — zapita Bosiljevac.

— Tu treba da je još i jedan fratar — Pierre će.

— A kuda je dospio?

— Fratar? — zapitaše kao iznenadjeni Žerjavić i Bosiljevac.

— Nisam vidio nikakova fratra, odkako sam u nedelju bio u crkvi — našali se Janušić.

— Nema tu šale! Javljeno je gospodinu intendantu, da je kod vas sakriven onaj buntovni fra. Andrija preobučen u turopoljskoga seljaka obrati se on Bosiljevcu i imadem nalog uhvatiti ga živa ili mrtva — ozbiljno će Pierre. — Svu kuću vam moram pretražiti, gospodine ašešore, makar mi to i kako neugodno bilo. Sergent! — zovnu on, okrenuvši se prema onoj strani, gdje su stajali vojnici, — Primite se namah posla i pretražite ove sobe.

— Na službu, gospodine poručniče!

— A vi, gospodo, da se nikud ne mičete, dok ne znam posljedak pretrage.

Sergent je medjutim pretražio sobe, nu nije našao ništa.

— No? — zapita ga Pierre, kada se je vratio iz pobočne spavaće sobe Bosiljevčeve.

— Ništa! — odvrati on.

— A jeste li svršili?

— Samo još nisam pretražio onu — pokaže sergent na vrata Klaričine sobe i pruži ruku za kvakom.

Žerjavić i Janušić protrnu, a srca im živo zakucaše.

— Stojte! — poviče gromko Bosiljevac i uhvati sergenta za ruku. — Ovo je soba moje kćeri!

Bio je to koban trenutak.

Pierre se trznu. On osjeti, da je nadošao težki i odlučni čas po cieli njegov život. On je bio sada čvrsto uvjeren, da Klaričina soba krije neku tajnu. Ali je u tom času i odlučio odkloniti od svoje drage djevojke svaku bol.

— Odstupite! — zapoviedi on sergentu.

Ovaj izpusti kvaku i odstupi od vratih.

— Ovo je soba vaše kćeri? — zapita on Bosiljevca. Bio je vidljivo probliedio.

Bosiljevac potvrdi glavom.

— I gospojica je već u postelji?

— Da. Ona već odavna spava.

— Recite gospojici kćerki, da se digne, jer i ova soba se mora pretražiti. Sergent!

— Zapoviedajte, gospodine poručniče?!

— Da ne gubimo suviše vremena, pretražite vi ostalu kuću. Ovu sobu pretražiti ću ja sam.

— Razumijem, gospodine poručniče!

Sergent izadje s momcima.

Žerjavić i Janušić stajali su kao na žeravici, a Bosiljevac je s tajnom zebnjom ušao u Klaričinu odaju.

Zamalo izadje Klarica s majkom. I Bosiljevac se povrati opet u sobu.

Ugledavši ljubljenu djevojku poprimi Pierrovo lice najednom turoban i zbunjen izraz. On je teško čutio, da joj izvršenje njegove dužnosti ima nanieti veliku bol. Muče se pokloni, ne skinuvši pogleda s čarobne djevojke, koja je i sada blieda, podrhtavajući i s nekim nemirom i strahom na licu, bila dražestnija no ikada. I ako bi bio dosele samo časak kolebao, sada je bio na čistu. Osjećaj dužnosti, čast

svoju i dapače žipot, sve je bio spreman žrtvovati, samo da ona ne trpi i ne osjeti boli.

Na tavanu čuli se težki koraci vojnika, razabirao se glas sergentov.

A sada na posao! — reče Pierre sam u sebi. Povrati li se sergent prije nego li je soba pretražena biti će prekasno i sve propalo.

Odlučna, čvrsta koraka podje Pierre prema Klaričinoj sobici. Bosiljevac pratio ga sa sviećom u ruci. U njegovoj drhćućoj ruci nemirno je treptio plamen lojanice.

Rozaliji, Klarici, Žerjaviću i Janušiću kucala su srca toli silno, da su jedva disali.

U sobici vladaše tama. Nejasno svjetlo lojanice osvjetljivaše dosta oskudno tihu djevojačku sobicu s bielim platnenim zastorima i posteljom s bielim pokrivačem. Na malenom stoliću ležaše šivaća sprema, pokraj njega stajaše preslica.

Pierre se razgleda po sobi. Nigdje nije opazio ništa sumnjiva.

— Dobro, idemo, — okrenu se on ašešoru, kad najednoč nešto zašušti iza vratih.

Bosiljevcu zadrhta ruka, plamen je stao opet nemirno treptati.

— Što je to? — pogleda Pierre ašešora i sustavi se.

— Biti će miš, — rekne Bosiljevac nesigurnim glasom.

— A što je ono tamo?

— To si je Klarica naslagala predivo. A kod toga se ta nesnaga rado drži. Nastavit ću još noćas mišolovku.

Pierre je još malo kolebao, nu onda reče:

— Želim vam kod toga sreću, i pazite, da vam mišolovka ne ostane prazna . . . — kao moja! — dodade on tiho.

Hladan znoj probije Bosiljevčevo čelo.

— Gospodine . . . — zapenta on.

— Hajdemo, — rekne Pierre.

Bosiljevcu odlanu.

Sergent se bio vratio s momcima i ostao čekajući na vratima.

— Ništa! — reče Pierre, izašavši s Bosiljevcem iz sobice. Bio je blied. Njegov pogled tražio je Klaricu.

Svi odahnu.

A djevojčine krasne oči govorile su: Razumijem, što si učinio! Hvala ti!

Veselo su zablistale Pierrove oči i on se osjećao najsretnijim čovjekom. Spašeni! — kliktaše mu duša.

— Javljam pokorno, gospodine poručniče, da uzprkos najpomnijoj potrazi, nikoga ne nadjoh, — pristupi sergent.

— Dobro. Naš posao je dovršen. Izadjite i pričekajte dolje. Jednoga momka odredite za stražu.

Sergent i vojnici izadju.

— Poći ću i ja, da izvjestim o uspjehu pretrage, a dotle molim, da nitko od gospode ne izadje iz kuće do dalnje odredbe. Pred kućom na ulazu stajati će straža — reče naglašivajući ovo potonje. — Oprostite, što vas uznemirih, nije bilo s mojom voljom. Dobru noć! — i pokloniv se podje za vojnicima. — — — — — — — —

*

Kukuriek pietla navješćivaše već po drugi put radjajući se dan, kadno se tiho otvoriše mala vratašca, što su vodila iz Bosiljevčevoga vrta na Žitni trg. U jutarnjoj polutami jedva se razabirala visoka ženska pojava odjenuta u priprosto odielo s rubcem na glavi i košarom na ruci. Ženska se časak oprezno razgleda desno i lievo, a onda podje žurna koraka pravcem prema Švarči, te je nestane u polju. — — — — — — — — — — — —

*

Oborene glave, pokunjen stajaše gumbar Mikić pred Lopašićem i drhtavim rukama gužvaše svoju kapu.

A ovaj se uzšetao po sobi i grmio na ubogoga gumbara, da se je ovaj od časa do časa sav potresao.

— Vi ste pijanica! Niste za ništa! Tako gospodina intendanta nasamariti! Velite, da ste vidjeli fratra, a kad tamo vojnici prevrnuše cielu kuću, nu o fratru ni Turopoljcu kakovu nigdje ni traga.

— A ja bih ipak prisegao . . .

— Trice i kučine! Vi bi prisegli, ne znam što! Ta nije vilenjak, da izleti kroz dimnjak. A sada se tornjajte kući i da nam ne dolazite s takovim pripoviedkama — oštro će on.

Poparen ode gumbar iz viećnice. Bilo mu je žao onih liepih dukatića, što ih je već držao svojim vlastničtvom.

— Svemu tomu kriv je onaj prokleti Pierre, — pomisli on u svojoj gorčini. — Čim njega zagledah, znao sam, da ne će biti dobro! — I on se zavuče u svoju kuću, gdje je cio dan zievao, umjesto da broji zaslužene dukate.

XXIII.

— Jedne liepe ljetne večeri, kadno su se već bile razcvjetale i zamirišile lipe, pripravljaše Nežka postelju za otca, kada udje Duquenois u sobu. Dolazio je od Martinvilla. Prošetavši dva tri puta sobom, rekne kćeri:

— Čuješ, Nežko! Htio bih s tobom koju pametnu da porazgovorim.

— A što zapoviedate otče?

— Ne zapoviedam ništa, drago moje diete, već samo želim, da budeš jednom pametna. Eto vidiš, gospodin nadzornik Martinville . . .

— Molim vas, otče, ako me volite, ne govorite mi o tom. Ja ga . . . ne ću! — odlučno će ona.

— Alaj Bože, kako si čudna. A svaka druga bi si prste lizala, da joj se pruži takova prilika postati gospodjom.

— Neka. Ja ne ću nijednoj zavidjati tu sreću.

— No, a na što čekaš onda?

— Na ništa.

— Nego ćeš ostati starom partom?

— Volim i to, nego poći za nedraga.

— Ne činiš pravo, Nežkice, — umiljavaše se stari kćeri. — Gospodin Martinville te tako voli, da će te na rukama nositi.

— Neka si nosi koju drugu, mene ne će.

— Tebi se valjda još uviek vrze po glavi onaj nesretnjaković.

— Ne tajim.

— Ali mrtvi ne ustaju nikad više. Što će ti mrtva ljubav?

— Mrtav on, mrtvo i moje srce. Ta ja sam vam, otče, uviek rekla, da hoću biti njegova ili ničija. I kada

mi već nije bilo sudjeno, da budem njegova, to ne ću biti ničija.

Duquenoisu bilo je žao djeteta. On pristupi k njoj i pogladiv joj glavicu, reče:

— Sve se mora preboliti, diete. Ta i meni bilo je težko, kada je umrla tvoja mati. Podah se u volju Božju, a vrieme je izvidalo rane.

— Vi ste krivi, otče, da je do toga došlo, — tihim prikorom će djevojka.

— Ne krivi me, diete. Ja sam imao samo tvoje dobro na misli, — izvinjavaše se medičar.

— Ali niste moju sreću.

— Dobro priznajem, da je nešto i moje krivnje. I meni je žao siromaka Stipe. Bio je dobar momak. Nu da je bio uz to još i pametan, moglo je sve drugčije, bolje svršiti.

Nežka pogleda otca pitajući.

— Da je bio liepo miran i sve dobro promislio, bio bi te i sam nagovarao, da podješ za Martinvilla.

— Ne bi nikad, — uzprotivi se Nežka.

— Gospodin nadzornik čovjek je već u godinama. A i bolježljiv je. On sigurno ne će više dugo. Još koju godinicu, pa će Bogu na istinu. Pa da je Stipe liepo pričekao, dok budeš udovicom . . .

— Prestanite, otče, molim vas liepo. Naša srca ne bi nikad na takovu pogodbu pristala! Pa zašto da i dalje o tom govorimo. Ja sam svoju rekla. A vi recite gospodinu nadzorniku, da nikad njegovom biti ne ću. Radje bih i ja za Stipom. Laku noć otče, idem spavati.

Medičar je dugo šetao zamišljen. Napokon promrmlje:

— Ako dobro promislim, ne mogu joj zamjeriti. Mlada krv i onaj izsušeni panj! Ta nije moguće inače. Ali samo da je sada meni znati, što i kako ću. Jer on se grozi. A toliki moji poslovi . . .

Kada je Nežka došla u svoju sobu, nije ipak išla spavati, nego je sjela do otvorena prozora.

Naokolo vladaše tihi mir. Ni grančica nije se makla, ni listić nije zašuštio. Samo su zamirišile lipe i rezeda, što se razcvala dolje u vrtu uprav pod prozorom.

Noć je već nastupila. Na nebu zaplovio mjesec iza

oblaka, koji se u dugoj bieloj crti protegnuo po modromu nebeskomu svodu, kao otočić u bezkrajnom moru. I zviezdice su svojim blistavim sjajem zatreperile na nebu.

— Nežko! — sazove ju najednoč tihi glas, a mjesečevo svjetlo obasja Stipinu glavu pod prozorom.

— Stipe! — kliknu ona i njezino lice prelilo se jarkim svjetlom radosti.

Radost zasja i na njegovu licu.

— O kako su mi polagano prolazili dani, kako mi je težko bilo živjeti, a ne gledati tvoga lica, ne slušati tvoga glasa. I napokon ne mogoh već izdržati, morao sam te vidjeti, pa da bi mi bilo taj čas umrieti. Zagrli me dušo!

Nežka ga ogrli, a glava joj klone na njegovo čvrsto rame. Onda se trgne i reče:

— Za Boga dragoga, da te tko vidi Stipe?

— Čega se bojiš, moja zlatna golubice?

— Bježi, da te tko ne opazi.

— Smiri se Nežko. Ta meni ne prieti nikakova pogibelj. Nitko ni ne sanja, da sam živ i ovdje. I ako sam onda sretno umakao iz Brezarićeve krčme, to me neće ni sada uhvatiti. Onda... da onda bio sam već predao Bogu dušu.

— Nisi mi još ni pripoviedao — smireno će ona — kako se to zbilo. Tek znam kroz Klaricu, da si sretno umaknuo.

— Ej, bilo mi je onda tiesno. Te francezke kuje progonile me kao vrazi. I da ne dodjoh do Kupe, nikad se više ne vidjesmo! Kada je razmak medju nami postajao sve manjim, bježeć, obazreh se ipak, a oči privikle već tami razabirale su onu smrtonosnu ciev, kako se uperila na me.

— Stoj! — zaječi mi u ušima. — Svršeno je! — pomislih onaj čas. Nu u to bijaše mi već Kupa pod nogama. Bez promišljanja bacih se u vodu. I jedva sam se dotaknuo površine, a tane prožviždilo nada mnom.

— Oh! — zavrisne djevojka.

— I voda me prekrila. Nu i sada je trebalo biti opreznim. Časak sam ronio tiho pod vodom i jasno sam razabirao, kako se razgovaraju vojnici. Poslie čuh njihove korake, kako se udaljuju. Izplivah opet na površinu i približih se obali. Znao sam, da sam spašen. Odplivam polagano dalje, držeći se banijske obale do Bosiljevčeva tumbasa, koji je sutradan imao poći sa žitom u Brod. Bosiljevčevi ljudi me naravno, kao neprijatelja Franceza, odmah sakriše na svojoj ladji. I tako prispjeh sretno u Zagreb.

— Hvala Majci božjoj trsatskoj! — odahne djevojka. — O Velikoj maši dat ću joj na oltar voštenicu od tri funte.

— Svi misle, da već trunem, svi me drže mrtvim. I tako se mogu lako i neopažen došuljati u Karlovac do tebe moja golubice. A ne ćeš li me poljubiti za to.

Nežka se sagne i poljubi ga živo u usta. Oj, kako su im mlada srca plivala u sreći i radosti. U tom času bile su zaboravljene sve muke, što su ih prepatile njihove duše u ovo posliednje vrieme.

Vrieme prolazilo. Od časa do časa odbijaše ura na tornju nada njima svoje četvrti i satove. Ponoć se približavala, a Nežka i Stipe bili su još uviek u razgovoru.

Na jednoč ih smete štropot na uličnim vratima.

— Eto Martinvilla! — rekne tiho Nežka.

— Skoro zaboravih na musje-a — osmjehne se Stipe. — A što bi on rekao, da zna, da sam ovdje?

— Razklopotao bi se kao puran, kada ga se draži. Musje čvrsto vjeruje, da su te izjele ribe.

— I ti si ga u toj vjeri podkriepila.

— Pustila sam, neka misli, što ga volja. Akoprem mi je često bilo na jeziku, da mu kažem, da si živ i zdrav; nu uviek se suspregnuh. Bolje da ostane u toj vjeri.

— Ej, da mi ga je dobiti u šake. A je li ono još uviek njegov prozor? — zapita Stipe pogledav na susjedni prozor.

Prozor bijaše još otvoren, a iz njega virila tama.

— Još uviek.

— Podaj mi Nežko jednu plahtu.

— Za Boga, što si naumio. A što ćeš š njome?

— Daj žurno, prije nego dodje Martinville u svoju sobu.

— Mani se toga. Ne pravi ludorije, odat ćeš se.

— Ne ću. Samo ću ga malo uplašit.

Nežka mu poda plahtu.

— Samo pazi, što radiš. — bojazljivo će ona.

Martinville ušao medjutim u svoju sobu, napalio svieću, odložio šešir i štap. Prošeta se dva, tri puta sobom, a onda stupi k prozoru i pruži ruku, da zatvori kapke.

Pred prozorom stajaše biela prikaza i prestravljeno trgne se on natrag, buljeći široko otvorenim očima u nju. Ura na tornju odbijaše taj čas dvanaesti sat. Njezini udarci ozvanjahu tako svečano, ozbiljno, da je još više hladni mlaz prolazio nadzornikovim tielom. Nu on ipak sakupi svu snagu i promuca drhćućim glasom:

— Tko je?

— Stipe! — dubokim i šupljim glasom odvrati prikaza i primakne se bliže k prozoru, a svjetlo iz sobe razsvjetli Stipino lice.

Martinville pruži ruke kao na obranu. Ukočenim pogledom buljio je u prikazu, a u grlu ga stegnuo strah, da nije bio kadar ni riečcu progovoriti.

A prikaza primače se bliže k prozoru i, segnuvši za Martinvillom zahvati mu vlasulju i jednim čvrstim trzajem skinu je s glave — a onda se polako udalji.

Bez daha, polumrtav stajaše Martinvile, zureći u prozor kao u bezsvjestici. Onda naleti prema vratima vičući: U pomoć! u pomoć! Duh!

Na njegovu viku dotrči u sobu Duquenois bos, u košulji.

— Ma što vam je gospodine nadzorniče?

— Oh! Hvala Bogu, da ste došli gospodine, jer inače umrieh — i on se spusti uništen na stolicu.

— Zar vam je pozlilo?

— Nije.

— A što ste onda zvali?

— Nešto strašna! Ukazao mi se Stipe!

— Ma ajte gospodine nadzorniče — mahne rukom medičar. — Sanjali ste valjda.

— Nisam ne. Gledao sam ga, kao što sada gledam vas.

— To Vam se samo pričinilo — tvrdokorno će Duquenois.

— A zar je i to sanja? — sagne nadzornik svoju ćelavu glavu, koja se laštila kao kruglja od biljara.

— A gdje vam je vlasulja?

— Odnio mi ju duh.

— A što to govorite? — uprepasti se medičar, a neka hladnoća prodje mu tielom.

Taj čas zaviri na otvorena vrata Nežka u sobu.

— A što se to zbilo? — zapita ona na vratima.

Duquenois ju pogleda nekako sumnjivo, a onda rekne:

— Gospodinu nadzorniku ukazao se Stipe.

Nežka izdrži mirno otčev pogled, a onda reče pitajući:

— I od silnoga straha izpala je gospodinu nadzorniku sva kosa? — I, ne mogavši uzdržati smieh, odleti u svoju sobu.

— Sacrebleu! — uhvati se Martinville za glavu, a obrazi mu se zažare od ljutine.

— Hm! hm! — promrmlje Duquenois — To nije pravi groš.

— Što rekoste?

— Da je to čudna stvar. Nu bilo, što bilo, sada se smirite i legnite na počinak, da se oporavite od pretrpljena straha.

— Šta! Ja da ostanem sam?! — klikne Martinville.

— Ni za nikoji novac.

— No pa dobro. Ja ću ostati uz vas.

I već je zarudila zora, kada je Duquenois izašao iz Martinvillove sobe.

XXIV.

Jednoga liepoga vedroga jutra prvih dana mjeseca ožujka 1812. godine, nemirno su tapkala kopitama pred biskupskim gradom u Zagrebu dva zelenka upregnuta u kočiju. Kočijaš morao je čvrsto pritegnuti uzde, da ih ukroti.

Nu u to izadje iz biskupska dvora biskup Vrhovac praćen fra. Andrijom. Inoš otvori vratašća kočije, a biskup i fratar zasjednu na baršunaste vanjkuše. Kočijaš popusti uzde, inoš skoči do njega na kozlić, a vatreni konjići polete nuz vlašku ulicu kao da ih vile nose.

*

— Eto — rekne Vrhovac — sada možemo nesmetano da razgovaramo do mile volje.

— Imadem vašoj milosti kazati mnogošta, što ne treba da čuje svako uho u vašoj rezidenciji.

— Tamo se čuje i trava rasti — upane biskup a oko ustna zaigra mu posmieh.

— Pa to je već sudbina velike gospode da ih uviek stotina očiju striže a stotina ušiju prisluškiva — fratar će. Baš sam izvjedljiv čuti, što mi to donosiš iz Beča. Mora da su velike novosti, o kojima zavisi dobro i zlo ciele naše monarkije.

— Nosim viesti, koje su od nemala utjecaja po sudbinu svih naroda, koji su pod žezlom naše vladarske kuće.

— No, da čujemo! — nasloni se biskup na mekane vanjkuše i pogleda svojim živim modrim okom u fratra.

— Ponajprije ono se tiče vaše milosti.

— Zar su me odriešili biskupske vlasti preko Save?

— Bože sačuvaj! — kliknu fra Andrija. Pače obratno. Čini se, kao da će ta stvar zaspati za uviek. I kakov dogodjaji uzimaju tok, ne će vaša pastva preko Save ni časak izaći izpod vaše vlasti.

— Kako to?

— Spremaju se veliki dogodjaji — tajinstveno će fratar.

— Da, šapuće se nešto, da je došlo do preloma izmedju Bonaparte i Aleksandra.

— Rat je neizbježiv

— A mi?

— Biti ćemo na strani sina sotone. Bože nam oprosti taj grieh — nevoljko će fra Andrija prekrstiv se.

Bili su već odavna miuuli crkvu sv. Petra i jurili Vrhovcu toli omiljelom sesvetskom cestom. Nu jutros nije gledao na sve to, što mu je inače oku godilo. Sjedio je nekud zamišljen i gledao ravno preda se.

— Hm! — prekine biskup mûk, što je časkom zavladao. — Napoleon ide na Rusiju. Tuj može skrhati vrat.

— Bože daj izpunilo se proročanstvo vaše milosti — vatreno će fratar. — Nu bojim, se da će i tamo sin sotone izaći pobjednikom. Ta cielu Evropu vodi protiv ruskoga carstva.

— Neka! Rusija je dosta prostrana, da bude grob svoj ostaloj Europi — ozbiljno će biskup — Rusija! Ta tko ju pravo pozna u zapadnoj Evropi? Nitko! To je zaseban sviet! To je mlad slavenski sviet, koji se tek budi na život. A u njemu sve još vrije i ključa od snage, o kojoj neki tek samo naslućuju. To je snaga sakrivena, još neiztrošena i jao si ga onome koji ju ima da izazove i iskusi. A Bonaparta izaziva njezinu srdčbu i jao, tri put jao si ga njemu! Njegov genij kao da je jedan čas upoznao svu moć Rusije, kada se je ono u Tilsitu približio ruskomu caru. Genij maloga kaprala i snaga Rusije udružene, gospodari su Evrope! Nu sada ga gordost zasliepila, prema onoj: Koga bozi hoće uništiti njemu oduzmu pamet. Pazi što ti kažem. Bojim se bliednuti će njegova zviezda. Jer još nitko nije nekažnjen dirnuo tu majku svih Slavena.

— Oni u Beču sude inače. Tamo su uvjereni, da će Napoleon diktovati mir u Moskvi.

— I ti to vjeruješ?

— Pa kako da ne vjerujem, kada mi je posve povjerljivo saobćio sam Meternich, da je izmedju Austrije i Rusije sklopljen neki tajni ugovor glede podjelbe zemalja, kada se rat svrši.

— Daj si mira! — mahne biskup desnicom koja se je dosele igrala zlatnim križem što je visio na debelu zlatnom lancu oko vrata. — Meternich je lukava lija. On se previja i šara na sve strane. Kako čuh, on još jari Napoleona na rat s Rusijom, što dokazuje da on ima i druge svoje osnove.

— Ima u toliko, što bi onda po ugovoru Napoleon vratio natrag Iliriju našemu prejasnomu caru i gospodaru.

— Babje pripoviesti! — Lagani smiešak preleti opet licem crkvena dostojnika.

— A zašto to ne vjeruje vaša milost? Ta Napoleon ne čini to badava. On će u zamjenu dobiti Galiciju, koja je, potrebna tome pasjemu sinu za uskrišenje Poljske.

— I opet igračka! I opet treba da budemo roba s kojom se pazari! — gorko će biskup. — Nu bilo kako bilo,

ponovno ti velim, da u to ne vjerujem ni u kojem slučaju. Svlada li Napoleon Rusiju, ne će on pitati svoga uzvišenoga tasta, hoće li mu predati Galiciju ili ne. On će si ju jednostavno uzeti. Doživi li pako poraz, onda ne će izpustit iz ruku ono, što već čvrsto drži prema staroj: Beati posidentes! (Blaženi koji posjeduju) I velim ti, u Beču moraju biti sretni, ako Napoleon ne segne i preko Save.

— Kada slušam vašu milost, skoro bih i sam postao nevjerovanim Tomom. — Ali oni u Beču moraju imati sigurnost garancija, jer inače ne bi napuštali ovdašnji tajni ured — rekne tra Andrija

— Sta veliš? — upita začudjeno biskup fratra.

— Da taj prestaje uredovati — potvrdi ovaj.

— A ti?

Meni rekoše, da se bilo kuda zavučem, dok me ne će zvati. Nu u Hrvatskoj ne smijem ostati. To da pitaju državni probitci.

— Izrabili su te, pa te sada po staroj navici turaju na stranu — jedko će biskup, — A kuda si naumio sinko?

Najvolio bih u Bosnu. Tamo sam u blizini svoje Dalmacije.

Biskup zapoviedi kočijašu da skrene. A kada dodjoše pred dvor reče fratru:

— Danas si moj gost! — i ode u svoju odaju.

XXV.

Prva je nedjelja mjeseca svibnja. Večernja se svršila. Pobožni sviet lagano se tiskao i izlazio na sjeverna i iztočna vrata franjevačke crkve i onda se razilazio svojim kućama. Tek dvie, tri stare žene sjedile su još u klecalima.

I Klarica Bosiljevčeva nije izlazila s ostalim svietom, već je zašla u pokrajnu kapelicu lauretanske Majke Božje, što se nalazila uz zapadni bok crkve. Kleknuvši pred crnim, drvenim kipom Bogorodičinim i složiv ruke na molitvu, stala je prebirati biserna zrna krunice. Zrnce za zrncem omače joj se medju prstima. Bila je to molitva čiste netaknute duše, koja vjeruje svom snagom i s osvjedočenjem. I prožeta tim osvjedočenjem, vjerovala je čvrsto, da će ta

molitva biti uslišana. A jer je proizlazila iz duše vjere pune, morala je biti mila i draga Bogu.

Malo za njom udje Pierre u kapelicu. Ona ga nije opazila. On se pritisnuo uz zid pokraj ulaza i gledaše u svoju dragu djevojku, koja mu se u taj tren nije pričinjala običnim smrtnim bićem, već molećim angjelom.

Kapelicom razprostiraše se ono tajinstveno prigušeno polusvjetlo, koje budi u nama osjećaje misticizma i svete plahosti.

Kroz veliki prozor sa stotinu okruglih, olovom obrubljenih okanca, tiho se krale sunčane zrake i treperile na sivom, mračnom zidu kapelice. Kadkad zaigrale bi i oko Klaričine glave, kao da žele zlatom oviti njenu crnu kosu. Pa bi opet izčezavale da zatitraju po sivom kamenju, kojim je bila popločena lauretanska kapelica. A žižak vječnoga svjetla nemirno je drhtao i plamsao u crvenom stakalcu, kao da osjeća da nije kadar mjeriti se sa zlatnim i jarkim zrakama ljetnoga sunca, što si je utiralo put kroz sitna okanca.

Prebravši zrnca krunice, digne se djevojka, poljubi križić na krunici, prekrsti se i položiv nešto novca na oltar, okrene se prema ulazu.

Ovdje ugleda Pierra.

Ona se smete, porumeni.

— Oprosti Klarice, što te smetam, — rekne Pierre, približiv joj se. — Ali moram danas govoriti s tobom.

— Ovdje u crkvi!?

— Istina, to je sveto mjesto. No, gdje smo drugdje tako nesmetani? I vjeruj, to ne će biti grieh pred licem Božjim, jer možda je to posliednji put, što se vidimo.

— Što to govoriš? — zadrhta djevojka.

— Ja odilazim.

— Odilaziš?! A kuda?

— U Rusiju.

— U Rusiju? U rat?! — probliedi ona.

— Da! — kimnu poručnik.

— O Majko božja! Tamo se ubijaju ljudi! — s užasom gledaše djevojka u dragoga.

— Vojnik sam, a taj ne preza ni pred smrću.

— Oj, ne idi, ne idi! — kroz suze će ona. — Pogineš li, uvenut će i moj život.

— Smiri se, moja draga! Nije druge. Car zove! Klarica ponikne glavom.

— Sad nema druge, već se podati u ono, što biti mora. Ma i koja nas udaljenost dielila, moje srce, moje misli biti će uviek uz tebe. Na hodu, nasried logora, u vrevi bitke, dati će mi pomisao na te novu snagu. A hoćeš li se i ti često sjećati mene? — zapita on, zaviriv duboko u njene suzama zalivene oči.

— Ti si o tom i trenutak samo mogao posumnjati? I ti misliš da bih te ikad mogla zaboraviti? Nisi li ti moj život, moja sreća!? Zaboraviti i to, da si nas dvaput spasio od zla i pogibelji. Oh, da! Dosad sam bila sretna, jer si mi bio blizu. Danomice vidjeh te, pa makar često samo daleko, kao kaku sjenu. I razgovarali smo kadkad. A sada?! Otići ćeš daleko... u rat! Tko zna, što te ondje čeka. Hoćeš li se vratiti? Ne će li te koje ubojito zrno zahvatiti? O, sveta Bogorodice! Kako me prolaze hladni trnci, kada pomislim na to! — I nju odjedared zahvati grčeviti plač, a iz njezinih očiju kapale su vrele suze na njegov vojnički kaput.

— Ne plači, dušo! Budi jaka. Vjera i nada neka te ne ostavljaju nikad. I taj nesretni rat ne će potrajati do vieka. A kada se povratim, biti će nam čas vidjenja odštetom za dugi razstanak. Onda ću opet jurišati na srce tvoga otca. Možda ću imati više sreće.

Tako je govorio Pierre, tješio ju i sokolio. I zamalo stišavala se prva bol i uzbudjenje i ona se podavala sudbi. Prestala je plakati i samo se jače privinula uza nj.

Onda se dosjeti, da ima amanet sa Spasiteljeva groba, što ga je neki pobožni fratar Karlovčan donio njenom otcu. Nosila ga je od svoje pete godine oko vrata.

Ona pusti Pierra i stupi pod kor. Ovdje odkopča haljinicu i skine ga s vrata. Povrativ se opet Pierru pruži mu ga i reče:

— Kažu, da čuva nosioca od svakoga zla. Neka i tebe čuva i brani i povrati mi te živa! Ali ujedno neka te svakim danom sjeća one, koja će ti vjeru sačuvati do posliednjega daha.

— Hvala ti! I znaj Klarice tvoj jesam, tvoj ostajem! I ako me zadesi kakovo zlo, da ćeš mi posliednja misao biti ti, da će mi posliednja riečca biti tvoje ime. I evo te ovdje na ovomu posvećenomu mjestu, vjerim ovom viticom, kojom je vjerio moj otac moju majku.

I skinuv s prsta zlatni obručić, zatakne joj ga na prst.

Kroz mala okrugla okanca zasinula ružičasta svjetlost večernjega sunca krepčije, kao da nosi blagoslov s neba toj dvojici, koji su tu u hramu Njegovu vršili taj čas najuzvišeniju nauku božanskoga učitelja: ljubite se!...

I još jednoč zatrepere te rumene zrake, kao na posliednji pozdrav. Polagano spuštao se mrak i obavijao tamom lauretansku kapelicu.

Tihim cjelovom razstane se Pierre s djevojkom i oboje izadju iz crkve.

Vidjeli su se još jednoč, kada se je Pierre došao oprostiti od njezinih roditelja.

* * *

Odkako je Napoleon prešao Njemen na 2. lipnja, a dvadeset dana kašnje naviestio Rusiji rat, zalazio je ašešor Nikola Bosiljevac svake nedjelje poslije podne u gostionu k „Velikom peharu“ na čašu vina i da čuje novosti s ratišta. Medju gradjanima, koji su bili prijatelji dobre kapljice Brezarićeve, bio je i karlovački poštar Švaicer, komu su, posve naravno, prvomu bile poznate novosti. A tih je sada bilo na pretek. Tu kod čašice vina razpravljalo se o Napoleonu, o velikoj vojsci, koju je vodio u Rusiju. Te razprave znale su često biti veoma živahne. Većina vjerovala je u sretnu zviezdu Napoleonovu, nu bilo ih je nekolicina bojazljivih, a ti rekoše, da bi mogla i njega iznevjeriti sreća.

Kada bi se iza takova sastanka povratio Bosiljevac kući, pripoviedao je dogodjaje s ratišta, koji su bili uviek povoljni po Franceze.

Već je bio protekao četvrti mjesec, odkako je Pierre

otišao na vojnu, a Klarica bila je od istoga doba tiha, zamišljena i često je imala zaplakane oči. Bilo joj je težko i na duši i na srcu. Često bi joj pred očima treptio Pierre, gdje leži na zemlji okrvavljen, ukočena pogleda, a njegova ruka grčevito je zahvatila amulet, što mu ga je ona dala na razstanku. Onda bi joj potamnilo pred očima i ona bi pošla u svoju djevojačku sobicu, da se ondje u vrućoj molitvi pomoli za nj, koji je možda i u tom času izlagao svoj život za cara i domovinu.

Molitva bi je svagda upokojila i ona bi se opet osjećala smirenom,

Za jedno pokazivaše ipak veliko zanimanje. Čim bi došao razgovor na viesti s razbojišta, odmah bi oživila. Onda bi slušala sa strahom, ali pozorno, ne bi li što začula o Pierru. Osjećajući neko unutarnje zadovoljstvo, što Francezi stiču pobjedu nad pobjedom, steglo bi ju ipak u prsima, kada se pripoviedalo, koliko je ljudskih života platilo jednu takovu pobjedu.

Neke nedjelje početkom lipnja, Bosiljevac, vrativši se iz „Velikog pehara", uze pripoviedati, kako je Švaicer čitao u „Telegraphe-u", listu, što je izlazio u Ljubljani, te donašao hrvatske i slovenske sastavke, da se je Pierre Lefort tako hrabro ponio, da je na bojnom polju promaknut u čin nadporučnika, dobivši ujedno red počastne legije. Bijaše to u bitci kod Poloska na 19. i 20. kolovoza, u kojoj se i Hrvati ovjenčaše lovorom slave i junačtva. Car Napoleon pohvali ih javno, poslavši im ovu carsku poruku:

— Hrvati! Vaša junačka djela, kojima ste se u bitci kod Poloska proslavili, ostati će mi vazda ugodnom uspomenom, za koju vam izričem moju carsku zahvalnost.[1])

Čuvstvo velike, neizrecive radosti zavlada djevojčinom dušom, znajući sada Pierra živa, zdrava i odlikovana. Gotovo osjećaše ponos nad tim odlikovanjem. Nakon dugoga vremena zapjevala je te večeri opet veselo kao ševa, kada se veselo krili pod oblacima.

Stari se pogledali. On ozbiljno, a njoj se oči orosile

[1]) Historički.

suzama. Nu za čas preletio je i njegovim licem kao odsjev radosti kćerine. — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — —

Ruska zemlja sveudilj se natapala potocima ljudske krvi. Krvava bitka bila se kod Borodina na Moskvi, gdje se je opet francezko oružje ovjenčalo slavom. Sada je bila sveta Moskva izručena Napoleonu i on udje slavodobitno u Kremlj. Nu Moskva plane i opusti. Dvie trećine žitelja se izselilo, a njezina dimeća se garišta pokazaše silnomu gospodaru Evrope svu njegovu nemoć. I nastupila zima, stroga ruska zima, koja ne zna milosrdja. Po prvi put podlegnu novi cezar sili, kojoj nisu mogla nahuditi taneta njegovih topova. I ta elementarna sila, koja se pojavila u čitavom svom strašnom i divljem biesu, dovikivaše mu: Dovle, a dalje ne! Tu prestaje tvoja moć. — I ne preosta drugo silnomu cezaru, nego da sagne svoju ponosnu glavu. Napoleon i njegova Grande Armée nastupe uzmak.

S užasom slušala je Klarica grozote toga povratka. A njezina duša bila je opet uznemirena i ona je probliedila od straha, da će i njezinoga Pierra zasuti snieg ili sasjeći tvrda kozačka ruka.

Jednoga dana u studenu, dodje Bosiljevac protiv svoga običaja već zarana kući. Bio je očito nešto nemiran, smućen. I kako inače običavaše sipati novosti kao iz rukava, danas bijaše smrknut i šutljiv. Kadkad pogledavao bi zabrinuto po ženi i po kćeri. Ali čim je Klarica izašla iz sobe, pristupi žurna koraka k ženi, pa će joj prigušeno:

— Zlo je, Rozalijo!

— A što je za Boga? — prepane se ona.

— Pierre je težko ranjen zapao Rusima u ruke.

— A joj, jadno moje diete! — zakuka mati.

— Kako da joj to saobćimo?

Zamalo udje opet Klarica u sobu. Ona je odmah opazila smetnju i zabrinutost, što se je čitala sa lica njezinih roditelja. A i suza, što se blistala u majčinu oku, nije joj ništa dobra navieštala. I nju zaokupi smrtni strah.

— Što se dogodilo? Možda je Pierre mrtav!? — upita ona drhćućim glasom.

— Nije . . . nije, diete moje, — uze ju miriti Rozalija.
— A čemu onda suze u vašim očima, majko?

Rozalija je šutila, a Bosiljevac je šetao nemirno po sobi.

— Vi mi ne ćete reći istinu. Pierre je mrtav, jel'te? — upita i opet ona i očajno pogleda u roditelje.

— Ranjen je, — tiho će Rozalija.

— Mamice draga! — zavapi djevojka i zaglavinja, nu Rozalija ju dosegla u svoj naručaj. — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — —

Uminula zima. Gore i lugovi prolistali i zazelenili se. U stara svoja gniezda vraćale se laste. S njima vraćao se na rodjenu grudu i po koji od onih riedkih, što su preostali od ponosne grande armée, koju je poveo Napoleon na veliko slavensko carstvo. Tužni se povratiše ovi; neki bez ruke, neki bez noge, a svi slabi, jadni, izmučeni.

Nekako koncem svibnja 1813., došao je i Pierre u Karlovac. Blied, mršav, nije bio više sličan prijašnjemu Pierru. Još je uviek poboljevao, a kadkad bacao bi krv. A pravo je čudo, što je ostao živ, kada mu je kozačko koplje probilo grudi i ozliedilo pluća.

Začuvši to Nežka od otca, poleti ona brzo do Klarice. Nadje ju u vrtu pod jabukom, koja ju je tako živo sjećala najsretnijega časa u njezinu mladu životu. I sada se preniela mišlju na ono nezaboravno jutro, kada su se njihova srca našla u ljubavi čistoj i kada je osjećala svu prelest spoznaje, da ljubi i da je ljubljena. Nu koliko boli, koliko pregaranja, koliko suza sliedilo je taj jedan časak nepomućene čiste sreće.

— Zdravo Klarice! — rekne Nežka glasno, a ona se trgne iz svojih razmišljanja.

— Ti si, draga Nežko? — nasmieši se ona sjetno.

— Što ćeš mi dati, ako ti kažem jednu veliku novost, — veselo reče Nežka i sjedne uz nju na klupu.

— Nu što takova?

— Pogodi, tko je došao?

— Odkuda, da ja to znam.

— Ti zbilja ni ne slutiš? E kada je tako, onda ću ti reći: Pierre je došao!

— Pierre? — skoči Klarica i zadrhta. — Ne šali se! — doda i težko uzdahne.

— Ne šalim se. On je zbilja došao.

— A tko ti to reče?

— Otac.

— A gdje je?

— Sada je u vojničkoj bolnici.

— Pierre je ovdje! Pierre je ovdje! — kliktaše djevojka, a ipak su joj suze naletile na oči. U smiehu i plaču potrči ona naglo prema kući vičući:

— Mamice! Mamice!

Nežka gledaše časak za njom, a onda pomisli: — Eto gle, sve smo jednake. Tako je i meni bilo, kada sam nakon dugog vremena ugledala Stipu. — Onda krene kući.

Klarica bane kao bez duše u kuhinju, gdje je našla majku.

— Majkice, — rekne sva zadahtana, — on je ovdje.

— Kakav on? — pogleda ju Rozalija.

— Pierre je došao! — kliktaše kroz suze djevojka i uze cjelivati i grliti majku.

— Bog budi s tobom, moje diete, zadavit ćeš rodjenu majku, — otimala se ona iz kćerinoga zagrljaja.

— Ovaj čas došla je Nežka i pripoviedala mi to. Medjutim je na vrata ušao Bosiljevac.

— Znaš, ženo, što nova? — zapita on još na vratima.

— Da se je vratio gospodin Pierre.

— Odkuda već tebi to? — začudi se Nikola.

— Eh, moj dragi, ti misliš, da ja ništa ne saznam, a kada tamo, ja znam sve prije, nego ti, — pohvali se ona. — Zato se pazi, Nikola.

— Dobro, dobro, draga dušice, — nasmije se Bosiljevac. — A tko ti već to pripoviedao?

— Ova, — pokaže Rozalija na Klaricu, koja je stajala postrance, gledajući u pod.

— A od koga si ti čula za to? — okrene se kćeri.

— Od Nežke.

— Pierre je u bolnici.

— I to znamo, — Rozalija će.

— Ubogi Pierre! — uzdahne djevojka i pogleda u majku.

— Čuješ, Nikola, — rekne malo za tim Rozalija — ja mislim, da ipak ne ide, da gospodina Pierre pustimo u bolnici.

— Nego šta? — otresnu se Bosiljevac.

— Mogli bismo mu ponuditi, da dodje opet k nama.

— To nikako ne ide! Što ti pada na um. To ne može biti.

— Zar zaboravljaš, koliko smo zahvalnosti dužni tome mladomu Francezu.

Tim je Rozalija uhvatila muža kod njegove najosjetljivije strane.

— Znam, da mnogo dugujem tome čovjeku. Jer poštenjak je od glave do pete, ako je i Francez. Ali što će sviet na to?

— Nisi li ti svoje kuće gospodar? Ti možeš primiti pod svoj krov, koga ti hoćeš.

Bosiljevac pogleda na kćer. Ona je stajala do majke i molećim pogledima gledala u nj.

— Pa dobro neka bude. Ali ženitbu si izbij iz glave.

— Moj dobri, dobri otče, — Klarica uhvatila otčevu ruku i poljubila ju, a on osjeti njezine vrele suze na svojoj ruci.

XXVI.

Eh, pa šta je sve to?! — mahne Šporer rukom. — Od svih tih koalicija ne će našega uzvišenoga cara zaboljeti ni jedna vlas.

— Misliš? — pogleda ga Žerjavić.

— Prihvatio bih svačiju okladu, — zagrije se Šporer.

— Ti zaboravljaš, da je taj šesti savez, što ga sada sklapa Englezka, jači no ikoji prijašnji — rekne Zerjavić.

— Recite radje, dragi sudče, koji bi ona željela sklopiti, — primjeti Gerlici.

— Izjaloviti će se kao i svi prijašnji — pobijaše Šporer uporno Žerjavića.

— Moguće, da nije bilo zimus one nedaće u Rusiji, — branio Žerjavić svoje stanovište.

— To nije bila ljudska zasluga. U borbi s takovim elementom, morao je i jedan Bonaparta podleći — rekne Gerlici.

— Ali se ljuto varaju oni, koji drže, da je lav korzički već mrtav. Njegove oštre pandje, oni će još osjetiti, — vatreno će Šporer.

Ovako su već cielu uru razpravljali u gradskoj viećnici kod maira Šporera, on, Gerlici i Žerjavić, koji je nedavno bio postao gradskim sudcem. Bio je dan sv. Liberata opata. Gospoda su se tako razprela u živahni razgovor, da su prečuli zvoniti podne i zaboravili, da je već doba poći k objedu.

Kada su na časak zašutili, začuo se na vratih oštar kucaj. Vrata se naglo otvore, a u sobu bane adjunkt mairov, Mirko Lopašić.

Bio je silno uzrujan i zadahtan od brzoga hoda.

— Servus humilimus, gospodo! Baš sam vas tražio! Velevažne novosti! — izreče on naglo i izprekidano, tarući si rubcem od finoga batista, koji je mirišao kolonjskom vodom, znoj s čela.

Gerlici, Šporer i Žerjavić, gledali su u nj iznenadjeno i pitajućim pogledom.

— No što je? Što je? — zapitali su zatim izmjenice.

— Austrijanci su prešli Savu! — iztisne Lopašić naglo.

— Savu!? — poviknuše svi.

— Idi! — nasmije se onda Šporer. — Ta nije danas prvi travanj.

— Šalite se! — rekne mu Gerlici.

Žerjavić ne reče ništa, samo je upro svoje pronicave oči u mladoga adjunkta.

— Dolazim taj čas iz Kerestinca od grofa Erdöda, a njemu dojaviše njegovi ljudi, da su banske katane zaposjele Rakovpotok.

Sada se uozbilje Gerlici i Šporer.

— To nije moguće! — klikne Gerlici. — Tà Austrija je neutralna.

— Bila je, — reče Lopašić. — Prije pet dana pri-

družila se i ona savezu, te namah naložila generalu Radivojeviću, da provali u Transavanum.

— Ali to je skrajna perfidija! — provali Šporer.

— Diplomate kažu politika, — primjeti Žerjavić mirno.

— A što sada? — zabrinuše se Gerlici. — Za dan, dva mogu već biti pred Karlovcem.

— I biti će. Jer kako čuh, grof Laval Nugent, koji vodi čete, što su provalile preko u ove krajeve, nada se za tri dana zaposjesti Karlovac, — dometne Lopašić.

— Neka se samo nada. Ali mi ćemo već gospodinu grofu pomrsiti račune, — živahno će Šporer.

— Ma kako? zapita Gerlici.

— Dići ćemo se na odpor.

— A gdje ti je vojska? — upita ga Žerjavić.

— Pravo velite — povladi mu Lopašić. — Ona nekolicina Slunjana, što su smješteni na Baniji, pa ono desetak žandara, što ih imamo, nije kadro suzdržavati austrijanske čete.

— A zašto imamo gradjansku gardu?! Sve ćemo dignuti na obranu, i ja idem odmah generalu Jeaninu, da se dogovorim s njime. Ne bi li i me i vi, magnifice, pratili? — okrene se on Gerliciju.

— Drage volje.

— A ti, Mirko, sazovi s mjesta u moje ime gradsko vieće još danas na sjednicu. A i ti bi mogao — okrene se on Žerjaviću, — otići k barunu Portneru, da uredi nuždno kod gradjanske garde, da ljudski dočekamo te dvoglavce i protjeramo ih opet preko Save.

— Oprosti, prijatelju, — odbije ovaj. — Ali ja ne pačam u ništa, dok ne znam, što će gradsko vieće zaključiti. Na gradskim zastupnicima jest, da reknu svoju. Moje je mnienje, da se ne prenaglimo. Ne smijemo grad izvrgavati zlu.

— Razumijem! Ti bi želio, da dvoglavi orao opet zaleprši nad zagrebačkim vratima. Nu šta je do mene, vjeruj, da ću učiniti sve i sva, da se to ne zbude. Vive l' empereur!

— Želim ti dobar uspjeh! — reče s posmiehom Žer-

javić. — Do vidova u sjednici! Sluga gospodo! — pokloni se i izadje. A ostali domala za njim. — — — — — —

Brže od munje razširila se gradom viest o provali austrijske vojske u francezku Hrvatsku. Gradjanstvo se uzbunilo jače no onda, kada se bilo pročulo, da dolaze Francezi.

Na pristaše francezke vladavine djelovala viest potresno. Zabrinuta lica, pokunjeni gledali su u budućnost dočim su pristaše stare vladavine samosviestno izstupali.

Francezki činovnici i ona mala šaka žandara, što je bila u Karlovcu, sgrnuli su se na velikom trgu oko kuće, u kojoj je imala svoje sielo loža slobodnih zidara.

Na svih licih opažao se nemir i neizvjestnost budućnosti. A na gradjanstvo gledali su s nepovjerenjem.

Dok su se inače dosta puste i tihe karlovačke ulice punile gradjanstvom, sastali se gradski ašešori na dogovor u viećnici. Bili su svi na okupu, a došao je i Grlici i Ljubić, carski prokurator; a obojica da budu na pomoć Šporeru.

Ovaj je nastojao svim silama oduševiti gradjane za odlučan odpor. On upotriebi svu svoju rječitost, da sakupljene ašešore učvrsti u vjernosti spram francezke vladavine. Svim žarom nastojaše ih uvjeriti, kako rodoljublje taj čas od njih pita, da ostanu vjerni caru Napoleonu. A spominjao im je sudbinu Hamburga, koga je kaznio radi odpada i nevjere.

Nu bio je loše sreće! Sva rječitost bijaše mu uzaludna. Žar, koji je njega zagrijavao, nije zagrijao njegovih slušatelja. Ogromna većina ostavi svog maira u prkos njegova velikoga oduševljenja, na cjedilu, te je bila za to, da se Austrijanci što ljepše i prijatnije dočekaju.

Pače i isti medičar Duquenois, koji bijaše dušom i tielom dosele odan Francezom, preokrenuo je nenadano kabanicu i prometnuo se u oduševljena i gorljiva Austrijanca. Šporer nije vjerovao svojim ušima slušajući, gdje medičar živo zagovara, da se pošalje deputacija pred Austrijance uz poziv, da što skorije zaposjednu opet Karlovac.

Ali kada se napokon ašešori razidjoše, ostade ipak sve neriešeno i odluka bude prenešena na drugi dan. —

Medjutim, dok se ašešori prepirahu u gradskoj viećnici, napuniše se ulice svjetinom, koja je bučeći prolazila gradom. Mržnja na francezku vladavinu izbijaše na javu i dala si oduška u poklicima protiv Franceza.

U početku bili su to riedki, osamljeni povici, nu za malo oni učestali. Nastade buka i kao bujicom potekli gradom povici: Van s Francezi! Van s Francezi!

A to sveobće uzbudjenje prometnulo se u očitu bunu, kada se pročulo da je neki francezki nadporučnik naumio prenieti preko mosta prah i olovo Slunjanom, koji su stražili na Baniji. Uzburkana svjetina navali na nj i na ono nekoliko vojnika, koji su nosili tu ratnu zairu, te im ju silom otme. Pa da nije bilo nekolicine sviestnih i trieznih gradjana, bio bi zlo prošao nadporučnik i vojnici. — —

— — — — — — — — — — — — — — — —

U vrieme te buke na mostu stupi Pierre iz Bosiljevčeve kuće i podje do obale, da odanle motri, što se to tamo zbiva. Bio je još slab i blied, nu zdravlje mu se pomalo vraćalo hvala brižnoj njezi, što ju je uživao kod Bosiljevčevih.

Taj čas nahrupi u Židovsku varoš oveća rulja svjetine. Vodio ju kržljavi gumbar Mikić. Medju svjetinom, što se gurala, čuli su se glasovi s vikom, a najjače glas Mikićev: Van s Francezi! — i rulja sastojeća ponajviše iz kalfa, šegrta, merčina[1]) i dječurlije, ponavljala bi, urličući te poklike.

Pierre svrati svoju pozornost s mosta na nju. Mirno je motrio, kako se približava, ne sluteći, da bi mu mogla prietiti kakova opasnost.

Opazivši Mikić mladoga Franceza pogleda ga srdito. Sjetio se Klarice i zlatnih cekina, što su mu poput jegulje izmakli ruku, i prekipi u njem žuč i kao pomaman zavrišti on, pokazujući prstom na Pierra:

— I ovo je Francez! U vodu š njim! U vodu š njim!

I cieli čopor nagrne protiv Pierra, koji se nije ni maknuo, već je nehajno gledao u nju, ne shvativ jošte

[1]) Specijalno karlovački naziv za nadničare, koji su razom vukli po mjerama kod mjerenja žita.

pogibelji. Nekoliko ruku podiže se da dohvati mladoga Franceza. Činilo se, da je mladić izgubljen, kada doleti Klarica kao preplašena golubica i baci se izmedju njega i svjetine.

— Jao Pierre! — zakriknu ona.

— Lopovi! Zlotvori! — zagrmi u isti čas kriepki mužki glas i žilava ruka Bosiljevčeva odgurne one, koji samo što ne zahvatiše mladoga Franceza.

Pojava Bosiljevčeva djelovaše kao mlaz hladne vode. Bučeća, urličuća čas prije svjetina zašuti.

— I vi da ste kršteni ljudi! I ne bojite se Boga! Vas pedeset na goloruka, bolestna i mirna čovjeka. Stidite se! A što vam je skrivio? Samo za to, što je Francez, jelte? Nije li on od Boga stvoren kao i mi? I eto da nije mene, ogriešili bi si dušu na pravu i zdravu čovjeku. Stid vas bilo!

Dok je Bosiljevac tako psovao, stala se malo po malo svjetina razilaziti, jedan po jedan odšuljali se, dok nije na posljedku ostao još gumbar Mikić, a Bosiljevac se obori sada na nj:

— Pfuj! I vi majstore. Pa umjesto da mirite svjetinu, a vi ju još dražite i huškate kao biesno pseto. Stid vas bilo. Nosite se!

To izreče pa pljune pred njega i okrene mu ledja.

Nu tu njegove oči iznenadi neočekivana slika. Pierre je držao u naručju Klaricu.

Rieč zapne Bosiljevcu u ustima. Nu brzo ga minu prvo iznenadjenje i on prikori kćer:

— Klarice!

Djevojka se uzpravi i neusudivši se pogledati u otca odtrči u kuću.

A četiri oka gledala su za njom, a u njima čitala se ljubav.

— Ajdmo i mi unutra, gospodine nadporučniče, da ne bude opet kakove neprilike.

— — — — — — — — — — — — — — — —

Nije prošao još ni sat, odkako je Bosijevac očuvao Pierra od očite smrti, kada dodje k Pierru ordonanc s porukom od generala Jeanina. General ga pozivao, da se

nadje u 11 sati noću na Glavnomu trgu, gdje će se sakupiti svi Francezi. Ujedno mu svjetovaše, da ponese sobom najnuždniju prtljagu. Pierre je dobro razumio što to znači. I bude mu težko na duši. Bilo mu kao da mu se trga život. Čutio je, da bi to bilo ubiti ga. A napokon čemu mu život bez one, koju je zamilovao toli jarkom ljubavi.

I onda se pitao, je li zbilja njegova dužnost odazvati se tomu pozivu i dali bi se ogriešio o svoju otačbinu i o svoga cara, kada bi se oglušio tome pozivu, pa da ostane ovdje, gdje mu još jedino može sreća procvasti. Ta on je invalid, koji više nije kadar vršiti svoje zvanje, njega su već uvrstili medju one, koji uživaju mirovinu.

I on odluči pokušati još jednoč, nije li se možda zbila koja promjena s Bosiljevcem. Nije li se umekšao u toliko, te ne će stavljati zapreke sreći svoga djeteta. Ta on zna, da ga Klarica ljubi, ljubi ga i sada kao invalida. Na svaki način, prije nego što se rieši odazvati se pozivu generala Jeanina, pokušati će još jednoč svoju sreću.

On se odjene u svečanu odoru i podje potražiti Bosiljevčeve.

Nadje ih na okupu.

— Oprostite, što dolazim u to doba — zače on svečano. — Znam, da to nije običajno doba za takove stvari, ali prisiljen sam, jer noćas ostavljaju Francezi Karlovac.

Klarica probliedi.

— Što rekoste? — upitaše Bosiljevac i žena mu.

— Da, noćas odilaze Francezi iz Karlovca.

— I vi nas takodjer ostavljate? — tiho zapita Klarica i oči joj se zališe suzama.

Pierre pogleda turobnim pogledom u svoju dragu djevojku, koja je stajala tužna, slomljena, kao cvietak, koga je oborila bura, samo oči su joj odavale neizkazanu bol.

— Da li ostajem ili odilazim ne stoji do mene, već do vas, gospodine, — okrene se on Bosiljevcu a glas mu je podrhtavao od uzbudjenosti. — Ja ljubim Klaricu i vi to znadete. Ljubim ju svim žarom duše svoje, a i ona ljubi mene. Jednom ste me odbili, što sam Francez. A i ako Francez, čovjek sam pošten, a danas rekoste sami,

da smo svi ljudi jednaki pred Bogom. Nekratite dakle sreće vašemu djetetu, ne kratite sreće meni, koji ne želim drugo, nego viditi Klaricu sretnom. Otvorite nam vaše srce i privinite nas k sebi kao djecu svoju Ne budite tvrdi.

— Ne budi tvrd Nikola! — pristupi k njemu Rozalija, gutajući suze.

— Tatice dragi, dajte me Pierru — spusti se Klarica pred otcem na koljena.

Cielo to vrieme lomila se duša u Bosiljevcu. U njegovoj nutrini bio se žestok boj izmedju srca i onom tvrdokornošću uvriežene predmnjeve. Čas prevladjivaše jedan, čas drugi osjećaj. Napokon osta pobjednikom srce. Preko njegova lica prodje blagi izraz a oči zasjaše toplotom.

On uzme Klaricu za ruku i odvedši je do Pierra reče tronuto:

— Uzmi je sinko!

XXVII.

Sunce je već za goru zapalo i već je bilo posve zamračilo, kada je nadzornik Martinville dovršio svoj posao i spremio posliednju stvarcu u svoj kovčežić.

Obavivši taj posao podje u sobu k Duquenoisu. Ondje nadje medičara i Nežku.

— Dobar večer! — zaželi on

— Dobar večer, gospodine! — odzdrave Nežka i Duquenois.

— Došao sam se oprostiti s vama, jer noćas odilazim — rekne on i pogleda u obojicu s dubokim uvjerenjem, da će oni žaliti, što on odilazi.

— Sasvim naravno. Kada idu drugi, morate i vi — rekne dosta hladno Duquenois.

— No, ja se nadam, da ću se brzo natrag vratiti.

— Mislite?

— O, to je više, nego stalno! — klikne nadzornik. — Za koji dan evo nas opet natrag. I to me tješi. Jer inače bih težko ostavljao Karlovac — uzdahne on i zavrne očima, da tako pokaže svoju tugu.

— O, priviknuti ćete se već i drugdje — primjeti Nežka, oborena pogleda.

— Još i na odlazku me dražite, gospojice Nežko, — prekori je Martinville.

— E, što ćete! Mladost, ludost! Mlade djevojke uviek vole našaliti se s nama starcima — reče medičar naglasujući posliednje rieči.

Martinville malo pocrveni i prisiljeno se nasmije. Njega je posve smela medičareva hladnoća.

— Ići mi je! Ostajte s Bogom, gospodine ašešore. Do vidova! Mi ostanemo i nadalje prijatelji, zar ne? — on pruži ruku medičaru.

— O zašto ne! — odvrati ovaj. — Sretan put gospodine!

— Ostajte zdravo, gospojice Nežko — opraštao se nadzornik od djevojke. — Uviek ću na vas misliti! — dometne on tiše i uzdahne.

— A ja ću vam dati nešto na uspomenu — rekne ona nasmiešljivo i podje do svoje škrinje, iz koje izvadi malen omot i preda ga nadzorniku.

— Hvala vam, gospojice Nežko. Ovdje ću ga nositi. — I poljubiv njezinu ruku pritisne ga na srce.

Na to ostavi sobu, a medičar ga isprati.

— Sada ste vidili i sami gospodine, da me vaša kći ipak voli — rekne Martinville medičaru na hodniku.

— Čudno! — promrmlja medičar, komu je bilo nerazumljivo Nežkino vladanje.

— Nema sumnje — produlji Martinville. — Ova uspomena, to mi jasno kaže.

On razmota papir.

— Sacrebleu! — omače mu se nevoljko preko ustna, a omot je iz ruku izpustio.

— Šta je to? — posegne Duquenois za njim. — Ta to je vaša vlasulja! — klikne on i pogleda preko ramena široko u nadzornika.

Martinville nije više ni rieči progovorio, već jadan i šutljiv ode u svoju sobu.

— Ej, ej, kakove su to komedije? — zapita medičar kćer, kada se je povratio u sobu, držeći u ruci vlasulju.

Nežka pogleda veselo u oči otcu. S prirodjenom joj odrješitošću pristupi k njemu.

— To je Martinvilova vlasulja, — reče.

— A odkuda ona tebi? — pogleda je čvrsto medičar. Onda se sjeti one večeri, kadno se Stipin duh ukazao nadzorniku.

— Dao mi ju Stipe.

— On je živ?!

— Živ je!

— Uskrsnuo?! Jel'? Vidiš, to nije liepo, Nežkice, tako iza ledja tvoga otca sastajati se s njime. — Nu Francezi odlaze, a Stipe je dobar i valjan momak, okretan u poslu. A ti ga još uviek voliš, jel'?

— Dakako, otče!

— No, pa dobro. Ja starim i ne da mi se više raditi. Pa ako te on još hoće, s moje strane ne će biti prigovora.

— I je li me hoće?! Na ruku će me ponieti u sedmo nebo! — — — — — — — — — — — — — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

Još iste noći oko 1 sat s jutra ostavi general Jeanin zajedno s intendantom Contandenom i svima Francezima Karlovac.

Ostade jedini Pierre.

Ona nekolicina gradjana sa Šporerom na čelu, koji su ostali odani francezkoj vladavini, morali su sada posve zamuknuti. Gradom zavlada Žerjavić i pristaše ustavne, tako zvane austrijske stranke. Ti su poslali austrijskog vojsci posebno izaslanstvo u susret, da ju pozdravi. Medju izaslanicima bili su i Lopašić i Duquenois. I nisu prošla ni dva dana, a Karlovac zaposjele su opet austrijske čete, svečano dočekane gradjanstvom, kojemu kao da je môra pala s grudi.

Nu u brzo doživu Karlovčani razočaranje. Transavanum ne pripojiše opet Hrvatskoj, kako su se svi nadali, već učiniše iz njega: „Kaiserlich Königliches Vicegubernium" pripojiv ga austrijskim nasljednim pokrajinama.

I njemački jezik zavlada od Save do mora. — —
— — — — — — — — — — — — — — — — — —

To zapeče ljuto Žerjavića, i on okrene sada svoju djelatnost novoj borbi — borbi za hrvatstvo!

*

Prošla desetljeća. Izmjenio se viek. A izmjenili se i ljudi.

U cik zore našlo se mlado djače pod pustim razvalinama stare dubrovačke gradine. U ruci mu knjiga. Skrstilo ruke, a pogled mu letio po ravnim poljima, srebropjenim riekama modrim gorama. I misli mu brzim lietom prošle cieli viek.

Nestalo je Franceza. Nestalo c. i kr. viceguberníje. Karlovačkim pališakom ni traga se nezna. A bedemi, što su nekoč kao tvrdim oklopom opasali grad Karlovac ruše se i padaju pod krjepkim životom grada, koji danomice sve višc teži za zrakom, za svjetlom!

Samo u Dubovcu na zidu crkve Majke Božje snieżne, stoji još gvozdena ploča, a na njoj napis: „Hier ruhet Alois Duquenois, Bürger von Karlstadt". Nu i ona je razpućana, slomljena.

A gore visoko na četverouglatom tornju drevne dubovačke gradine ponosno leprši hrvatska trobojnica. Veselo leprši i kao da domahuje jutarnji pozdrav šumnoj Kupi, hladnoj Korani i najrodoljubnijemu gradu Hrvatske.

A mlado djače gleda zanosom i uzhitom na ovu svetu grudu, koju zove svojom domajom.

Tek jedno mu smeta. One gvozdene pruge, što se vuku poput zmija po ravnim poljanama. S njih mu jutarnje povjetarce nosi tvrde, tudje zvuke.

I mladenački obrazi mu se smrknuli, a oči zablisnule srdito.

Ali tamo na iztoku zasinulo obzorje ružičastim svjetlom. Kao plamen razlilo se jasno svjetlo po drevnoj gradini i po djačetu, a prvi traci izlazećega sunca oblili ga svega kao ognjem.

I djače podigne visoko, prieteći ruku s knjigom, a ustne mu šaptale s bogoduhim pjesnikom: Još nas ima, još Hrvata!! —

